

Kultuurileht

Hind 4 krooni

Number 1(2520)

Reede, 11. veebruar 1994

Täna ilmus esimene "Kultuurileht"

Midagi ebatavalist selles ei ole. Praeguses ajakirjandusbuumis tuleb iga natukese aja järel mõni uus väljaanne ajakirjandusturule ning niisama lihtsalt ei kavatse ükski oma tegevust lõpetada. Ajalehekioskid ägisevad paberilasu all ja lugejad muutuvad valikus järjest nõutumaks. Või on oma valiku juba ammu ära teinud.

Eesti ainus kultuurileht on aastaid lugejaid leidnud nii "Sirbi" ja "Vasara", "Reede" kui ka "Sirbi" nime all. Nüüdses kirevas ajakirjanduspildis toetub ta "Kultuurilehena" jätkuvalt kindlale auditooriumile, kultuurihuvilisele lugejale, kellele ei piisa vaid igapäevainfost ja poliitikast.

Inimesele, kel on aega ja tahtmist kaasa mõelda kunsti, kirjanduse, muusika, teatri, filmi, hariduse, teaduse jne. imetabases maailmas. Maailmas, kus kõik ei allu tavanormidele ja reeglitele ning kus kesksel kohal on looja ja looming.

Muidugi kannab ka "Kultuurileht" endas infot ning analüüsi, arutlusi ja seisukohti, selleks ta ju ajaleht ongi. Ning ajalehena peab ta üha rohkem seisma oma koha eest meie ajakirjanduses. Ajalehe uus nimi ja kujundus püüavad sellele omalt poolt kaasa aidata.

"Kultuurilehe" uuenev sisu tähendab aga tööd ja ümberorienteerumist eelkõige toimetuses endas. See võtab aega ning ei tähenda sugugi, et ühe hüppega kohe kõik soovitud muutused toimuksid. Seepärast ootame ka lugejatelt kaasatulemist ja mõtlemist. Ning loodame muidugi, et lugejaid on ikka rohkem ning et nad ikka rohkem oma valikuga rahule jäävad. Milline väljaanne seda ei sooviks.

Meie pakume teile arenguks kultuuri väärtustamise tee.

Peatoimetaja Tiina Tammer

Kultuurilehe "Sirp" peatoimetaja Tiina Tammer tegi mulle kuu aega tagasi ettepaneku ajalehe väljanägemine ümber kujundada. Teema ei olnud mulle võõras, olin kümme aastat tagasi teinud semestritööna Kunstiinstituudis kunagise "Sirbi ja Vasara" kujunduse. Head nõu sain tookord oma õpetajalt, tuntud tarbegräafikult Arne Mesikäpalt. Nüüd ei olnud mul õpetajat ja nõuandjat kusagilt võtta.

Nii suundusime Tiina Tammeriga rahvusraamatukokku ja avasime vapinduse kõige vanemad kataloogid. Avasime "Eesti kunstiajaloo" leheküljelt, millel Weizenbergi "Koit" ja "Hämärlik". Seal need elemendid tulid. Mind tiivustas teadmine, et kultuurileht vääriski vappi või märki

igal juhul.

Ehmatuslega leidsin, et sotsialistlik aeg on kavala ettenägelikkusega juba ekspluateerinud paljusid klassikalisi ja akadeemilisi elemente.

Kultuurilehe tulevane märk viirastus hetkel patriootlikkuse kaotanud "Töölise ja kolhoositariga", kellelt on töölikklassi riided seljast tõmmatud. Viisnurk aga on muutunud kaheksanurkseks. Otsustasin mitte heituda stalinismi vaimuvallutuspilaanidest ja tuua siiski nüüd juba mitte võlts-, vaid väärilise au sisse need igipõlised elemendid.

Austusega "Kultuurilehe" lugejatele
Aapo Pukk

Maalikunst hoiab traditsioone

Paul Allik. "Model 1" (akruul, lõuend), maalikunsti aastapreemia pälvitud töö.

Praegu Eesti Rahvusraamatukogus avatud Maalikunstnike Liidu aastapreemianäitust iseloomustab eri stiilide ja generatsioonide koos esinemine — omamoodi kirju ja eripalge line "koorilaul". Oma muljeid näitusest, žürii tööst, aga ka eesti maalikunsti eelseisvatest ülesannetest ja probleemidest praeguses kunstisituatsioonis jagavad žürii liikmed Sirje Helme, Eha Komissarov ja Mai Levin.

"On iseloomulik, et eelistati abstraktseid töid, sest figuratsioon tõmbas maalilisuse aspektilt tähelepanu kõrvale." Mai Levin.

"Minu meelest polnud aastapreemianäitusel piisavalt muretundmist maalikunsti tuleviku ja oleviku pärast." Sirje Helme.

"Ei maksa rääkida maali kadumise, ent ta peab kindlasti ennast tõestama." Eha Komissarov.

Vt. 6. lk.

Paul Allik

Seppo Heikinheimo

Kriitik on ühiskonna valvekoer

Seppo Heikinheimo on Soome suurima päevalehe "Helsingin Sanomat" muusika- ja kultuurikriitik. Seppo Heikinheimo ei ole põhimõteteta inimene, seda teatakse kogu Soomes. Kuigi Seppo Heikinheimo räägib meelsasti oma sõpradest (enamasti on need suured loojanimed või presidendid, nagu näiteks Eesti puhul), rõhutab ta igapäevasel töötasandil sõltumatus vajadust. "Väikese maa probleem on see, et kõik tunnevad üksteist. Nii on see Soomes ja ilmselt Eestis veelgi rohkem. Kujutan ette, et Eesti kirjanduselu on nii väike, et ühed kirjanikud kirjutavad teistest. Parim kriitik on hea akadeemilise ja teoreetilise ettevalmistusega inimene, kellel ei ole soovi ise kunsti luua," ütleb Heikinheimo.

Vt. 14. lk.

Marju Lauristin:
Eesti riigil
puudub
meediapoliitika

Vt. 15. lk.

Eesti kultuur ei kavatse välja surra

Peaminister MART LAAR

Pakkumine teha kaastööd "Kultuurilehele" seab iga inimese keerulisse olukorda. Eriti kui ta on peaminister, kelle keeldumist võiks tõlgendada otsese kultuurivaenulikkusena. Teisalt — mida tahes peaminister ka ei lausuks, ikka järeldeb keegi, et tegemist on katsega kultuurile ja vaimuelule riiklikku tellimust sisendada või ehk hoopis intelligentsile ideoloogilisi päitseid pähe panna.

Mida peaks valitsusjuhi kohal olev, kuid end veel mõni aeg tagasi pigem kultuuri- kui poliitikavaldad arvanud inimene siis tegema? Üheks võimaluseks oleks minna lihtsama vastupanu teed ning teatada, et kõigile ennustustele vaatamata ei ole kultuur ja haridus iseseisvas ja sõltumatus Eesti vabariigis välja surnud. Teisalt on moodne ja populaarne karta valitsuse kultuurivaenuliku poliitika üle. Sest nagu sõltumatu ajakirjanduse vahendusel saadav teave mulle ütleb, pole peaaegu ühtegi kultuurisfääri, kus nälja ja viletsuse laastav käsi oleks lisaks üksikutele eestvõitlejatele kedagi veel lahinguväljal hinge jätnud. Rahvuskultuuri surma kraaksatavad kibedalt kõik, kel käsil piiratud rahahulga enese kasuks jaotamise projekt.

Sel taustal tundub mulle siiski, et kõigile ennustustele vaatamata ei kavatse eesti kultuur veel sugugi välja surra. Trotsides nii kodumaiseid võimu- kui vaimuhiiglast, on eesti kultuur kiirelt rahvusvahelistumas. Näitusi ja kõigvõimalikke kultuuriüritusi on selgelt rohkem, kui normaalne inimene külastada jõuab.

Kuid ka rahvusvahelistumisel on nii head kui halvad küljed. Ühelt poolt ei pea me enam Tammsaare sünniaastapäeva Moskva paraadiga tähistama, vaid võime soovi korral osaleda kõikvõimalikel festivalidel, triennaalidel ja võistlusaladel, mis tahes maailmapunkti. Teisalt ei pea meie võnkumine maailmakultuuri tõmbetuultes sugugi alati harmoneerima meie ihaldet eeskujudega. Standardiseerides maailmatutule müügituhtinas oma eripära sedavõrd, et identiteet ja ainukordsus peaaegu olematuks muutuvad, jääme igal juhul alla suurtele ja rikastele, kes omi võimsa meediatulega pjestaalidele tõstavad.

Ning kas poleks meil kõige selle paratamatu kiirustamise vahel siiski teinekord arukas aeg maha võtta ning mõelda sügavamalt järele, mida üks tark mees omal ajal rääkis "vaimult suureks saamisest". Ajaloo ja eriti lähiminekünni tunnetusega ei pääse me edasi. Sest nagu teame, kõik kordub.

Olgu selle tõendiks katke hiljuti "Loomingu Raamatukogus" ilmunud Daniel Palgi mälestustest: "Kuid eestlane tahtis jõuda ka Euroopasse. Ta oli olnud kaua mahajäänud ja vähearenenud. Tsari-Venemaa pops. Garmoskat pidi ta kuulama ja voodat jooma. Oma keeltki ei saanud koolis õppida.

Taada aga oli, et Läänes on elu palju haritum, hõlpsam, suuremate võimalustega, igapäev korgemal tasemel, kaunim. Taheti elada nagu sakslased Berliinis, prantslased Pariisis. Olgem eestlased, kuid saagem ka eurooplasteks! See Gustav Suutsu hüüe polnud ainult sõnad, vaid see oli eluline igatsus, soovunelm, tahe areneda.

Eurooplasteks saada tahteti tõtates, isegi lausa rüisinal. Kõigepealt tähendas see: saada raha, riietuda hästi, sisustada kultuurne kodu, käia reisimas. Mitte enam olla vene pops, vaid eesti peremees.

Raha saavutamise kas äriteemise ning sehviti või hea palga või pärandamise teel oli meheväärsemaid ülesandeid. Loksasid kombinatsioonid, tehingud, sakherdamised, teiste altvedamised. Ühkeldati riietega, naistega ja meestega. Ebameeldiv tõusiklik joon löi välja.

Üks halvemaid jooni oli see, et paljudel inimestel ei olnud kindlaid elulisi veendumusi, millest nad oleksid juhindunud pisikeses ja suures. Haarati ühest põhimõttest kinni ja teisest. Põhjendati nendega oma heitlikku tegevust. Kuid selle põhjas pääses maksvusele isiklik mugavus, väiklus, loomulikul eluinstinktid.

Palju oli juttu Vabariigist, Eestist, iseseisvusest, kuid paljudel kordadel oli see ainult sõnade kõlistamine. Need sõnade kõlistajad ei võidelnud ise noore vabariigi eest, ei olnud tema tuleviku eest valvel. Vabariik oli mugav peavari, mille kaitse all sai igat värki egoistlikke asju ajada ja oma kesist elu põletada.

Inimestel ei olnud kõigil sisemist kindlust ja keskendust oma rahva oleviku ja tuleviku nimel. Oldi laokil, prooviti kõike.

Hoonet ehitati ühes osas liivale."

Tänases Eestis leiame hämmastavalt palju sarnaseid jooni 1920.—1930. aastate Eestiga. Ometi peame ka tagantjärele tõdema, et see J. Brodskyt parafraseerides "õnnetu, kuid vaba" aeg oli nii eesti rahvale kui kultuurile selgelt viljakam järgnenud "õnnelikust, kuid mitte enam nii vabast" Eesti Vabariigist 1930. aastate teisel poolel, rääkimata siis juba "õnnetust ja mitte vabast" ENSV-st.

Ning peamine asi, mida peame hetkel minevikust õppima, on, kuidas vältida jõudmist "õnnetust, kuid vabast" riigist "õnneliku, kuid mitte enam nii vabasse" riiki. Selleks aga on meil vaja aateid, millest kinni pidada ja juhinduda "nii pisikeses kui suures".

Neid markeeritud teemasid tahaks oma ebakompetentsusele vaatamata kunagi edasi arendada. Loodan, et erinevalt väga paljudest teistest (sealhulgas jõukatest) riikidest, on eesti kultuuril oma nädalaleht, milles seda tulevikus teha saab. Olgu tema nimi siis kas "Sirp" või hoopis "Vasar". Või "Kultuurileht".

Rahvusraamatukogu on kultuurist poliitikasse libisemas

Praegu Riigikogu menetluses olev rahvusraamatukogu seaduse eelnõu on mitmeid Eesti poliitikut sõna võtma ärgitanud. Peaasjalikult tõdetakse, et rahvusraamatukogu poolt ette valmistatud ja Riigikogule esitatud eelnõu on riigi seadustega vastuolus ning ei sobi raamatukogude üldisesse arengukavasse. Oma seisukohti illustreeritakse millegipärast rahvusraamatukogu direktriksi Ivi Eenmaa tegevust halvustades. "Kultuurileht" tundis huvi, mida Ivi Eenmaa ise kõigest sellest arvab.

ÕIGUSED JA KOHUSTUSED

Ivi Eenmaa: "Olla rahvusraamatukogu ei ole privileeg, vaid kohustus. Kuid kohustuste täitmiseks on vaja ka õigusi. Kõik parlamendiraamatukogud on maailmas rahvusvaheliselt tüpoloogiseeritud. On olemas ainult parlamentide teenindavad, parlamentide ja rahvusraamatukogu ühendatud variandid. Üle 300 leheküljelises teatmikus, milles kõik sellitaolised raamatukogud kirjas, pole ühtegi, mis oleks valitsuse haldusalas.

Kuid praegu öeldakse meile, et täitke pealegi parlamendiraamatukogu kohustusi, ainult et valitsuse haldusalas. Sel juhul aga me lakkaksime maailma jaoks parlamendiraamatukoguna olemast. Ning seoses sellega kaovad ka paljud võimalused infot saada.

Arenenud riikides on olemas nii rahvaraamatukogu kui ka rahvusraamatukogu seadus. Kõrgkoolide raamatukogude tegevus on reglementeeritud kõrgkooliseaduses. Kuid meie Eesti kolleegide seas on tekkinud paanika seoses kindlustunde puudumisega.

Rahvaraamatukogu seadus meil on, ja kui tuleb ka rahvusraamatukogu seadus, tunnevad kõrgkoolide raamatukogud end justkui kõrvale tõrjutuna. Kuid nende tegevust peaks meilgi reglementeerima kõrgkooliseadus.

Kogu arutelu rahvusraamatukogu seaduse ümber püütakse aga taandada sellele, justkui rahvusraamatukogu võ-

taks kelleltki midagi ära ja seaks end monopoliks.

Praegune olukord, kus raamatukogutöötajaid püütakse omavahel tülli ajada ja seejärel kogu rahvusraamatukogu tegevus Ivi Eenmaa lobby-tööle taandada, on pesueht demagoogia. Kuid raamatukogus töötavad mõtleavad inimesed ja mina küsin: mis huvid sellistel demagoogitsetajatel ikkagi on?

AJALOOST

Ivi Eenmaa: "1918. aastal loodi Eestis Ajutise Valitsuse korraldusega riigiraamatukogu, et alustada põhi-seaduse väljatöötamist noore Eesti Vabariigi jaoks. Sisuliselt loodi alge parlamendiraamatukogu tekkeks.

1940. aastal kadus seoses kõige sellega, mis juhtus, vajadus ka parlamendiraamatukogu järele. Anti välja määrus raamatukogu viimisest hariduskomissariaadi alluvusse. Sellest hetkest lakkas riigiraamatukogu sisuliselt olemast. Kui 1988.—1989. aastal tekkis uuesti vajadus saada infot riigi elu korraldamiseks, töötasime välja Eesti Rahvusraamatukogu seaduse ja selle võttis tollane Ülemnõukogu ka 1990. aastal vastu.

Seoses Eesti Vabariigi tekkega oli vaja viia see seadus vastavusse uute kehtivate institutsioonidega. Kui pöördusime oma ettepanekutega Riigikogu kultuuri- ja hariduskomisjoni poole, seisime probleemi ees, et seaduse parandamine ja uuesti vastuvõtmine sel kujul oli "Isamaa" teatud ringkondadele vastuvõetamatu. Loodi töögrupp eesotsas Jaan Krossiga, kes töötas välja uued põhimõtted, mis sisuliselt olid meie ettepanekutega sarnased. Lähtuti sellest, et Eesti on samuti üks neid riike, kellel on oma parlamendiraamatukogu."

MITTE LUUA, VAI SÄILITADA

Rahvusraamatukogu üldosakonna juhataja Andres Ottenson: "1990. aasta seaduse põhimõtete lahen-duste vaidlustamine on katse luua uus riigioiguslik pretsedent, likvideerida

Ivi Eenmaa

rahvus- ja parlamendiraamatukogu Eestis. Sest jutt ei ole ju sellitaolise raamatukogu loomisest, vaid säilitamisest. Faktidega oma põhimõtteid seaduse vaidlustajad aga ei kinnita. Riigikogu kultuuri ja hariduskomisjoni esimehe Sulev Alajõe pakutav raamatukogude seaduse eelnõu on aga nõukogulik ning käsitleb kõiki raamatukogusid ühtse massina.

Vana hea nõukogude meetodi kohaselt on see seadus nii üldsõnaline, et ei reguleeri midagi, on olukirjelduslik. Konkreetseid ühiskondlikke suhteid hakkavad sel juhul reguleerima ametkondlikud aktid, mis on omavahel veel ka vastuolus ja täis ametnike suva. Totalitaarsele haldusriigile sobiv metodoloogia ei sobi aga kuidagi õigusriigile.

Raamatukogunduse osakonna sekretijuhataja Piret Lotman: "Alajõe pakutav raamatukoguseaduse projekt on sisuliselt nõukogude raamatukogunduse situatsiooni rekonstrueerimine.

Projekt on aga leidnud nii palju toetajad seepärast, et selline süsteem oli ja on mugav finantseerimise mõttes. Kuid ei tohi unustada, et raamatukogutöö oli nõukogude ajal eelkõige juideoloogiad, kus imiteeriti raamatukogu, mis tegelikult ei täitnud oma põhiülesandeid."

Ivi Eenmaa: "Oleme selles majas vähem kui aasta lugejaid teenindanud ja sellest ajast kolmveerand aega pooleli majas töötanud. Kuid kõrvuti lugejate teenindamisega püüame kogu aeg hankida Eesti Vabariigile tema arenguks vajalikku infot ja mitte ainult trükiste, vaid ka mitmesuguste rahvusvaheliste andmebaaside kaudu.

Kas Eesti riigil on sellist raamatukogu vaja?"

TIINA TAMMER

KIRI

Kas sport on kultuuripoliitika osa? Kahjuks ei selgu see kultuuri- ja haridusminister P.-E. Rummo 28. jaanuari "Sirbi" kirjutisest, küll aga lubas ta oma võla päev hiljem spordirahva ees Eesti spordi kongressil esinedes kiiresti tasa teha.

Eesti spordi kongressi teisel päeval, 29. jaanuaril sel aastal Tallinnas tostatasid kaks Riigikogu saadikut Kalev Kukki ja Vello Saatpalu küsimuse, kas Eesti spordiseadust on üldse vaja, samal ajal kui Riigikogu saadik Indrek Pärtelpoeg tegi omalt poolt asjalikke parandusettepanekuid ning kultuuri- ja haridusminister Paul-Eerik Rummo lubas kõnetoolist kõik kongressi materjalid kiiresti läbi vaadata ja valitsusele ette kanda.

Teatavasti toetas kongress suure hääleteenamusega (neli vastuhäält) seaduse kiiret väljatöötamist.

Spordirahvas on küllalt kaua vaikinud, kuid nüüd, kongressil, oli tunda värskeid tuuli ja tehti isegi ettepanek moodustada oma erakond. Ilmselt an-nab veel paljudel tunda vana mõttelaad ning oodatakse korraldusi ülaltpoolt.

Eesti Spordi Keskkliit kui ühiskondlik organisatsioon on aga igati sobilik erakond, mille kaudu spordirahvas peaks ennast häälekamalt teada andma ka poliitilise jõuna, toetudes uuele, väljatöötatavale spordiseadusele.

Jaa, ka sport on poliitika, see on rahvuse eneseväärikus ja tema tugevuse sümbol. Ma arvan, et me kõik hoidsime hinge kinni, jälgides Erika Salumäe finaalsõite olümpiamängudel, kuid argielus unustame tippsportlased peagi. Kõik me oleme inimesed oma nõrkuste ja vigadega, ka tippudel on nõrku hetki ning sellekski on vaja spordiseadust, milles oleksid kirjas tippude sotsiaalsed garantiid. Kas ei võiks olümpiaavõitja saada riigilt võiduväärset "pensioni"?

Kui paljud aga teavad, et meie riik kulutab tervishoiule inimese kohta 40 korda rohkem raha kui spordile? Jälle see vana mõttelaad ja mõtetu võitlus tagajärgedega.

Tuleb alustada spordist koolis, isegi lasteaias. Kõigepealt kohustuslik ujumiseõpetus, esimesest klassist peale kolm korda nädalas võimlemine, algul rohkem mänguline.

Kiiresti vajame sponsorluse maksusoodustusi, sest 50% rahast (mõnel spordialal aga rohkemgi) peaks tulema

sponsoritelt: see aitaks spordil üleminekumajanduse mõõna-aastad üle elada, pärast võib olla juba hilja.

Et aga spordibaasid kõik lõplikult kaubahallideks ja ladudeks ei tehtaks, on ettepanek kohalikele omavalitsustele vabastada spordirajatised maamaksust. Maksuamet peaks siis jälgima, et neid ka sihipäraselt kasutataks.

Niisiis, ka sport on jõudnud rajani, kus peab astuma vahele meie endi valitud ja ülalpeetud riigivõim.

Sport on eeskätt samuti mäng, mis tipptasemel on delegeeritud professionaalidele. Vaatamise ja kuulamise eest tuleb maksta igal maksumaksjal nii riigielarve kui ka sponsorite moodustatud fondide kaudu.

Olümpiamängude künnisel loodan, et on vähe neid, kes arvavad: spordipoliitika ei ole kultuuripoliitika osa. Lõpetaksin hr. P.-E. Rummo sõnadega "Sirbis":

"Tahan vaid toonitada, et kultuuri-poliitika eripanus üldisse poliitikasse on vaba ja vaimselt erkse õhkkonna kujundamine, ilma milleta võib demokraatia püsimisest ainult und näha."

MART HARUOJA, TTÜ magistrand

Kultuurileht

Peatoimetaja	441 416	Tiina Tammer
Tegevtoimetaja	601 924	Richard Sikk
Tegevtoimetaja	601 703	Ruth Nõmm
Kirjandus	601 905	Peeter Künster
Film	601 246	Maris Kalvat
Kunst	601 905	Katrin Bivmaa
Muusika	601 822	Tiina Mattisen
Tartu toimetaja	349 84	Aivo Lõhmus
Keeletoimetaja	601 703	Lea Malvik
Sekretär	601 924	Rene Pärtelpoeg
Küljendus	602 793	Gädivi Kuklase
Korrektoir	601 246	Tiina Kivikas
Masinakiri	602 793	Aili Siren
		Maarika Kaljulaid

EE0031 Tallinn, Toompuiestee 30, faks 601 883
EE0090 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388
Väljaandja kirjastus "Perioodika" Tallinn, Põmu mnt. 8
Trükk Rde PrinTall Põmu mnt. 67a. Tellimise nr. 663
Toimetuse käsikirja ei retsenseeri ega tagasta
Praaeksemplare korral helistada 681 411

Estonia Teatri talveaias tantsivad värvilised unenäod

7. veebruaril esietendus seni kammerooperi, opereti, kontserdi jne. paigana kasutatud talveaias esmakordselt ballett — "Värvilised unenäod" "Macbethi" teemal.

Balletiõhtu on Estonia Teatri balletisolist Dmitri Harchenkole esimene töö nii koreograafi kui lavastajana.

Ettevalmistused algasid juba 1992. aasta suvel soovist sobitada midagi nimelt talveaia lavale. Süžee otsingud viisid Shakespeari tragöödiani, muusikavalikus jäädgi lõpuks peatuma Alfred Schnittke helitöödel. Valmis lugu sellest, kuidas juhus suunab inimest ja tema elu. Sellepärast on koreograafile "unenäod" õhtu nime tuses põhisoona, millele "Macbeth" vaid aluse annab.

Esimene balletitöö on see ka Tallinna Kunstiinstituudi tudengitest kunstnikele Reili Evarile ja Liina Keevallikule, kes on teatrikujun-

dusi juba päris palju teinud, isegi talveaeda ("Don Pasquale"). Ent tantsuetendus seab oma nõuded, eriti kostüümidele. Kunstnike sõnul oli tegemist, et riided tantsu ei takistaks ja peakatted peas püsiksid.

Esimene on ilmselt ka ühine lavastus neile viiele tantsijale: nimis- osas Harchenko ise, leedi Macbethina Anu Ruusmaa külalisena tantsuteatrist "Fine 5", kolme leedina Marina Kesler, Katrin Kivimägi ja Kaia Kreitzberg.

Tantsiv leedi Macbeth baleriin Anu Ruusmaa esituses talveaia karges õhustikus.

Harry Rospu foto

"Festum Finnicum" algab juba ülehommest

das asi alguse sai ja miks valik nimelt Tallinnale langes.

M. Still: Siiani olen muusikutele kontserdireise ette valmistanud, siitkaudu ka "Eesti Kontserdiga" kokku puutunud. Koostöö on hõlpus olnud. Ka oleme vähemalt Soomes arvamused, et Eestis armastatakse muusikat. Lisame sotsiaalpoliitilise tausta — Eesti kui uus vabamaa, keda meiega kohus on igal võimalusel aidata. Nii et põhjusi jät- kus. Kui mõte tekkis, leidsime, et oleks rumal kunstiliike lahus hoi- da. Eesti ja Soome sidemed on praegu mitmekülgsed, ütleksin, et neid eri liine ühendav suurem ette- võtmine oli nagu õhus. Nüüd see siis tuleb — "Festum Finnicum".

Tahtsime festivaliga jõuda ka vähemalt Tartusse ja pidasimegi läbirääkimisi nii Tapiola Sinfonieta kui ka ERSO-ga, aga seekord ei hakanud jõud peale. Kui festival õnnestub ja kunagi teise samasuguse ette võtame, siis tahame küll kaasa haarata Tartu, mida meil teatakse kui Eesti kultuurikeskust, samuti Pärnu jne.

Et meil on festivali ettevalmistamisel head partnerid "Eesti Kontserdi", Soome Instituudi jpt. näol, on asjad ilusasti laabunud. Loodan ka publiku rahule jäävat. Tean, et Eestis tuntakse soome kunsti kül- lalt hästi, nii et uudsuse võlu meie festivalil pole, pigem on see tutvuse süvendamine. Meie kunstiime-

sed, keda osalema palusime, regeerisid küll enamasti: "Oo, Eesti, see on huvitav!", ega hoolinud, et me korralikku honorari ei jaksaks maksta. Ja siinne pressikonverents, mille eel mind hoiatati, et hea, kui mõni ajakirjanik tuleb, tõi kokku ehk kolmkümmend reporterit. Seegi näitab suurt huvi ja annab lootust.

Suurbritannia helilooja teose maailmaesiettekannet oli Eestis

3. veebruaril juhatas Estonia Kontserdisaalis ERSO-t inglise dirigent Gregory Rose, keda siinne publik seni tundis tema unikaalse vokaalansambli "Sing-circle" järgi, kes osales festivalil "NYUD '92".

Seekord oli dirigendil kingituseks kaasas tema kaasmaalase James Clarke'i äsjavalminud orkestriteos "Pascal pensée 206", mis on kirjutatud Art Council of Great Britain toetusel spetsiaalselt ERSO-le ja sai siin maailmaesiettekande.

Saalis viibis ka helilooja. Küsisime, kuidas selline mõte üldse tek- kis.

James Clarke

James Clarke: "Kui Gregory Rose mulle rääkis, et tal seisavad ees kontserdid Eestis, leidsime järe- ku, et oleks suurepärase kirjutada ekstra selleks puhuks helitöö. Et õppisin kaks aastat Soomes ja olen varem ka paar korda Tallinnas vii- binud, on see maailmanurk mulle üsna lähedane ja võimalus kirjutada Eesti orkestrile erutas mind.

Nüüd olen südamest rõõmus, et mõte teoks sai. Võrratu ettekanne! Väga meeldiv orkester: kenad inimesed ja mängivad väga hästi pilli. On orkestreid, kes suhtuvad uude muusikasse peaaegu küüniliselt. Siin leidsin väga hea vastuvõtu, or- kester ilmutas sügavat huvi. Näi-

teks tegi esimese viola mängija ühe väga leidliku mängutehnilise ettepaneku, mille me võtsimegi vastu. See näitab loomingulist suhtumist ja valmistab muudugi heameelt.

Suurbritannia kodanikuna on mul meeldiv meenutada, et minu riik oli ainus Euroopas, kes kunagi ei tunnustanud Nõukogude oku- patsiooni Eestis. Loodan, et see on nende kahe maa lähenemise eel- dus, olgugi me teineteisest suhteli- selt kaugel. Pean meie jätkuvat kul- tuurisuhetust väga oluliseks."

TIINA MATTISEN

NÄITUS

MITMEKIHILINE
JOONISTUSKUNST MEISTRITE
LOOMINGUS

3. veebruaril avati Tallinna Lin- namuuseumis näitus "Joonistus- kunsti visioonid ja stiilid", tähis- tamaks Peeter Ulase lähenevat juubelit.

Mart Lepa kunstikogust esitatud väljapanek püüab ruumikitsusest hoolimata näidata meie joonistus- kunsti mitmekihilisust, selle eri suun- dumuste kajastumist paljude meist- rite loomingus. Eksponeeritud on Andrus Johani, Endel Kõksi, Eduard Ole, Kaido Ole, Aleksander Vardi, Eduard Wiiralti, Olav Marani, Peeter Ulase, Tõnis Vindi, Valeri Vinogradovi, Inga Aru, Kreg A-Kristingi, Ly Lestbergi, Maria-Kristiina Ulase jt. tööd. Näitus jääb avatuks 27. veeb- ruarini.

ELEGANTSSED SKULPTUURID
JA LOODUSMOTIIVID

3. veebruaril avasid Tallinnas "G"-galeriis oma näituse Kunstiü- likooli diplomandid Urmas Nikkel (maal) ja Vergo Vernik (skulptuur). Diplomandid esinevad koos esmakordselt ja kummalgi on sel- jataga juba mitu grupinäitust.

Verniku elegantsed, peene vormi- kultuuriga skulptuurid mahuvad enamasti pisiplastika formaati. Väi- keses "G"-galeriis on nende kam- merlik maneer kõigiti kohane. Verni- ku maitse-eelistused on kindlalt mo- demistliku skulptuuriklassika vormi- des.

Urmas Nikkeli parajalt abstra- heeritud kompositsioonidel on aima- tavad loodusemotiivid. Lausa ava- meelseks kommunikatsiooniks loo- dud maalid kujutavad lihtsat tõe: "Kaitse loodust ja inimest!" Diploma- ttoodeks maalitud pildid kannavad allkirja "Vaikused ja valgused".

TÄNAPÄEVASEST ERINEV
TARBEKUNSTINÄITUS

8. veebruaril avati Mustpeade Maja Olavi saali fuajees omalaad- ne tarbekunstinäitus. Selle nimi on "BONA FIDE", autoriteks ANU PURRE JA LENNART MÄND.

Anu Purre on juba üsna tuntud kirjastuskunstnik. Seekordsel välja- panekul näeme töid, mis jäävad kir- ja- ja maalikunsti vahepeale.

Lennart Mänd õpib Tallinna Kunstiülikoolis nahakunsti ning on spetsialiseerunud köidetele. Ta on end ka täiendanud Saksamaal (Hal- les). Tema looming erineb oluliselt tavapärasest eesti tarbekunstist, sest ilu ei sünni mitte tänu kaunistus- tele, vaid sisulise teostuse tõttu. Ma- terjalina kasutab ta paberit, puud, kookosekooki, turbamulda, brikti- tuhka ja vahel harva ka nahka. Kok- kuvõtteks sünnib mäng köite ja ob- jekti vahel.

LÜHIDALT

* 1993. aastate lõpul valiti arhi- tekt Ants Elken Kanada Kuningliku Kunstiakadeemia (Royal Canadian Academy of Arts) liikmeks koos õigu- sega akadeemikutiteile.

Tartus, Helsingis ja Münchenis hariduse omandanud kauaaegne Toronto Ülikooli edumeelseste vaa- detega professor on akadeemias neiljas eesti päritoluga liige O. Tim- mase, R. Tulvingu ja V. Hubeli järel.

* Eesti Muusikaakadeemia lava- kunstikateedri näitlejaeriala vastu- võtueksamite eelvoor on 5., 6., 12. ja 13. märtsil kell 11 Tallinnas, Toomkooli 4 ja 19. märtsil Viljandi teatris "Ugala". Konkureerijatel pa- lub kateeder ette valmistada luuletus- sed, proosapalad ja laulu. Kaasa võtta foto. Oodatud on ka lavastaja erialast huvitatud noored.

* 11. ja 12. veebruaril on Tallin- nas Eesti Keele Instituudis (Roosi- krantsi 6) seminar "Soome-ugri rah- vaste keeled, kultuur ja ajalugu". Li- saks ettekannetele linastuvad ka Aado Lintropi filmid vepslastest, ud- murtidest ja hantidest.

* Slaavi Haridus- ja Heategevus- ühingute Liit Eestis korraldab 6. veebruaril Tallinnas, Püha Nikolai ki- rikus (Vene tn. 24) õigeusu kiriku muusika kontserdi. Esines Püha Ni- kolai kiriku koor Igor Vrona juhatusel. Kanti ette XVI–XIX sajandi kiriku- laule, samuti vene heliloojate S. Rahmaninovi, D. Bortnjanski, N. Kedrovi jt. heliteoseid.

17.–19. veebruarini toimuvad Tallinnas Von Krahli Teatris ja Tartus galeriis "Illegaard" rahvus- vahelise festivali "Tudengijazz '94" kontserdid. 1982. aastal sündi- nud ning ajavahemikus 1988–

"Tudengijazz" saab kümneseks

1990 pidamata jäänud festival tä- histab tänava väikest juubelit: fes- tival toimub kümnendat korda.

"Tudengijazzist" on kujunenud Eesti üks tähtsamaid jazzitradit- sioone, mille firmamärgiks on noo- ruslikult progressiivsete muusika- liste ideede publiku ette toomine. Festivalidel on läbi aegade osale- nud muusikuid kogu Euroopast, ka

endisest Nõukogude Liidust ja Ameerika mandrilt.

Väliskülalistest peaks sedapuh- ku lavale astuma Markus Niittyse kvartett Soomest Oulunkylä popjaz- zi konservatooriumist, Arturas Anusauskase kvintett Leedust, mille solist on muuseas laulukon- kursi "Via Baltica '94" parima laulja tiitli võitnud Neda Malanivičiute

ning loodetavasti ka muusikatu- dengite ansambel Stockholmist.

Loomulikult on kohal Eesti noo- rema põlvkonna jazziparemi- eesotsas avangardistliku trioga Laasi-Ruben-Soo, postminimalist-liku Weekend Guitar Trio'ga, euroo- palike "Ajastajatega" ning Toi trio- ga Tartust.

JAAK SOOÄÄR

Rootsi laulja esineb Mustlasparunina

Stockholmi Kuningliku Teatri laulja, soome-eesti päritolu MIKKO PULKKINEN sai 9. veebruaril 50-aastaseks, mida ta tähistab 12. veebruaril Estonias, mängides Mustlasparunit J. Straussi samanimelises operetis.

Mida need 50 aastat on teile toonud?

Kaunis rikka elu. Olen Soomes sündinud, elanud seal mitmel pool, muuseas Nõukogude Liidu piiri ääres Nuijamaal. Suviti külastasin oma Rootsis elavaid sugulasi ja niimoodi õppisin rootsi keelt. Ent ka eesti keelt õppisin tegelikult Rootsis. Pärast kooli õppisin ülikoolis ja Sibelius Akadeemias. 1975. aastal kolisin Rootsi. Elasin neli

aastat Göteborgis, kust tulin Stockholm.

Te õppisite ülikoolis matemaatikat ja füüsikat. Kuidas teil tuli mõte samal ajal ka Sibelius Akadeemiasse astuda?

Tegelikult olen laulnud terve oma väikese elu. Kohe laulule üle minna aga nagu ei julgenud. Mõtlesin, et on parem, kui tagataskus on veel midagi muud. Kui praegu mõelda, siis oleks võinud kohe laulu peale minna. Alustasin lauluõpinguid kurnis vanalt, 24-aastaselt. Rootsi tulnud, töötasin algul Göteborgi ooperiteatris "Storan", nüüd olen Stockholmi Kuninglikus Teatris, mida nimetatakse ka Stockholm Ooperiteatris.

Laulate Stockholmi Kuningliku Teatri ooperikooris?

Jaa. Meie majas on kahjuks nii, et kui sa kunagi oled koorilauljalepingu teinud, siis edasiareng, näiteks solistik, ei ole võimalik. Kuid mul on algusest peale olnud au teha väiksemaid osi, mis solistidelt üle jääb.

Millise helilooja loomingut te meelsasti esitate?

Mulle meeldivad eesti rahvalaulud. Väga armsad on Tubina laulud, soome heliloojatest Tauno Pulkkinen, kes suri mõni aasta tagasi. Tema looming on mulle eriti istunud ja ma tundsin ikka, et meil on midagi ühist. Kui ta oli Aino Kalda või üldse eesti tekstidele muusika teinud, siis imetlesin alati.

Viis-kuus aastat tagasi kuulsin Leo Normetilt, et ta tegi ise ka tõlkeid ja et ta rääkis puhtalt eesti keelt. Tema ema oli olnud eestlanna nagu minu emagi. Siis oli selge, et sealt see hingesugulus tuligi.

Õeldakse, et 50-aastaseks saanud mees on jõudnud täismeheikkaka. Mida teie sellest arvate?

Sellele arvule hakkasin mõtlema alles paar kuud tagasi. Inimene on just nii vana, kui ta ennast tunneb. 50 on ainult statistika jaoks. Mina isiklikult tunnen end palju noorem, kui tegelikult olen.

MARE REBAS,
Estonia Seltsi Rootsi osakonna juhataja liige

Eestimaalane Foto: Peeter Puide Mihkel Mutt.

Eestimaalased väliseestlase fotode kaudu

Kiek in de Kökis on avatud fotonäitus "Eestimaalasi 1989—93". Näituse autor Peeter Puide on sündinud 1938. aastal Pärnus, 1945. aastast elab Rootsis.

Puide on tuntud kirjaniku ja tõlkijana, teeb kaastööd ajakirjandusele, on Helsingi Komitee liige, Rootsi PEN-klubi liige. 1971. aastast on tegev oma firmas reklaami- ja pedagoogika-

konsultandina. Fotod on pildistatud aastatel 1988—1993. Puide ütleb, et kui ta pärast 43-aastast eemalolekut Eestit külastas, oli tal alati kaasas kaamera. Kaamera justkui hoidis nostalgiasse langemast, sundis ennast kokku võtma ja reaalsuses püsimas.

Puide on pildistanud väga palju inimesi paljudes Eestimaa paikades, sõltumata rahvusest või positsioonist. Nende hulgas

on lihtsaid inimesi oma igapäevatoimetustes ja ka kõigile tuntud isiksusi. Näitus tervikuna on Puide nägemus Eestimaast. Ja kui see ei lange kõiges kokku meie tavanägemusega, siis seda huvitavam ongi. Kokku on eksponeeritud üle 100 foto. Näitus jääb lahti veebruarikuu lõpuni.

MARUTA VARRAK

Eesti Humanitaarinstituut on uue vastuvõtu künnisel

Eesti Humanitaarinstituut (EHI) alustab sügisel kuuendat õppeaastat. Ligi viieaastase töö tulemusena on jõutud esimeste diplomitööde kirjutamiseni. Eeltöö uute üliõpilaste vastuvõtuks on juba käimas: teatavaks on saanud esseed teemad, mis üliõpilaskandidaatidel vaja kirjutada.

EHI on esimene sõltumatu kõrgkool Eestis, ta täidab edukalt lünka humanitaaralases koolituses, eriti Tallinnas, vähendades ühtlasi teadmishimuliste noorte voolu Tartusse. Mida EHI-s on võimalik õppida, selgitab ligikaudu tema teaduskondade ja õppetoolide loetelu: ajaloo-, filoloogია-, filosoofiateaduskond ning teatriõpetus, mis hõlmavad üld- ja eesti ajaloo, fennougristik, anglistika, germanistik, romanistik, orientalistika, semiootika ja kirjandusteooria, filosoofia, sotsioloogia, teoloogia õppetooli ja teatriõppesüsteemi.

Õppejõududeks kutsus EHI kõrge kvalifikatsiooniga teadlasi ja pedagooge nii kodu- kui ka välismaalt.

EHI ei dubleeri teisi Eesti kõrgkooli, kus samuti võib õppida humanitaaraineid. Esimese aasta üliõpilane õpib peamiselt sissejuhatajaid aineid ning mitmesuguseid võõrkeeli sellise arvestusega, et ta suudaks juba järgmisel aastal kuulata loenguid võõrkeel(t)es. Samuti kasutab ta esimest aastat õpivõimalustega tutvumiseks, et alles teisel aastal registreeruda mingi temale meelepärase õppetooli juurde.

Kui mõnda teda huvitavat ainet pole EHI-s antud hetkel (või üldse) võimalik õppida või kui üliõpilane leiab EHI koolitustaseme mõnes aines mitteküllaldase olevat, võib ta kuulata loenguid ja teha eksameid mõnes teises kõrgkoolis (sageli kasutatakse selleks välismaa ülikooli).

EHI eksisteerimiseks vajalikud ku-

lud kaetakse 10—20% ulatuses õppemaksudest, mis teadaolevaid andmeid on Eesti erakõrgkoolide madalaim (2000 krooni semestris, kusjuures esimese aasta üliõpilased ja teisedki hästi edasijõudvad saavad 50% hinnaalanduse), Kultuuri- ja Haridusministeeriumi nähtavasti võimaluste piiiril olevatest rahaeraldustest, aga ka spondeeringutest.

Nüüd lähemalt sisseastumistingimustest.

Kõigil üliõpilaskandidaatidel peab olema esitada keskhariidust tõendav dokument 1. septembriks 1994 — asjaolu, mis võimaldab konkursist osa võtta ka tänavast abiturientidel. 15. aprilliks tuleb esitada EHI büroosse (Sakala 3—13, Tallinn EE0001) essee ühel järgmistest teemadest:

"Ants Oras", "Lõuna-Eesti kirjandus", "Piiririik" ja sajandivahetuse meeleolud", "Euroopa ja Aasia piir",

"Humanitaaria reaalses maailmas", "Eksistentsialism saksakeelses kirjanduses", "Iiri vaim inglise kirjanduses", "Dekameron" ja dekalog.

Eessee mahu üle otsustagu iga kirjutaja ise, kuid see ei tohi ületada 10 masinakirjalehekülge teksti intervalliga 1,5. Esseed olgu kolmes eksemplaris, liisada autori andmed (aadress, sünniaeg, haridustee, keeleoskus ja orienteeruvalt omandada soovivat eriala). Sisseastumislõiv on 40 krooni.

Vastuvõetaval tasemel kirjutatud esseed autorid kutsutakse vastuvõtukomisjoni kollektiviumile, kus otsustatakse vastuvõtt. Kõrgharidusega inimesed võivad EHI-s omandada teise eriala. Neil palume esitada vaid kõrgkooli diplomi koopia koos hindlehega.

Täiendavat informatsiooni saab EHI büroost tööpäeviti kell 11—14 kohapeal või telefonidel 44 38 20 ja 31 32 80.

ANTS-KASPER KÕIV

KALENDER

14. veebruar

50 aastat tagasi (1944) sündis inglise filmilavastaja **Alan Parker**, kelle esimene film, gangsterimuusikal "Bugsy Malone" valmis 1976. A-st 1979 on filme teinud peamiselt USA-s. Menekad on olnud "Kesköine ekspress" (1978), "Kuulsus" (1980), "Birdy" (1984) ning meigi kinodes nähtud "Inglis süda" (1987) ja "Mississippi tules" (1988).

15. veebruar

90. aastat tagasi (1904) sündis Viirumaa Vihula mõisas eesti aja- ja näitekirjanik **Evald Tammlaan** (a-ni 1936 Evald Stein), kes ajakirjanikuna kasutas pseudonüümi Jänkimees. Viljaka publitsistina avaldas reisikirju, vesteid ja följetone. Kirjutanud näidendid "Valge lagendik" (1937) ja

"Raudne kodu" (1938). Suri 17. märtsil 1945 Stutthofi kooduduslaagris.

16. veebruar

85 aastat tagasi (1909) sündis Narvas eesti laulja (sopran) ja muusikapedagoog **Tooni Kroon** (pseud., õieti Antonie Laamann). Noorpõlves harrastas sporti, oli Eesti meister ja rekordihõbe korgushüppes. Eesti lauljaist esimesena võitis auhinna rahvusvahelisel lauljate võistlusel — hõbemedal 1933.a. Viinis. Esinenud teatrites ("Vanemuine", "Ugala") ja kontserdilauljana, tihti ka välismaal. 1941.a. arreteeriti ja oli 1950.a-ni Venemaal vangilaagris. Hiljem on tegutsenud muusikapedagoogina.

17. veebruar

60 aastat tagasi (1934) sündis inglise näitleja **Alan Bates**. Teatrinäitlejana oli ta 1950.a-il seotud noorte vihaste meestega (*Angry Young Men*) ning mängis John Osborne'i, Harold Pinteri ja Peter Shafferi näidendites.

Filmirollidest on ta meile tuntud Anthony Quinni partnerina filmis "Kreeklane Zorbas".

18. veebruar

70 aastat tagasi (1924) sündis Võrus eesti laulja (sopran) **Silvia Urb**. Oli a-il 1954—1972 "Estonia" teatri solist, kelle meeldejäävamad osad oli Carmen (Bizet) "Carmen") ja Bess (Gershwin) "Porgy ja Bess").

60 aastat tagasi (1934) sündis hispaania päritolu prantsuse moekunstnik **Paco Rabanne**, kes pikka aega on olnud Pierre Cardini ja Yves Saint Laurenti rivaal. 1991.a. augustis viibis ta külasena Tallinnas ja demonstreeris siin oma moode.

20. veebruar

150 aastat tagasi (1844) sündis ungari maalikunstnik **Mihály Munkácsy**, kes 1872.a-st elas Pariisis. Viljeles realistina ajaloolist maali, portreed ning olustiku- ja maastikumaali. Suri 1. mail 1900.

100 aastat tagasi (1894) sündis Pärnus eesti karikaturist **Gori** (kodanikunimega Vello Agori, a-ni 1935 Georg Tõnisson), kes tegi karikatuure pilkelehtedele "Meie Mats", "Kilk", "Sipelgas" jt. ning oli 1920—1938 ajalehe "Vaba Maa" karikaturist. Kirjutas ka följetone ja illustreerinud lasteraamatuid. Suri 7. okt. 1944 Tallinnas.

100 aastat tagasi (1894) sündis poola kirjanik **Jaroslav Iwaszkiewicz** (pseud. Eleuter), kelle peateos on romaanitrioloogia "Au ja kuulsus" (1956—1962). Eesti keelde on tema loomingust tõlgitud 1930. a-te teisel poolel näidend "Suvi Nohant'is", 1960.a. jutustus "Kuuldud jutustus" ja 1984.a. jutustus "Inglite Johanna", mille aineil lavastas Jerzy Kawalerowicz 1961.a. filmi "Ema Joanna inglite juures" ja Eino Tamberg lõi 1970.a. balleti "Joanna tentata". Teatris on etendunud näidend "Kosmopoonia". Suri 2. märtsil 1980.

VÄLISMAA

"OSCARITE"-TSEREMOONIAJUHATAB TÄNAVU WHOOPIGOLDBERG

HOLLYWOOD, 6. veebruar. Akadeemia auhindade tänavust üleandmistseremoniat valiti juhatajaks ühe "Oscari" võitnud filminäitlejatar Whoopi Goldberg. Ta on esimene naine ja esimene mustanahaline, kes juhib üksi kogu tseremonia.

Goldberg asendab õhtu juhi rollis Billy Crystal, kes on peoperemehe ülesandeid täitnud viimased neli aastat.

Selle aasta "Oscari" preemia laureaadid selguvad 21. märtsil Los Angeleses Dorothy Chandler Pavillonis toimuvatel pidulikel tseremonial. "Whoopi Goldbergil on programmi edukaks juhtimiseks kõik vajalikud omadused," ütles show' lavastaja Gilbert Cates. "Ta on väga hea näitleja, kelle talenti hindavad miljonid."

Oma "Oscari" võitis Goldberg 1991. aastal parima naiskõrvalosa eest filmis "Ghost".

WHITNEY HOUSTON VÕITIS KAHEKSA AMEERIKA MUUSIKAUHUINDE

LOS ANGELES, 7. veebruar. Whitney Houston tegi 21. Ameerika muusikaauhindade tseremonial peaaegu puhta töö, võites seitse auhinda kaheksast, millele ta kandideeris.

Lisaks pälvis Houston ka teenete eriauhinna. Tseremonial avaldas lauljatar erilist tänu oma austajatele. "Ilma teieta poleks ka mind. Ma püüan alati teha kõik, et anda teile oma parima," ütles Houston teenete eriauhinda vastu võttes.

Whitney Houstoni "The Bodyguard" oli mullu USA suurima läbimüügiga album ning tema "I Will Always Love You" suurima läbimüügiga singel.

BRITI KUNSTISÕBRAD

SEISAVAD SABAS, ET NÄHA TÕHJUST

LIVERPOOL. Inglise kunstiarvustajad seisavad järjekorras, et näha ühes Suurbritannia presitiikamas galeriis Ameerika kunstniku loodud tühja ruumi.

Ann Hamiltoni taies Liverpooli Tate Gallery's kannab nime "Mneme" (kreeka k. "mälu").

Muuseumi töötajad räägivad "laetud tühjusest" ja "akende kaudu tunnetatavast välismaailmast".

Londoni Tate Gallery tekitas omal ajal furoori, ostes telliskividest koosneva kunstiteose.

SURI "JUMALANNADE TSIVILISATSIOONI" AUTOR

LOS ANGELES, 7. veebruar. Kolmapäeval suri Los Angeleses arheoloog Marija Gimbutas, kes saavutas maailmakuulsuse ja tekitas palju kõmu oma teooriaga, mille kohaselt tuhanded aastad tagasi suhtuti naistesse kui jumalustesse.

California Ülikooli euroopa arheoloogia professor Gimbutas lõi oma teooria pärast põhjalikke väljakaevamisi Euroopas, mille käigus leiti tuhanded naiskujud.

Oma raamatutes "Jumalannade tsivilisatsioon", "Vana Euroopa jumalannad ja jumalad" ja "Jumalannade keel" vaidlustas Gimbutas teooriad, mille järgi neoliitkumi Euroopas olid juhtpositsioonil mehed.

Gimbutase sõnul oli maailm kiviajal rahulik, sest naised hoolitsesid usuküsimuste eest ning mehed tegid füüsilist tööd. Olukord muutus Gimbutase arvates pärast seda, kui inimesed hakkasid kumardama indoeurooplaste poolt "importitud" sõjakid jumalusi. Gimbutase töid on arheoloogiaringkondades teravalt kritiseeritud, naisõiguslaste seas on need aga pälvitud kiiduvaldusi.

FILMITÄHT JOSEPH COTTEN

SURNUD

LOS ANGELES, 6. veebruaril suri Los Angeleses maailmakuulus ameerika filminäitleja Joseph Cotten, kelle karjäär algas 1941. aastal filmiga "Kodanik Kane".

88-aastane Cotten lahkus pärast mitu kuud kestnud kopsupõletikku oma kodus Los Angeleses, Westwoodi eeslinnas. Cotteni kuulsamate filme hulka kuuluvad veel "The Magnificent Ambersons" (1942), "Shadow of a Doubt" (1943), "I'll Be Seeing You" (1945), "Love Letters" (1945), "The Farmer's Daughter" (1945) ja "The Third Man" (1949).

Välismaa kultuuriuudiseid vahendasid Reuter—ETA

Hambad ristis teadust säilitades

Fond, grant, ekspert, evaluatsioon, tendents, finantsid, selektsioon — mis ilusad eestikeelsed sõnad... Euroopasse!

HELLE MARTINSON

FOND

Eesti teaduskorralduse reform käivitati Eesti Teadlaste Liidu algatusel 1989.a. Esimesteks praktilisteks sammudeks said organisatsioonilised muudatused Eesti teaduskorralduses (1990). Et tagada teaduse sõltumatus ametkondlikest struktuuridest, hakati teadust finantseerima EV valitsuse otsusel asutatud **Eesti Teadusfondi** kaudu. Teadusfondi kõrvale loodi ka **Informaatikafond** ning rakendus-uuringute ja arendustööde toetamiseks **Innovatsioonifond**. Iga fondi ajuks sai tema nõukogu. Kolme fondi tegevuse koordinaatoriks pidi olema EV valitsuse nõuandev organ riikliku teadus- ja tehnopolitika kujundamisel — **Eesti Teadusnõukogu**. Ka selle nõukogu üks tegevusperiood on lõppenud. Loodud on uus (praegu küll ajutine) Eesti Teadus- ja Arendusnõukogu, mida nüüd hakkab juhtima EV peaminister.

TENDENTSID

Ent heade kavatsustega alustatud ümberkorraldused tekitasid teadlaskonnas siiski teatava šoki. Seda enam, et need langesid kokku Eesti poliitilise ja majandusliku süsteemi kardinaalse muutumisega, majanduskriisiga, rublainflatsiooniga, Eesti Vabariigi taastamise ja ka — suure riigi tagamaa ning odava energia, aga samuti paljude endiste tellijate-tarbijate kadumisega.

Teaduskorralduse muutmise võtmeküsimuseks sai reformi esimesel etapil teadusraha jagamise andmine teadlaste endi (ETFN) kompetentsi. Raha jagamise süsteemi muutmise hüvaks eesmärgiks oli eeskätt teaduse sisemise stabiilsuse tagamine, selle muutmine sõltumatuks poliitilistest tuultest ja valitsuste vahetumisest. Loodud teadusnõukogude ülesandeks pidi saama ka teaduspoliitika aluste kujundamine iseseisva Eesti Vabariigi jaoks.

Kahjuks ei hakka majandusliku languse perioodidel teaduse arengut määrama mitte niipalju raha hulk kui selle defitsiit. Kuidas, kellele ja kui palju riigikassast tulevat vähest raha kõige õiglasemalt ja Eesti ning teaduse arengu seisukohalt igati põhjendatult jaotada, see on pähele, mida ETFN on püüdnud

Eesti Teadusfondi Nõukogu (ETFN) esimene kolmeaastane tegevussükk on ümber saanud. Teatepulk on nõukogu põhikirja kohaselt üle antud uuendatud koosseisule, valitud on uus esimees — prof. Raimund Ubar Tallinna Tehnikaülikoolist.

Kolm aastat on olnud täis tihedat vabatahtlikku (s. t. tasuta) tööd, vaidlusi, otsinguid, õppimist ja katsetusi. 26 reeglina päevapikkust koosolekut pluss töö ekspertidena ja ekspertidega, mitmesaja uuringuprojekti vaagimine ning kaalutud otsustused riigi (maksumaksjate) raha jagamise suhtes.

oma tegevuse esimesel perioodil katki hammustada. Praeguseks on pähklis juba praod sees, aga tuumani tuleb veel jõuda.

Töö vältel on saanud üha rohkem selgeks, et teaduse juhtimine üksnes finantseerimise kaudu on kaugelt ebapiisav selle keeruka organismi elutegevuse tagamiseks ning — mis veelgi olulisem — tema potentsiaali efektiivseks kasutamiseks. Nagu öeldud, käivitati teaduse reform uute organisatsiooniliste struktuuride loomisega. See oli kõige lihtsam. Reformi lõppeesmärgid ei olnud aga muutuvast olustikus kaugeltki selged. Oli kuhjaga idealismi (vabadus, autonoomia, avatus jne.), ent teaduse funktsioonid iseseisvas Eesti Vabariigis on seniajani paljuski ähmased. Puudub ka riigipoolne "tellimus" teadusele ja arendustegevusele, mis eesmärgistaks loomeinimeste tegevuse. (Seda küsimust käsitlesin lähemalt 1993.a. 3. novembri "Rahva Hääles".)

Möödunud kolme aasta jooksul on Eesti teadussüsteemis tervikuna toimunud tunduvad muudatused. Teadusasutuste nimekirjast on kadunud kümnekond nn. haruinstituuti. Teadussfääris hõivatute koguarv vähenes 1993.a. alguseks 1990. aastaga võrreldes ligi kaks korda. Teadureid ja insenere (UNESCO standardite järgi arvatakse teadusloomega tegelejate hulka ka vahetult teadustöös osalevad insenerid) oli 1993.a. kokku 5100 inimest. Tõsi, Eesti Statistikaamet loendab paraku vaid ülikoolides ja teadusasutustes töötavaid inimesi. Ettevõttesfääris teadus- ja arendustegevusega hõivatud isikuid ei suuda ta veel arvesse võtta puuduliku eelinfo (ka asutuste registri) tõttu.

1993.a. detsembrikuus ETF Tali-tuse kogutud andmetel on teadussfääris töötavate inimeste arv k.a. alguseks kahanenud veel umbes 1000 inimese võrra. Kõige suurem oli töötajate üldarvu kahanemine 1993. aastal Põllumajandusministeeriumi ja Teaduste Akadeemia teadusasutustes, kokku vastavalt 231 ja 204 inimest.

Ent kas teadusasutuste likvideerimine ja/või nende töötajate arvu vähenemine on positiivne nähtus? Sellele võiks vastata nii jah kui ei. Tuleb vaagida, kas kinnipandud instituudid oleksid olnud Eestile siiski vajalikud, kui võimekad ja produktiivsed inimesed on teadusest lahkunud, ning kes on kohale jäänud.

Nii meil kui ka teistes Ida-Euroopa riikides on palju räägitud ja kirjutatud sellest, et endise NSV Liidu ülemvõimu all paisutati teadusasutuste võrk ja teadussfääris tegutsenud inimeste arv liialt suu-

reks, nende tegevuse tulemuslikkus ei vastanud töötajate arvukusele. Tõepoolest, 1986.a. oli teadurite osakaal töötajate koguarvus NSV Liidus 1,27%, Eestis (Eesti NSV-s) 0,92%, USA-s, Jaapanis, Saksamaal ja Suurbritannias (teadlased ja insenerid kokku) aga vastavalt vaid 0,66, 0,65, 0,52 ja 0,44%. Eestis langes see protsent 1993.a. alguseks 0,68-ni. Teiste riikide taustal on teadurite arvu dünaamika olnud vähemalt formaalselt mõistlik.

Kahjuks tekitab muret aga see, et teadlaste arvu kahanemisega kaasneb selle tegevusala esindajate kiire vananemine. Vaid ühe aasta jooksul (1991—1992) kasvas Eestis üle 50 aastaste teadlaste ja inseneride osakaal 33,7%-lt 37,4%-ni, alla 35 aastaste protsent aga langes 25,4-lt 22,5-ni. Mis juhtus 1993.a., seda näeme poole aasta pärast, kui Statistikaamet on jõudnud andmeid koguda ja need läbi töötada.

On silmanähtav, et need protsendid peegeldavad otseselt teaduses toimunud sise- ja välisemigratsiooni: paljud noored võimekad inimesed valivad teise, tulusama tegevusala kodumaal, leiavad võimaluse õppida või töötada välismaal.

FINANTSID

Eesti taasiseseisvumise protsessi algul kaasasid (Indrek Toome ja Edgar Savisaare) valitsused oma tegevusse palju teadlasi nõunike ja ekspertidena, ka Eesti arenguprogrammide või stsenaariumide koostamisel. Valitsuse juhtide ja liikmete huvi ning toetus teadussüsteemi reorganiseerimisele oli vahetu. Tiit Vähi üleminekuvalitsus teaduse asjadesse eriti ei sekkunud. Ainsaks tuntavaks, kahjuks lõpuni läbimõtlema suutnud sammuks oli see, et alates 1993.a. lõpetati teadusraha andmine ministeeriumidele (s.t. ka ministeeriumide instituutidele). Rahasumma ei olnud kokku küll väga suur (1992.a. veidi üle 3 milj. krooni), ent selle sammuga keelduti ministeeriumidele vajaliku teaduse finantseerimisest riigieelarvest. Nüüd pöörduvad ministeeriumide toetusest ilma jäänud, seni veel säilinud instituudid (näiteks Põlevkiviinstituut) mingigi abi saamiseks otse Teadusfondi poole.

Teadusfondi eelarve on aga kinnitatud kindlate teadusasutuste — nelja ülikooli, Teaduste Akadeemia asutuste, Põllumajandusministeeriumi ja endise Tervishoiu ministeeriumi instituutide ning Metsainstituudi — 1990. aastate alguseks väljakujunenud eelarve tasemest lähtudes. Põhikirja järgi toetab Teadusfond eeskätt alusuuringuid. Nüüd soovivad aga ministeeriumid, et neile vajalik teadusraha lõigataks välja Teadusfondi eelarvest, s.t. ülal loetletud teadusasutuste niigi ülimalt tagasihoidlikest vahendeist.

Peaminister Mart Laar ütles kohtumisel Tallinna Teadlaste Maja liikmetega 15. novembril 1993.a., et tegelikult on EV riigieelarves teadus- ja arendustöödeks palju "peidetud" raha, et selle raha tegelikku hulka on raske hinnata. Selles oli tal õigus.

Eesti 1993.a. riigieelarves oli ette nähtud Majandusministeeriumile ja Põllumajandusministeeriumile riiklike programmide tarvis kokku üle 44 milj. krooni. Informaatikafondile riikliku infosüsteemi ja registrite loomiseks ligi 15,6 milj. ja Keskkonnaministeeriumile on teaduskulutusteks 210 000 krooni. Viimase tiiva all tegutseb Meteoroloogia ja Hüdroloogia Instituut (12,4 milj. kr.) ning nüüd ka Ehituse Teadusliku Uurimise Instituut (ligi 1,3 milj. kr.).

Küllap on kulutusi teadus- ja arendustöödele riigieelarves varjatud kujul veelgi. Samas aga on viimati mainitud instituutide tegevuses, samuti 1994.a. eelarve kavas loetletud riiklikes programmides tegeliku teaduse osa väike. Ilmselt ei eksi me palju, kui hindame ligikaudu, et arendustöödele on riigieelarves väljaspool Teadusfondi ette nähtud umbes 50 milj. krooni.

Arenenud riikides eraldatakse riigieelarvest teatud osa raha teadus- ja arendustegevuseks otse ministeeriumidele ja nende juures tegutsevatele teadusasutustele. Seda raha kasutatakse rakendus-uuringute ning arendustööde toetamiseks ja tellimiseks vastava ministeeriumi orbiiti kuuluvatel aladel. Need on tööd, mida vajatakse igas iseseisvas riigis ja mis on seotud riigi loodusvarade uurimise ja kasutamise, keskkonnakaitse, majanduse, sotsiaalsfääri, kultuuri ja hariduse arendamisega. Nendele töödele ei saa läheneda samasuguse mõõdupuuga nagu alusuuringutele. Arenenud riikides finantseerivad rakendus-uuringuid ja arendustöid ka ettevõtted, äriühingud, erakapital. Meil need allikad paraku puuduvad.

Siin peitubki üks Eesti jaoks põhimõttelisi lahendamist vajav probleem. Tuleb leida moodus ja luua mehhanism, kuidas seda tühikut üleminekuperioodil (mis ikka veel kestab!) täita, säilitamaks Eestis veel olemasolev kompetentsus selleks, et mitte olla juba lähitulevikus sunnitud hakkama vajalikku teavet hankima *raja tagant* maailmaturu hindadega. Senine praktika näitab, et siis hakkavad meie kulul kõvasti teenima teabe müüjad, kes siinse banaanivabariiki ei vaevu alati kvaliteetset teavet tarnima.

Peaminister Mart Laar rõhutas ka, et **valitsus** mõistab teaduse olukorda ning **tahab hambad ristis, säilitada meie teaduspotentsiaali**. Seda oli kena kuulda. 1994.a. riigieelarves ongi teaduskulutuste osatähtsus prognoositavast siseriiklikust koguproduktist juba 0,44% kahe eelmise aasta 0,4% asemel. Kui siia lisada riigieelarves varjatud kujul olev raha teadus- ja arendustöödeks (ca 50 milj. kr.), siis

kasvab teadus- ja arendustööde osakaal 0,6%-ni siseriiklikust koguproduktist. Ent näiteks Austria, Kanada ja Itaalia 1,1—1,2%-ni on veel pikk tee.

1994. aastaks on raha Eesti teadusele eraldatud 26,5 milj. krooni, rohkem, kui seda oli 1993.a. Kahju on vaid, et Eesti TA Majanduse Instituudi prognoositud tarbijahindade kasv Eestis on 1994.a. tervelt 25%. Seega katab teaduseelarve suurenemine hindade tõusu vaevu-vaevu.

Ei ole küll ilus piiluda naabri rahakotti, ent teeme seda pattu siiski. 1994. a. riigieelarvest on väikese liitmise-lahutamise tulemusena näha, et EV ministeeriumide ja teiste **keskasutuste halduskuludeks** on kavandatud kõige tagasihoidlikumate arvestuste järgi 2,4 korda rohkem raha kui teadusele. Seejuures on riigieelarve kava järgi ametnike arv neis asutustes kolm kuni neli korda väiksem kui kogu teadussfääris hõivatud inimeste arv.

On loomulik, et Eesti riik ja riigiparaat tuleb üles ehitada ja selleks tuleb teha kulutusi. Kui suured need kulutused aastast aastasse olema peaksid, on ilmselt niisama raske määrata kui kulutuste osakaalu ühele või teisele teadussuunale või -asutusele teadusraha jagamisel. Ei tahaks aga uskuda, et ametnikud oma igapäevatoos lase-reid, spektromeetreid, kromatograafe või teisi kalleid seadmeid ning materjale ja reaktiive vajavad. L. Meri määrang (EV Riigikogus 11. jaan. 1993) "halduskeskne valitsus" on tabav.

RIIGIKOGU

Pärast EV esimese seadusliku Riigikogu valimisi oli teadlastel rõõm tõdeda, et selles koosseisus on ligikaudu kolmandik saadikuist töötanud teadusasutustes või omandanud teaduskraadi. Vaiksel loodeti, et teaduskatlas haudunud saadikud ka teaduse arenguprobleeme ja teadlaste muresid hästi mõistavad. Kahjuks ei ole aga saadikute seas teaduses maailmaresonantsiliste tulemustega isikuid. Enamik saadikuks valitud endisi teadusjüngreid on ilmselt rohkem katla serva ligiduses hulpinud, et sealt sobival hetkel kiiremini parematele söödamaadele pääseda. Teadusasutus on neile olnud kas oma administraatorivõimete arendamise või siis teaduskraadi saamise paigaks. Kuigi need isikud pole tunda saanud tõelise, intensiivse loometöö maitset, oli siiski lootus, et nad mõistavad teaduse, teadmis- ja hariduse osa iseseisva riigi hariduse, kultuuri, majanduse, sotsiaalsfääri arengu ning teotavad igati nende alade edasijõudmist, ja seda mitte ainult eelarve kaudu.

Karta on, et möödub veel aastaid, enne kui haridus ja teadus Eestis riigis taas prioriteediks tunnistatakse ning riigi teaduspoliitika põhisuunad regulaarselt valitsuses ja Riigikogus arutamisele kuuluvad (nagu meie põhjajärgi juures ja peaaegu kõigis arenenud riikides). Aga kindel on, et kui Eesti riik püsima jääb, siis see aeg tuleb niikuinii.

(Järgneb 18. veebruaril)

Maalikunst hoiab traditsioone

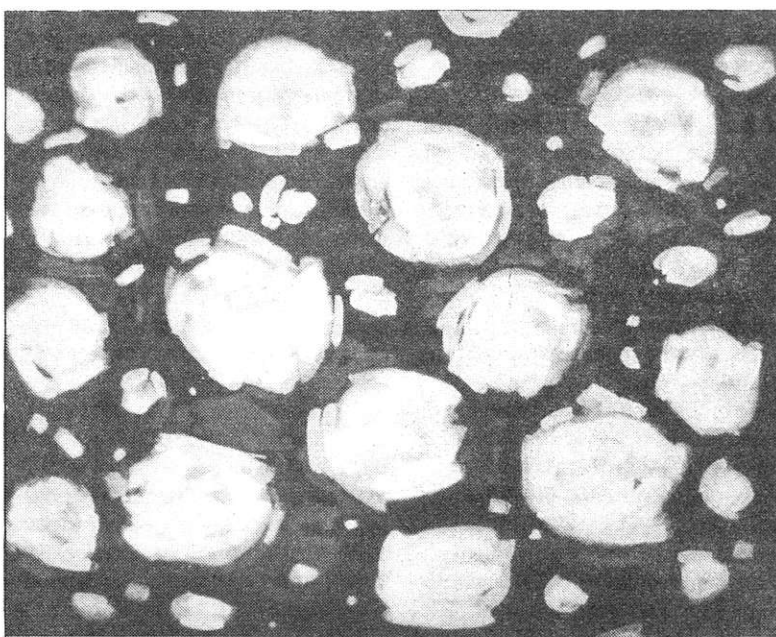
Mai Levin: Praegune näitus on esimene üle mitme aasta. Vahepeal valitses arvamus, et selletaolisi kirevaid näitusi pole vaja. Nähtavasti vajadus siiski eksisteerib, seda nii kunstnike kui publiku poolel. Aastapreemianäitused on alati olnud kirjud ja erilaadsed ning mainitud tendentsid on veelgi süvenenud. Kui rääkida žürii poole pealt, siis tuleb öelda, et ühe preemia määramisel on väga raske valida kriteeriumi. Me otsustasime selleks kriteeriumiks võtta maalilisuse. Tulemus, kui palju keegi hääli kogus, vastab traditsioonilisele arusaamale maalilisusest. See on niisugune bon métier. On iseloomulik, et eelistati abstrakteid töid, sest figuratsioon tõmbas maalilisuse aspektilt tähelepanu kõrvale. Kuigi figuraalne maal ei tarvitsenud olla halvemini maalitud, köitis praegusel juhul puhas kolorism rohkem. Tuleb öelda, et žürii ei võtnud oma töid liialt tõsiselt. Eriti sellise kireva näituse puhul on väga raske otsust langetada. Teiseks on iga žürii otsus subjektiivne, see ei väljenda absoluutseid tõdesid. Otsus langetati pealegi ühe maali põhjal. See on mõnes mõttes hea, sest iga kunstniku loomingu on paremaid ja halvemaid aegu. Mis puutub võidutõesse, siis **Paul Alliku** pilt üllatas teataval määral: see on vabalt ja kergelt maalitud teos.

Üldiselt on näitusel teisigi häid töid. Aluseks oleks võinud võtta ka muu kriteeriumi, näiteks uued vahendid või teed. Seal on ju **Aili Vint**, **Tiina Tammetalu**, **Tiit Jaanson**. Huvitav on aga see, et personaalnäitus võib jätta väga tugeva mulje, aga sellel kunsti "laadal" mõjuvad töid teistiti ning väga raske on otsustada ja mõõta. Tuleks rõhutada, et eri nähtuste tarvis peavad olema ka erisugused mõõdupuud, meil aga armastatakse kõigele läheneda ühe ja samaga. Üldiselt on praegune näitus tore. Meie maalijate pere on nüivõrd kirju ja kõik peavad leidma oma väljundi. Maalisektsiooni ülesanne on neile see väljund luua. Ma usun, et ka publikule meeldib mitmekesisus, mis näitusel valitseb. Meil Eestis armastatakse ju koorilaulu.

Mis puutub maalikunsti olukorras praeguses kunstisituatsioonis üldse, siis on kunsti surmast räägitud sajandi algusest peale. Juba **André Breton** ütles, et te võite maalida mida tahes ja kuidas tahes, see kõik on saamas turukaubaks. Aga kunstlikult püüda midagi välja suretada — ka sellel pole mõtet. Ja me ei tea, mis tulevikus kunstis toimub.

MAALIKUNSTNIKE LIIDU AASTAPREEMIANÄITUSEST

28. jaanuaril avati Eesti Rahvusraamatukogus Maalikunstnike Liidu aastapreemianäitus. Žürii koosseisus Sirje Helme, Eha Komissarov, Mai Levin (esimees), Hans Lepp, Harry Liivrand ja Ninel Ziterova otsustas anda 5000 krooni suuruse preemia Paul Allikule. Eripreemia — 2000 krooni — määrati Anne Parmastole. Järgnevalt žürii liikmete muljeid näitusest, žürii tööst ning maalikunsti probleemidest praeguses kunstisituatsioonis üldse.

Anne Parmasto. "2. poolöö" (öli, lõuend).

mub. Kunstielus peab valitsema demokraatia ja võib-olla peaks just kunst näitama eeskujut ühiskonnale, mis meil demokraatiat väga halvasti vastu võtab.

Sirje Helme: Kui ma läksin näitusele, valdas mind ajas tagasimeenu tunne. Ma ei suhtu maalikunstis üldse halvasti, vastupidi, kuid pärast paar viimast aastat kestnud aktsioone galeriides jm. oli mulle nii suure hulga maalikunsti nägemine nagu sattumine teise maailma. See näitus tekitas nostalgiat, meenutasin kõiki suuri sügis- ja kevadnäitusi, vastavate kohtade jagamist ja seda, kui tähtis oli tookord, kellel oli kõige parem maal, jne. Veel 1970-ndate keskel sai maalikunsti põhjal otsustada kogu eesti kunsti potentsiaali üle. Muidugi on praegune situatsioon maalile traagiline, seda just põhjusel, et visuaalne informatsioon on meie ümber väga tihe, täis kõikvõimalikke tähendusi, nii et maalikunstil on väga raske võidelda ja ennast õigustada. Ta peab väga intensiivselt otsima õigustamise teid. Ma ei arva, et õigustamise tee peaks olema maali suund-

mine mingisugusesse teise vormi või veidruse, vaid vastupidi, ta peab leidma selle oma spetsiifikast. Võimalik, et abstraktsed kunstikeelid eelistatigi seetõttu, et seal olid olulisemad vorm ja värv — maali põhielementid. Ükskõik millise veidruse kunstnik ka maali figuratsioon või kompositsioon väljale mõtleks, kõike seda võib näha ka reklaamis, ajakirjades, teleris, videos jm. Väike lootus on maali enda väljendusvahendite, tema põhiidee peal. Seda oleksin rohkem näha tahtnud ka kõnealusel näitusel. **Tiina Tammetalu** oli see olemas ja seepärast ta mulle meeldis. Teisest küljest meeldis mulle **Aili Vindi** töö, sest kui me räägime maali põhielementidest, siis võib sellena käsitleda ka valgust. A. Vint on läinud muidugi teise äärmusesse ja ma ei arva, et kogu maalikunst peaks selles suunas arenema, aga see on üks võimalik katse maali ühe põhielementidega. Minu meelest polnud aastapreemianäitusel piisavalt muretundmist maalikunsti tuleviku ja oleviku pärast. Seetõttu ütlen, et see oli minule ajas tagasimeenuk.

Eha Komissarov: Minu meelest on

see maalinäitus traditsiooniline, kuuludes praeguse ajavaimu juurde. Siinkohal võiks rääkida maalikunsti olukorrast eesti kunstis üldse. Maalikunst on oma valdusse võtnud traditsioonilise lahtri, ta hoiab traditsioone ja areneb ka ise ikkagi traditsioonide piires. Maal on valdkond, milles kaugelgi kõike endale ei lubata. Kunstnikkaalub ja mõtleb kõige rohkem, mis ta teeb, ja on samas oma traditsiooniliste vahenditega aheldatud. Maalisektsioon hõlmab ju suurt hulka eesti kunstnikke, väga mitut generatsiooni. Ja see näitus jättis vägisi mulje, et teadlikult on pöördutud omaaegse, Nõukogude Eesti kunstinäituste vormi juurde tagasi. Kuigi iga kunstnik esitas ühe töö, peeti sisuliselt seljuures silmas omaaegset ülevaatenäituste korraldust ja traditsiooni. Loomulikult ka tollaste ülevaatenäituste auras.

Ma ei ütleks, et see on enesepettus, see näitusevorm elab kindlasti edasi, kuid tal ei saa ilmselt tulevikus olla erilist tähtsust. Olen jõudnud pisut juba võõrduda tollastest näitusevormist ja mulle tundus väga meeldivana, sest see näitus, koos esinemas eri põlvkonnad, eri stiilid ja suundumused. Ma nagu ei osanud enam seda näitust vaadata. Mitte et see oleks olnud väga raske, kuid see polnud ka kerge. Loo-gika, mille selline näitusevorm vaatajale peale surub, on võõraks ja kaugaks jäänud. Aga sääraseid ülevaatenäitusi ikkagi korraldatakse. Tegemist on identiteedi küsimusega, aeg-ajalt on tähtis välja tulla fenomeniga "meie kõik koos". Kahjuks pole kirjeldatud näitusevorm suuteline võimendama ühte pilti, kunstnikku või tema otsinguid, isegi kvaliteeti mitte. Siin peab kõik olema nagu kirju vaip, intensiivne, elav jne. Aastapreemianäitusel oli seda intensiivset, elavat värvi koos jutustusega tohutus kontsentratsioonis ning koguses. Muidugi nivelleerib niisugune näitus kõike ja kõiki, aga ta on olemas. Ning ma arvan, et paljud inimesed lähevad seda vaatama, et leida lohutust praeguses arusaamatus kunstisi-

tuatsioonis ja painetes, mida kunst neis tekitab. Sealt leiab inimene hulga turvalisi ja tuttavaid märksõnu. Seda öeldes ei ole ma ironiline. Saan aru, et niisugune näitus on vajalik, eeskätt publikule. Aga ma ei julge arvata, et tegemist oleks eesti maalikunsti võimsa manifestatsiooniga.

Kuulsin näituse žüriisse ning pean ütleva, et valikut teha oli väga raske. Nagu sellistel puhkudel ikka, püüab žürii lähtuda või esile tõsta moodsaid, hetkel aktuaalseid, uudeid otsinguid, mis tulid siin väga raskelt esile. Need olid kujunduses laialil paisatud, oleks tahtnud näha neid kontsenteeritumal kujul. Kunst oli esitatud n-ö. seinast seina ning valitses kindel aksioom, et kunst on ilus, et kõik ilusad asjad on head üksteise naabruses. Žürii tegi küll parima, ent mingit absoluutset väärtuste hierarhiat ei maksa tehtud valikut otsida. See on vaid konkreetse hetke üldistus, mis oleks võinud koosneda teistest nimedest, näiteks **Lilian Mosolainen** või **Tiina Tammetalu**, ja kõik oleks olnud samuti korras. Seega ei kujunda žürii absoluutset arvamust. Varem oli teisiti: maalinäitustel oli suhteliselt vähem töid, seal oli tunda ideede nimel võitlemise momenti, kunstnikud esitasid aastapreemianäitusel hetkel aktuaalseima trendi. Nüüd, kui aktuaalsus on diferentseerunud ja killustunud ka maalikunstis endas, selline käsitlus enam ei kehti. Näituselt puudus eri põhjustel ka mitu väga head maalityt.

Peeter Mudist kirjutas oma "Luumi"-galerii-näituse tekstis, et maal peab praegusel hetkel õigustama oma olemasolu. Ja ilmselt palju rohkem kui foto või video, mis on alles tekkimisjärgus. Maal on vana, soliidne ja praeguseks vaieldamatult väsinud ning tal on kindlasti kõige vähem ressursse. Nii on see kõikjal maailmas. Ei maksa rääkida maali kadumisest, ent ta peab kindlasti ennast tõestama. Kuigi praegune kunstitegelikkus kipub eitama üldse kunstiohjet kui sellist, arvan, et värvis mõtlelemiseks ja väljendumiseks on lõpmatu hulk võimalusi. Neid avastavate tasapisi nooremad kunstnikud. Ja kuna maalisektsioon ei lahendanud probleemi selle näitusega, ma loodan, et ta avastab edaspidi uusi võimalusi näituste komplekteerimisel. Ja et kunstnikud võitlevad maalikunsti nimel kõigi oma vahenditega. Soovin neile selles edu.

GALERII

DRAAKONI GALERIIS (Pikk tn. 18) näitus "LITO". Avatud T—R kl. 10—18, L kl. 11—16.
GALERIIS "MOLEN" (Viru tn. 19) salongimüük. Kellad. Autoriehted. Avatud T—R kl. 10—18, L kl. 11—15.
GALERIIS "VAAL" (V. Karja tn. 12) **Marko Mäetamme** "24 h". Avatud T—R kl. 11—18 ja L kl. 11—16.
LÜHIKESE JALA GALERIIS (Lühike jalg 6) **tarbekunsti näitusmüük**. Avatud iga päev kl. 10—20.

NAITUS

LINNAMUSEUMIS (Vene tn. 17) on vaadata püsiekspositsioon "Tallinn 1700—1918" ja näitused "Joonistuskunsti visioonid ja stiilid" ja "Johan Laidoner 110".

DRAAKONI GALERIIS

VÖLVISALONGIS (Rahvusraamatukogus) **tarbekunsti näitusmüük**. Avatud E—R kl. 10—17.
GALERIIS "ARTMAIDEN" (Rüütli tn. 10) eesti, vene ja lääne kunsti näitusmüük (erakogudest). Avatud E—R kl. 10—18 ja L kl. 10—16. Tööde vastuvõtt müügiks ja ekspertiisiks tel. 602 312.

GALERIIS "TOKKO & ARRAK" (Raekoja pl. 14) **Aivars Benuži diplomaat** "Liigpidu" (vormid, ehted) kuni

RAEVANGLA FOTOKELDRIS "LEE" (Raekoja tn. 4/6) rahvusvaheline panorama-fotinäitus "Pan Horama 1993" kuni 14. II.

EESTI TA AJALOO INSTITUUDI ARHEOLOOGIAMUSEUMIS (Rüütli tn. 10) näitus "Eesti muinasaeg". Avatud N ja R kl. 12—16 ekskursioonidele, etetellimine tel. 44 48 05.
KIEK IN DE KÖKIS (Komandandi tee 2)

V A A L I GALERIIS

12. II; 14. II alates **Vitali Kuznetsovi** maalid. Avatud E—L kl. 10—18.
GALERIIS "LIIVAKELL" (Liivalaia tn. 12) **maali, graafika, klaasi ja metalli näitusmüük**. Avatud E—R kl. 10—18.
GALERIIS "G" (Narva mnt. 2) **Urmas Nikkeli** maalid, **Vergo Verniku** skulptuurid kuni 12. II.
GALERIIS "DECO" (Koidula tn. 11) **Urmas Muri** maalid ja **Tarvo-Hanno Varrese** fotod. Avatud T—R kl. 12—18, tel. 43 08 89.

Sven Martsoni (USA) fotonäitus "Pildid reaalses maailmas", **Peeter Puide** (Rootsi) fotonäitus "Eestimaalasi 1988—93" ning **Pille Kängsepa**, **Mall Metsa**, **Katrin Sasi** ja **Jane Rannametsa** nahkestõid (ostuvõimalus). Avatud T—R kl. 12—17.30, L ja P kl. 12—16.30.

TEATRI- JA MUUSIKAMUSEUMIS (Müürivahe tn. 12) püsinäitus muuseumi pillikogust ja "Üht muinaslugu muusikas

VÖLVISALONG

RUUTLI GALERIIS (Tartu, Raekoja pl. 8/Rüütli tn. 1) **Urmas Viik**. Graafika "Kivivihm" kuni 14. II. Avatud E—L kl. 11—18.
GALERIIS "SAMMAS" (Vabaduse väljak 6) näitus "Kunst ja olümpiaideaal". Kuni 13. II; 16. II alates **Mati Karmin**. "Minu isa".

DIELE GALERIIS (Vanaturu kael 3) eesti graafika näitusmüük. Samas ka raamatud, postkaardid, kunstitar-

ma kuulen..." (mälestusnäitus Raimond Valgrest). Avatud K—P kl. 10—18.
LOODUSMUSEUMIS (Lai tn. 29) näitus "Saurused". Avatud K—P kl. 10—17.30. Ekskursioonid tel. 44 42 23.

TAMMSAARE MEMORIAALMUSEUMIS (Kadrioru, Koidula tn. 12-a) Eesti Riikliku Nukuteatri nukude näitus. Avatud K-E kl. 11—18.

"KULLO" LASTEGALERIIS (Kuninga tn.

ROKOOPARAJA GALERIIS

bed. Avatud E—L kl. 10—18, P kl. 10—15.

KUNSTIHOONES (Vabaduse väljak 6) näitus "Kursi koolkond".
KUNSTIHOONE GALERIIS (Vabaduse väljak 8) **Olav Christopher Jenseni** joonistuste näitus. Avatud K—E kl. 12—18.
KUU-GALERIIS (Tartu, Kõutri tn. 2) **Mari Roosvalti** maalid. Avatud E—L kl. 11—17.

6) Järveotsa keskkooli kunstiklasside õpilastööde näitus. Avatud K—E kl. 11—17.
DOMINIILASTE KLOOSTRIS (Vene tn. 16) keskaegse raiakunsti näitus. Avatud eelregistreerimisega tel. 44 46 06.

ENERGEETIKAMUSEUMIS (Põhja pst. 29) püsiekspositsioon "Energeetika areng Eestis läbi aegade". Avatud T ja N kl. 10—17, L 12—15. Neljapäeviti kl. 14—15 imiteeritakse välku. Tel. 61 24 50.

Kursi koolkond on edasiviival kursil

Igale asjale võib vaadata mitmest küljest. Kui on loominguline kriis ja saavad lasevad vett läbi, siis võib täiesti edukalt öelda Kursi koolkonna kohta: juba .ndatel tegi keegi X N linnas samamoodi või: eile nägin ma just samasugust asja telekast.

Kunstikriitikutel libeheelset juttu ei maksa ikka nii pimesi kah usaldada... Duchamp.

Lähtudes eeldusest, et teha on siin maailmas alati midagi, peab tõde- ma: kui juba ollakse, siis peab tegema. Ideed sünnivad olukordadest pea abil ja neid tehakse teoks kätega. Olukord on ebakindel. Võimalusi on palju. Mõni neist on õige. Tõde ei saa kunagi poolik olla.

Keegi N: Kas te armastate? Inimene: Ee... aa... Jah!

Keegi N: Häh, seda tehti juba vanas Egiptuses!

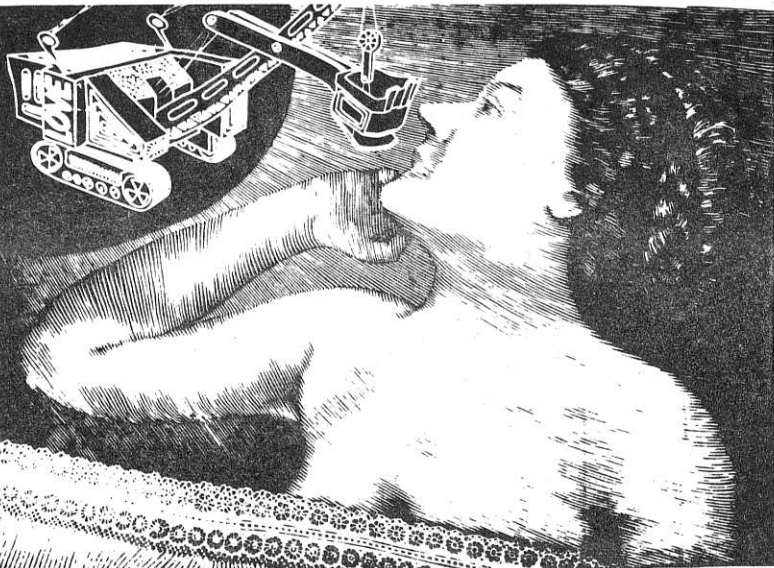
Kursi koolkond sai alguse 1988.a. Tartus rühmast "EDU", mille moodustasid Albert Gulk ja Peeter Allik. Seejärel ühinesid Ilmar Kruusamäe ja Priit Pangsepp. Mõne aja pärast liitus nendega Marko Mäetamm. Seekordsed Kunstihoone näituse debütandid Kursis on Reiu Tüür ja Hannes Starkopf. Viimase klassikalise modernismi vaimus skulptuuride sobivus sellesse seltskonda on kaheldav, kuigi ruumilis-värviliste kujunduselementidena mõjuvad need Kunstihoone avarates saalides päris meeldivalt. Keegi juba avaldas vernissaažil kahtlust, et Kursi koolkond on muutumas massiorganisatsiooniks.

Tüürile mõjub osalemine igatahes jõudnult ja tema lakoonilis-naivsed jäljendid suurtel paberitel lisavad ka Kursile värvi ning nooruslikku värskest. Varem vajutas ta oma kustukumitempleid ning kleepis linnu plakateid täis uhkes üksinduses ja jäi nõnda hüüdjaks hääleks kõrbes. Sel näitusel osalemisega paigutub Tüür meeldivalt oma nišši Marko Mäetamme rajatud kunstivoolus nimega "subjektiivne formalism". Siiski esineb tema sigilloograafiate rudimente traditsioonilisest kunstist ja üheks selliseks on värvi intelligentne kasutamine. Loodetavasti ei hakka see piasisi mitteelitaarset publikut eemale peletama, elitaarsest rääkimata.

Mäetamm esitab siinkohal vaid ühe šedöövi, selle nimi on "Bernt Notke surmatants" ning ta kujutab mantleis ja alasti surmade igavest jenkati optimistlikult rohelisel foonil. Tema põhiline loogigijõud on hetkel koondunud galerisse "Vaal" ja

Albert Gulk. "Polaaröö" (1993)

Peeter Allik. "Ma jumaldan teadust" (1994).

lähikonna "Expoplakati" postitustesse.

On äärmiselt halb, et Kunstihoones eksisteerib idasaal, kus, nagu H. Liivrand tabavalt on märkinud, ei hakka kunagi miski mõjuma. Õigemini on näitusekülastajates juba välja kujunenud eelarvamus sinna paigutatud tööde suhtes. Pangsepp, kes praegu tolles ruumis maad on võtnud, ei ole igatahes vaatamata tagasihoidlikule iseloomule, halb kunstnik. Tema maalidesse süvenemisel varitseb oht satuda ekstaatilisse maailma, mille mõju alateadvusele on suurem kui kõigil ülejäänutel kokku. Lootusetu on ettevõtmine püüda nende hargnevate siluettide, hullumeelse värvivaliku ja seletamatul kombel tabavate vihjete süsteemi mingil loogilisel viisil kirjeldada või analüüsida. Tema puhul oleks kohatu teoseid tähelepanu äratamiseks kumnekordseks suurendada.

Seesugune teguviis võib mõningatel juhtudel siiski ka suurepäraseid tulemusi anda, näiteks Alliku puhul, kes on oma graafilised lehed arvuti abil pannodeks paisutanud. "Dimensioonide suurenemise", mille V. Sarapik tõi välja oma näitust "Aine-aineta" käsitlevas artiklis praegusele eesti kunstile sügavalt omase tunnusjoonena, on Allik orgaaniliselt ja meeldiva paratamatusega omaks võtnud.

Allik teab, tunde b ja o s k a b. Harva, kui need kolm omadust on koondunud ühte kunstnikku. Ükski konservatiiv (Kunst on konserv. Pallas, 49.90 krooni. Ostke.) ei saa midagi ette heita tema joone tundlikkusele, teostuse meisterlikkusele ega kompositsioonide proportsioonitundele. Lisaks sellele püüab ta ahvi osavusega õhust ideid nagu lendavaid banaane. He opano mi! Kitš ja Kommerts tungivad peale. Kitš on kodusta-

tud. Ta ei ole piltide sisuks, vaid kujundiks. Kitš on elus valdav, järelikult tuleb tema kaudu kõnelda. Koos globaalsete viimsepäevahoiatustega, nagu AIDS, emantsipatsioon ja militarism, moodustub optimistlikult erutav ja eemaletõukavalt ahvatlev tundebookett. Omaette ajatu väärtus on Alliku graafiline käekiri.

Kruusamäe on üpriski vastuoluline isik, kes pakub meile järjekindalt loomseid allegooriaid, mida siinmail sürrealismiks nimetatakse. Käesolevas väljapanekus võiks niiviisi tituleerida vaid maali "Armastus kohvi vastu". Kõigi ülejäänute puhul näib, et pealkiri on sündinud enne visiooni. Kruusamäe on ideetasandil väga verbaalne inimene. Tema näitusekujunduses nutikalt paigutatud linoollõikedki koosnevad sugereerivatest hüüdlausest.

Kummalisel kombel jätab Kruusamäe tööd erilisel hea mulje väga lähedalt ja fragmentaarselt vaadates, siis, kui süžee ei paista. Häade maalikunstivõtetega töötades on ta tekitanud nauditavalt läbikumavad pinnad, millele vastandub lausa terroristlikult ere ja ebasobiv värvivalik. Kruusamäed võiks nimetada eetiliseks psühholigianiks.

Pisike XX sajandi lõpu Bosch — Gulk — jätab paljud oma tohutute külluslike pliiatsijoonistustega nõutuks. On raske aru saada, kas on tegemist hiljutise koolipoisi koomiksifantasiaga või suure kunstiga. Selle probleemi saab lahendada igaüks iseenda jaoks ja väga lihtsal moel: pilt tuleb u u r i d a, nii lähedalt kui ka kaugel.

Igatahes jääb mulje, et see kunstnik teeb rohkem, kui ta ise aru saab. Gulk on kursilastest kõige otsesemalt "metsast tulnud mees". Tõemahukas teostus on kunstis praegu

kõike muud kui kuum teema, temale aga ei paista see küll kuigi raskelt kätte tulevat ja on ehk seetõttu andestatav. Võrdlus Boschiga ei ole tingitud mitte sellest, et Gulki on kombeks pidada sürrealistiks ja sürrealistide isaks on kombeks pidada Boschi. Tema tööde ülesehitus on peaaegu samavõrd universaalse haarav kui nimetatud vanameistril. Siin on olemas poolused — hea ja kurja võitlus, kui soovite. Gulki kirjus maailmas valitsevad kord ja hierarhia. Need joonistused ei jää ühe mehe kujutlusteks vabal teemal. Süvenemisel tuleb ilmsiks hirmuäratav absoluuditaju. Isegi vulkaan-põrgu on siin olemas ja see asub samas tsoonis, kuhu Boschgi selle paigutanuks. Tegelased — loomad ja inimesed — paistavad esmapilgul naljakad, kuid valdavalt samavõrd hüpnootiseerivat jõudu kui hea ulmekirjandus. Koomiksiväljanägemine on tingitud praegusajal massimeedias levivast tüübistikust ja peidab enda sees arhetüüpset jõudu.

Kursi koolkond ühendab vastandlikke mõtteviise, peaaegu kõiki võimalikke äärmusi. Ülimalt kompaktselt terviku moodustavadi need just seetõttu: niisugune eripalgeline see maailm juba kord on.

Ja kui keegi nüüd arvab, et kursilased ainult triviaalsetest elutsituatsioonidest ideid ammutavad ega tegele sugugi metakunstiga, siis olgu lohutuseks öeldud, et lisaks kunstisestele vihjetele pildidel annavad nad välja ka ajakirja "Kursi kunst. Art in Estonia". Neist väljaannetest pärinevad ka siin kasutatud kursiivkirjas mõtte- terad. Muidugi on info täiuslik vaid koos vastava kujunduse ja illustratsioonidega. Kahjuks on aga see meediakanal äärmiselt elitaarne seoses üliväikese xerox-tiraažiga. Tänu neil lehekülgedel lehvivale enesekindlale häbematussele ning igakülgele ironiale ei jäta üllitis sellist kõledat muljet nagu püüdlumat sorti kunstnike teoreetilised ponnistused.

Lootus on väike ja petlik sünnimärgina südamel.

Kunst tekib töötades ja laiseldes.

Kõik need originaalsed stiilid ja moevoolud on nagu riided, mida kunstnikud kunstile selga topivad, kuid eriti praegu rebenevad ja kaovad need riided.

Pole vaja kedagi kadestada ega üle-aru pingutada. Oleme andekad ja vajalikud siia maailma. Ainult peab suutma olla pidevalt värskes. Kui algab uimerdamine, on mõttekas mune jooma hakata.

MARI SOBOLEV

TARTU KUNSTIMUUSEUMIS (Vallikraavi tn. 14) Kaido Ole maalide näitus ja näitus "Kollaaž eesti kunstist. 1960-ndad".

KIVISILLA PILDIGALERIIS (Raekoja pl. 18) näitus "Põhjatahe al" (soome maalikunsti 1917–1940 Ateneumi kogudest). Avatud K–P kl. 11–18. Tasuta sissepääs reedeti.

EESTI KUNSTIMUUSEUMIS RÜÜTELKONNA HOONES (Kiriku plats 1) näitus "Eesti Kunstnikkude Rühm 70". Püsiekspositsioon "Eesti kujutatav kunst". Avatud K–E kl. 11–18. Restoran "Juta" avatud iga päev kl. 11–18.

TARBESTIMUUSEUMIS (Lai tn. 17) "Eesti, leedu ja läti kunstnike autoriportselan" ja eesti tarbekunsti

püsiekspositsioon. Avatud K–P kl. 11–18. KR. RAUA MAJAMUUSEUMIS (Nõmmel, Raua tn. 8) näitus "Gori 100" ja püsiekspositsioon Kristjan Raua loomingust. Avatud K–P kl. 11–18.

NIGULISTE MUUSEUMIS (Niguliste tn. 13) "Vana kunst". Avatud K kl. 14–18 ja N–P kl. 11–18.

"Eesti sakraal- ja mõisaarhitektuur". Avatud K–P kl. 11–17.30.

KUNSTIKESKUSES "CHAPLIN" (Pärnu, Esplanadi 10) näitused "Pärnu–Parilis" (H. Soodla ja P. Langovitsi nägemusi kahest linnast) ja "Prantsuse vaim eesti kunstis" (maal ja graafika EKM-i ja TKM-i kogudest) ning Eve Kase tootemid ja kollaažid. Avatud iga päev kl. 10–18.

TERVISHOUMUUSEUMIS (Lai tn. 30)

ADAMSON-ERICU MUUSEUMIS (Lühike jalg 3) näitus "Peeter Sink (1902–1957). Maalid". Püsiekspositsioon Adamson-Ericu loomingust. Avatud K–P kl. 11–18. Tasuta külastuspäev iga kuu viimase reede.

RAHVUSRAAMATUKOGUS Tallinn, Tõnismägi 2

E. Valteri lasteraamatute originaalillustratsioonid (8. korruse näitu-

kuni 15. II TKÜ diplomandi Mari-Liis Laanema graafika.

SAMAARIA KOHVIVIKUS (Lai tn. 34/Vaimu tn. 3) näitus "Namilbia ja Soome loodus Aune Hirvoneni piltidel". Avatud E–R kl. 11–17.

TALLINNA BOTANIKAAIA (Kloostri metsa tee 52) kasvukohtade ekskursioonidele avatud T, K, N ja L. Vajalik eelregistreerimine tel. 23 90 03 kl. 10–15. (Bussid 34, 38 ja 42.)

sesaalis) kuni 21. II; Eesti Maalikunstnike Liidu aastapreemia näitus (3. korruse peanäitusesaalis ja kataloogi-hallis) kuni 18. II; TKÜ diplomandi Siiri Leppiku graafika (5. korruse galeriis) kuni 25. II; TKÜ diplomandi Irina Stetsenko graafika, siidimaal, metalllehted (6. korruse trepialgaleriis) kuni 25. II; raamatunäitus "Johan Laidoner" (7. korruse lugemisaalis) kuni 28. II.

EESTI VABAÕHUMUUSEUMI territoorium on avatud iga päev (v.a. esmaspäev) kl. 10–15. Ekskursioonid tel. 55 91 76. Buss nr. 21. NB! 12. II pidu linnarahvale "Vastlad vabast õhus".

TALLINNA LOOMAAED (Veskimetsas) avatud iga päev kl. 9–15. (Trollid 6, 7 ja 8.)

O. LUTSU MAJAMUUSEUMIS (Tartu, Riia tn. 38) näitus "Tere, "Talv"" ehk sellest, kas Oskar Luts on kirjutanud ka "Talve".

EESTI KUNSTIMUUSEUMI JÕHVI FILIAALIS (Jõhvi Kultuurikeskuses) Leili Pure akvarellid ja Arvo Leki "Fotod '93".

NARVA KUNSTIGALERIIS (Kommunaari tee 2) püsiekspositsioon "Narva ajalugu", näitused "Möödunud aja romantika" (Narva muuseumi kogudest), "Mereme-

he mälestused" (Tallinna Meremuuseumist), Tallinna Fotokunstiühingu näitus, Vitali Kuznetsovi maalid ja väljapanek mälestusmedallist.

KIVIOLI KUNSTIDE KOOLIS (Vabaduse t.) Tallinna 4. keskkooli õpilaste kirjakunsti näitus.

SAAREMAA MUUSEUMIS (Kuressaare linnuses) "Olümpia võitjad ja tersed" (autogramme Anto Sepa kogust) ja fotonäitus

Lugesin "Postimehest" S. Karja arvustusest, et Ülo Viilmaa olevat teinud hea lavastuse, sest ta on hea lavastaja. Olgu lavastusega kuidas tahes — kust võtavad tänased noored arvustajad niisuguse argumentatsiooni skeemi? Kardetavasti oma vanematelt kolleegidelt, kes ise pole küll nõnda ettevaatamatult avalikud, kuid levitavad just säärast hoiakut.

Vastupidiselt nendele jätaksin mina "JA ANNA MEILE VARJUD" lavastaja Mikk Mikiveri isiku rahule ja püüaksin oma argumentid leida mujalt. See tundub mulle tulemuse suhtes ausam.

NÄIDENDIST

Lars Norén on praegu üks tähelepanuväärsemaid rootsi näitekirjanikke. See, millest ta kirjutab, saab kunagi kindlasti üldinimlikuks, jääb aga praegu veel liialt rootsipäraseks. Isegi Saksamaal ei ole tal veel õiget kõlapinda, Eestist rääkimata. Tema inimesi vaevavad hingehädad on missioonita heaoluühiskonna omad. Need on kõrgemad tsivilisatsioonihaigused, mille tõsiseltvõtuni suuremal osal Euroopast tuleb alles kasvada. Meil on see autor oluline veel liiga vähestele (probleemiteaduslikus — nagu haigustõusikluski — on meil muidugi olemas).

Tema esmatutvustus Eestis "Ja anna meile varjud" on õnnestunud, sujuv algus: Eugene O'Neill on hea üleminek Noréni enda juurde. Küll tema aeg veel tuleb.

"Varjud" on viie inimese tükk. See räägib kirjanik O'Neillist, kes elab üksinda oma kolmanda naise Carlottaga ja teener Sakiga. Sünnipäevaks 1949 tulevad talle külla ta esimestest abieludest pojad Eugene ja Shane. Draama esimeses pooles on kõik kammitsatud, teises kammitsad keemia mõjul langevad ja püütakse üksteisele viimseid tõdesid ütelda. Lõpuks lahkuvad külalised taas.

Kõik selle näidendi tegelased (v.a. teener) on psüühiliselt ja füüsiliselt haiged. Miks on võetud meile haigeid näidata? Missugust huvi saab pakkuda haige inimese teatri-
laval? Kas meditsiinilist (lavastuse konsultant oli dr. Jänes) — kui "haige demonstratsioon", mida omal ajal praktiseeriti psühhiaatriakliinikus avalike loengute lisana? Või siiski ka eetilist?

Eetika on inimese valikuvabaduse ja -vastutuse kokkukõla. Traditsioonilise arusaama järgi on tervel inimesel suurem vabadus valida oma tervise ning haiguse vahel kui sellel, kes juba on haigestunud. Haigesse tuleb suhtuda teisiti kui tervesse — seda võib kinnitada iga ema. Iga haige on lapsele kui tervele, ta pole oma valikutes täiesti vaba, päris vastutusvõimeline. Ka haige moraalne staatus on sellepärast teine kui tervel. Selle äratundmise muutumine õigusemõistmise osaks on humanistliku eetika üks suurimaid kultuuriloolisi saavutusi.

Nimetatud põhjusel saab haige inimene kunstis pakkuda vaid piiratud eetilist huvi. Niihästi O'Neill "Päevatee" kui ka Noréni "Varjud" vaatavad sellest tõsiasjast mööda, püüdes haigust esitleda moraali-probleemina.

Üks võimalus siin leidsuks, aga seda ei suuda omaks võtta ei "Päevatee" ega "Varjude" autor. Tho-

"Teise reaalsuse" illusioon

Sünnipäevaks 1949 tulevad Eugene O'Neillile (Aarne Üksküla) külla ta pojad Shane (Hendrik Toompere — pildil) ja Eugene.

Carlotta põhiküsimus "Kes ma ise olen?" jõuab vaatajani. Pildil Carlotta (Ita Ever) ja teener Saki (Jaanus Orgulas).

Fotod: Gunnar Vaidla

mas Mann on kord rääkinud "euroopalikust suhtumisest haigustesse", mõeldes selle all nendega leppimatust, nende vältimist ja ravi, arstide mittehäbenemist, avalikku diskussiooni oma kehaga. Ei ole selles mõttes euroopalik oma haigust salata ja temaga vaikset kokku kasvada. Haigus pole Saatuse, tahab öelda Thomas Mann, ühendades paatose ning eetose. — Haigus on midagi saatusetäolist, kinnitab meile O'Neill järgedes Norén. Too moodne saatusedraama ei ole aga eetilisel täisväärtuslik.

OSALISTEST

Lavastaja ei ole endale nii põhimõttelisi kontseptuaalseid küsimusi esitanud ning on "Varjud" lahen-

danud psühholoogia pinnal. Lahendus on adekvaatne, sest — nagu öeldud — ka näidendi enda kontseptsioon pole eetilist laadi. Tänu tugevatele näitlejatele on psühholoogiline draama ka välja mängitud.

Täistabamus on Aarne Üksküla peaosa. Juba tema näitlejaloomusesse kuulub teatav distantsmängitava mängu suhtes, peen soe iroonia, mis ei lase tal üheski rollis pead kaotada. Seda isikupära on kerge pinnaliselt tarvitada ja kuritarvitada estraadis, välise markeerimise kunstis. Eugene'i osa näitab meile, kuidas Aarne Üksküla isikupära suudab avaneda ka sügava ning olemuslikuna — lõppjaama jõudnud inimese traagilise distantsina

kogu oma elust. "Dorian Gray portrees" vapustab nimitegelast juhuslik repliik: "Muide, Dorian... mis kasu on inimesel sellest, kui ta võidab terve maailma ja kaotab... oma hinge?" Selle halastamatu piiblitstaadi avastab Aarne Üksküla Eugene meile uuesti tema ümberpööratuse mitte vähemas halastamatuses: mis kasu on inimesel sellest, kui ta võidab oma hinge, aga kaotab kogu maailma... Osa on tehtud väga nappide ja pingutamata välis- vahenditega: käed, mis värisuvad õigel hetkel ja mitte kogu aeg, katkendlik kõne, mis otsib sõnu, kuhu mahutada mõtet. Elus inime-

ne. Ita Ever on oma Carlotta pärast võidelnud. Roll pole senitehtuist

küll mõõtnatult kaugel, kuid siiski piisavalt erinev, et panna jälgima, mis toimub Carlotta välise karakteersuse taga. Seal toimub üks keeruline emotsionaalne arengukaar: füüsilise vastuarmastuse puudusel argiellu mõistetud naine käib ära oma sisemuses, vaatab oma hinge ja naaseb siis — lootustest puhastununa — uude igapäeva. Pisut liiga kaootiliseks, "rütmituks" jäi nähtud etendusel Carlotta enesesessu-keldumiste rida. Lavastaja peaks seda loogikat veel korrastama. Kohati silmatorkavalt halb on misantsteen, töötades just selle rolli loogikale vastu. Aga nii jõuline näitleja nagu Ita Ever murrab läbi. Carlotta põhiküsimus: kes ma ise olen? jõuab vaatajani.

Kõigil selle näidendi tegelastel on mingi "teine reaalsus", mille väidetava paremusena end "esimeses reaalsuses" lakkamatult lohutatakse. Eugene'il ja Carlottal on see "teine reaalsus" psühholoogilise, noortel — Eugene-nooremal ja Shane'il — füsioloogilise: nad mõlemad on narkomaanid, üks alkohoolik, teine morfinist. Nähtud etendusel ei vahendanud seda "teise reaalsuse" ideed mitte miski selgemini kui Hendrik Toompere intensiivne äraolek siinpuolsuses. See pole mitte ainult leid, vaid ka näitlejatehniline meistritöö, ühtaegu filigraanne ning ühest tükist. Hendrik Toomperel on oma kihistav austajaskond, aga ta näitab järjest, et suudab olla selle nõudlusest suurem. Tal on eelseid ning oidu. Kindlasti üks näitlejaid, kelles "lavastaja sureb" — ja seega Aarne Üksküla, Ita Everi ning Jüri Krjukovi võrdväärne partner.

Jüri Krjukov näib "keskea kriisist" väljuvat loominguliselt rikkamana kui sinna sisenedes. Tal on tekkinud uus partneritunnetus, mis tegi kahe venna stseenidest etenduse ühed kõige liigutavamad kohad. Nüüd peaks Jüri Krjukovile andma rolle, kus ta pole nii üksik (nagu "Tagasitulekus isa juurde") ega lärmakas (nagu kohati "Varjudes"). Inimesel selles uuenevas näitlejas on meile midagi kuulamisväärt üelda. Nüüd vajaks ta üht "oma osa".

Mitte üksnes viisakuse pärast ärgem jätkem nimetamata ka Jaanus Orgulast teener Sakina. Pisi- osad on tänamatud, aga sellest, kuidas tolle ebamäärase (ja järelikult interpreteeritava) staatusega teener silmis välgatas säde, kui Carlotta keelas tal end ma' m'iks nimetada, ja kuidas ta siis formaalsusse tagasi laveeris, kujunes omaette väike lugu, mida tasus tähele panna.

KOKKUVÕTTEKS

Lavastuse üldmuljet häirib lavapilt. Kunstnik Tom Hambergi maitsetut ja räpakat kujundust pidanuks lavastaja kavalehel tingimata motiveerima, sest see värvib tema kontseptsiooni tervikuna. Samuti valed valgused: eesriide avanedes valitsev ennelõuna paistab nagu päikeseloojak, keskpäev on nagu öö elektrivalgel. Kahjuks on ka helikujundus vaid hädapärane.

Lavastaja on näidendile, näitlejatele, kunstnikule andnud suhteliselt suure iseseisvuse. Kunstnik pole talle olnud nii tänuväärne partner kui osalt näidend ning eriti näitlejad. Tulemus on visuaalselt häiriv, eetiliselt kahtlane, psühholoogiliselt huvitav ja näitlejatöödelt veenev. LINNAR PRIIMÄGI

Koos oli lavastuskunstnike liit

31. jaanuaril toimus Eesti Lavastuskunstnike Liidu aastakoosolek. Aasta jooksul tehtust andis aru liidu esimees K.-A. Püüman: kinnitatud on ELKL-i põhikirja ja alla kirjutatud teatrikunstnike kollektiivleping. Revisjonikomisjoni tööst rääkis Tiit Übi. Veel oli arutustel OISTAT-i liikmeks astumine, osavõtt Praha kvadriennaalist 1995 a., näitused vabariigis, erialaliidu suhe Kunstnike Liiduga ja palju muid igapäevaseid, erialaga seotud probleeme. Koosolekust võttis osa Eesti Autorite Ühingu tegevdirektor Kalev R. (kus, kes tutvustas autorilepingute sõlmimise võimalusi EAU kaudu. Kinnisel hääletamisel valiti uus juhatus koosseisus Pille Jänes (teater), Liina Pihlak (televisioon), Rein Lauks (nukuteater) ja Priit Vaher (film). Esimehena jätkab tööd K.-A. Püüman. Revisjonikomisjoni valiti Aime Unt, Anni Lumiste ja Toomas Hörak. ELKL-i liikmeks võeti vastu Rakvere Teatri peakunstnik Jule Käen. Uus juhatus jätkab tööd televisiooni- ja filmikunstnike kollektiivlepingute koostamisel, samuti tuleb leida raamleping teatri peakunstnikele. ELKL näeb end teatrilise, otsiva, uutele tuldete avatu ja koostööaltna.

AIME UNT

Mikk Mikiver - uue Leedu teatri esmalavastaja

4.—22. jaanuarini viibis Vilniuses lavastamas Mikk Mikiver. Uues, äsjatekinud erateatris, mis kannab nime Sõltumatu Näitleja Teater, tõi ta esimese lavastuse välja Jaroslaw Iwaszkiewicz (1894—1980) "Kosmagoonia" (1969. aastal kirjutatud näidend on ilmunud ka eesti keeles, 1970. aastatel mängiti seda Gunnar Kilgase lavastuses Eesti Televisioonis).

Kuidas Leedu-projekt tooks sai ning mida kujutab endast Sõltumatu Näitleja Teater?

Teatri moodustavad neli teistest teatritest ära tulnud näitlejat. Trupi vaimne juht on Algis Matulionis, kellega olen tuttav ühisest filmitööst Armeenias ja mujal. Tema võttis minuga ühendust ning palus mind lavastama Iwaszkiewicz näidendit "Kosmagoonia". Teose valik üllatas mind (mida ma neile küll ei öelnud!), sest ehk küll hea näidend, pole see tavalises mõttes lavaline, tal on väga raske filosoofilise koormaga tekst, ja ometi võtsid nad uue teatri esimeseks lavastuseks nii raske asja ega tahtnud olla natuke kaubalisemad. Teisalt tekitas see austust. Et mul jäi ainsaks väbaks ajaks Draamateatri kahe lavastuse vahel kolm nädalat jaanuaris, millest ükski aga proovitööks ei piisanud, tulid nemad novembri lõpul nädalaks Tallinna, kus alustasime tüki analüüsi. Nüüd, Vilniuses, tegime lavastuse valmis 25 prooviga (vahel kaks proovi päevas). Näitlejad on küll võimelised selle suhteliselt lühikese ajaga omandama teksti, mõtte, teise plaani mõtte, vastasseisud laval, füüsilised misansteenid, kuid seda, mida nad sisemiselt mängivad, omandavad nad tõenäoliselt etenduste käigus. See endas kandmise aeg jäi ehk praegu lühikeseks.

Kas leedu näitleja on emotsionaalsem või ekspressiivsem eesti omast?

Ei, vähemalt mitte need neli. Kaks neist on aga vapustavalt head näitlejad ereda ja mahuka indivi-

Sõltumatu Näitleja Teatri trupp koos enne esietendust: Algis Matulionis, Egle Gabrénaitė, Saulius Siparis, Nina Radaitė ja Mikk Mikiver.

Foto: Sigitas Platukis

duaalsusega. Kuid nad ei erine meie väga headest näitlejatest peaaegu üldse mitte. Matulionis on mänginud palju filmis ning film on andnud talle kogemuse kontsentreeruda ja kohe teha. Valmisolek tegemiseks oli suur, kuid nii on väga heade näitlejate puhul igal pool. Nendele seal oli uus või põnev askeetsus, mille mina töös materjaliga välja pakkusin. Peategelane näiteks esitab viieleheküljelise monoloogi nii, et ta millimeetritki ei liigu, ning see saavutas väga võimsa mõju. Egle Gabrénaitė, keda siin mäletatakse Tuminase lavastatud "Kirsiaast", on samuti valmis ja andekas näitleja, kes

omandab erilise kiirguse just publiku juuresolekul. Üks väike probleem on vahest selles, et kui sa tahad ainult nelja inimesega uue teatri teha, siis pead väga mõtlema, keda nende nelja hulka võtad. Muidugi, hiljem võib-olla liitub nendega ka teisi. Mulle tundub, et kuna nad esinesid väga veenvalt, täpse ja hea organiseeritusega, siis on nad teistele eeskujuks ning selliseid truppe tekib juurde.

Kas esietendusele oli mingit vastukaja?

Mina tean kaht retsensiooni. Esimenne oli väga kiitev, arvustaja avaldas heameelt, et tegemist ei olnud järjekordse "poola moodi"

teatriga, vaid "ibsenliku teatriga". Teine arvustus olevat olnud täiesti mahategev. Lohutasin neid: peasi, et ei öeldud — noh, oli kah midagi!

Eesti teatralid olid varem leedu teatriga päris hästi kursis: mis toimub seal aga nüüd?

Nii üllatuslik kui see ka ei ole: Leedus, sellel omaaegsel Euroopatahtsusega teatrimaal, on teatrielu praegu äärmiselt hõre. Mõnedki lavastajad ei suuda nagu midagi teha: alustavad, vahetavad näidendi, alustavad taas, vahetavad jälle ega jõua kuhugi. Nekroosiusel on omad probleemid, ta on väga üksik. Seda tema seisundit ma nii või teisiti austan; ta on suur isiksus ja suur

lavastaja, äärmiselt sümpaatne inimene. Praegu teeb ta Puškini "Väikesi tragöödiad" "Life'i" teatrifestivali jaoks Leedus. Esietendus peaks olema veebruaris. Oma "Carmeni"-lavastuse jättis ta pooleli kolm päeva enne esietendust, väites, et ta ei taha enam neidsamu näitlejaid näha tegemas neidsamu asju, mis nad kogu aeg tema juures on teinud. Ka Tuminas ei ole midagi teinud. Ainus, kes aktiivselt ja ka tagajärjekalt töötab, on noorem mees Oskaras Koršunovas Vilniuse Akadeemilisest Teatrist. Ja nende lavastuste puhul, mida valmistatakse ette Vilniuse suurtes riiklikes teatrites, on juba ette teada, et see või teine läheb kohe sinna või tänna välismaale. Kohe pärast esietendust hakatakse dekoratsioone pakima. Tehakse väikeste rühmadega segaprogramme, mida käivad vaatamas leedu jõulise, suure ja suhteliselt rikka emigratsiooni esindajad Ameerikast, ja siis need programmid lähevad kohe Ameerikasse. See on ka omamoodi arusaadav, sest seal tuleb raha: leedu teatriinimesed saavad nimelt riigiteatrites umbes kaks korda vähem raha kui meie omad. Kuid see, et kõik teatriprojektid tehakse suunaga sinna-poolle, see ei tervenda mu meelest sealset teatriprotsessi. Asi ei parane enne, kui sellest väljapoole suundumusest ei loobuta ning ei hakata uuesti töötama kohapeal ja selle rahva jaoks. Mõtted tuleb koju tuua ja elama tuleb hakata oma kodus. Siis, ma usun, ta terveneb ja tuleb tagasi — see põnev ja huvitav leedu teater. Sest neil on teistsugune nägemine ja mõtlemine: see atraktiivsus ja sümbolirohkus, mis katoliikluses on olemas, see on olemas ka leedu teatris.

MARIS BALBAT

POST SCRIPTUM: Tahaksin kasutada juhust, et "Kultuurilehe" veergudel soovida tervist, vägevat tahtmist, kurikuulsalt eesti jonnit ja edu meie olümplastele.

MIKK MIKIVER

ETENDUS

ESTONIA TEATER

Pühap., 13. II kl. 12 A. Bournonville'i-W. Holmi ballett "Armastuse muinasjutt", kl. 19 G. Verdi koostööd ooper "Kuningas üheks päevaks", dirigent Eri Klas (viimast korda hooajal); kolmap., 16. II kl. 19 I. Kalmi ooper "Krahvinna Maritza"; neljap., 17. II kl. 19 L. Minkuse ballett "Don Quijote"; reedel, 18. II kl. 19 C. Porteri muusikal "Can-can"; laup., 19. II kl. 19 J. Straussi ooper "Mustlasparun"; pühap., 20. II kl. 19 L. Minkuse ballett "Don Quijote"; teisip., 22. II kl. 19 Aurinkoballetti (tantsuteater Turus) esitab "Kõrgusevõitluse" (koreograafia Rajja Lehmussaari, Janne Kilpi ja Nina Renvaali; muusika Olli Pohjola) ja "Kilgod" (koreograafia Rajja Lehmussaari, muusika argentinlaste tangod).

Etendused perepiletiga (perepilet — 4 piletit 2 pileti hinnaga)

Pühap., 13. II kl. 12 A. Bournonville'i-W. Holmi ballett "Armastuse muinasjutt"; pühap., 27. II kl. 12 Ü. Vinteri-U. Raudmäe muusikal "Pipi Pikksukk"

ESTONIA TEATRI TALVEAED

Esmasp., 14. II kl. 19 "Värvilised unenäod" "Macbethi" teemale. Modernballett A. Schnitke muusikale, koreograaf Dmitri Hartschenko; teisip., 15. II kl. 18 Peaskeperekonnaõhtu. Esinevad Tiitu, Eda, Jaana, Toivo, Raivo, Mihkel, Kaarel ja Villem Peaske, õhtujuhi Helju Tauk;

kolmap., 16. II kl. 18 video. XX sajandi kuldseid hääli. Mario Lanza USA muusikafilms "Esmakordselt" ("For the first time"), kommentaarid Jüri Kruus; reedel, 18. II kl. 18 "Straussist Valgreni". Mängib Estonia Teatri keelpillikvartett koosseisus Jaak Tork (viul), Pent Kaiu (II viul), Nata-Ly Sakkos (klaver), Vambo Pikkurum (tsello), Meeme Saareväli (kontrabass, solist Annika Tõnuri).

Sissepääs talveaeda 45 min. enne ürituse algust. Pileteid müüakse 7 päeva ette.

EESTI DRAAMATEATER

Laup., 12. II kl. 17 "Lulu" (lähimäng pensionäridele), "Tuleingel" üle viidud 24. II kl. 17 "Ambliknaise suudlus" (esietendus, väikeses saalis); pühap., 13. II kl. 12 "Piparkoogimehike", kl. 17 "Lulu" (esietendus); esmasp., 14. II kl. 18 "Põud ja vihm Põlva kihelkonnas neljatoistkümnendama aasta suvil" (lavakunstikateedri saalis, Toom-Kooli 4); teisip., 15. II kl. 19 "Lulu", kl. 19 "Ambliknaise suudlus" (väikeses saalis); kolmap., 16. II kl. 19 "Lavalised segadused", kl. 19 "Suvepäev" (väikeses saalis); neljap., 17. II kl. 19 "Lulu", kl. 19 "Ambliknaise suudlus" (väikeses saalis); reedel, 18. II kl. 19 "Tagasitulek isa juurde"

EESTI RIIKLIK VENE DRAAMATEATER

Reedel, 11. II kl. 19, laup., 12. II kl. 18 F. Veberi "Tüütu" (esietendus, lavastaja E. Tooman); pühap., 13. II kl. 11 "Punamütsike", kl. 18 "Filumena Marturano"; kolmap., 16. II kl. 19 "Liblikad on vabad"; neljap., 17. II kl. 19 "Tüütu" (esietendus).

Teatri kassa avatud T—R kl. 13—19, L ja P kl. 12—18. Piletite hind 10—15 kr. Tel. 44 37 16, 66 60 80.

TEATER "VANALINNASTUUDIO"

SAKALA KESKUSE TEATRIMAJAS: pühap., 13. II kl. 18 "Ringmäng" (viimast korda); reedel, 18. II kl. 18 "Kui kass on kodunt ära, siis..."

Külasitendused: reedel, 11. II ja laup., 12. II kl. 18 "Uus minister" ("Vanemuise" kontserdisaalis); kolmap., 16. II kl. 20 "Iga varas pole suli" (Märjamaa kultuurimajas); neljap., 17. II kl. 19 "Iga varas pole suli" (Haapsalu, Läänemaa Kultuurikeskuses).

Piletid Sakala Keskuses E—R kl. 14—18, L ja P 1 tund enne etendust, vanalinna kassas E—L kl. 10—18. Info ja tellimine: Sakala 12-1, E—R kl. 10—16, tel. 44 84 08.

EESTI NOORSOOTEATER

Reedel, 11. II kl. 19 "Maetud laps"; laup., 12. II kl. 19 "Kes kardab Virginia Woolfi?"; teisip., 15. II kl. 18 "Kes kardab Virginia Woolfi?"; kolmap., 16. II kl. 19 "Valge abielu"; neljap., 17. II kl. 19 "Majasuurune kivi"; reedel, 18. II kl. 18 "Kes kardab Virginia Woolfi?"; laup., 19. II kl. 18 "Hiirelõks"; pühap., 20. II kl. 18 "Maestro".

EESTI RIIKLIK NUKUTEATER

Reedel, 11. II kl. 11 "Põial-Liisi"; laup., 12. II kl. 15 "Alice imedemaal"; pühap., 13. II kl. 12 "Kaksteist kuud", kl. 17 "Vanamehed seitsmendal"; kolmap., 16. II kl. 11 "Kes elab metsa sees"; neljap., 17. II kl. 11 "Sookoll ja sisalik"; reedel, 18. II kl. 11 "Kõni muinasjutud", kl. 12 "Kes elab metsa sees" (Keila k/m.).

Külasitendused "Metsakuninga kroon": teisip., 15. II kl. 11 Aravete k/m., kl. 16 Järva-Jaani k/m.; kolmap., 16. II kl. 11 Haljala r/m., kl. 15 Vinni klubis; neljap., 17. II kl. 10 Roela r/m., kl. 13.30 Laekvere k/m.

VON KRAHLI TEATER

Pühap., 13. II kl. 19 Artur Alliksaare luule etendus "Kuni veetleb meid määgi": loeb ja laulab Heilo Aadla (Au. H. teater); pühap., 20. II kl. 19, esmasp., 21. II kl. 19, teisip., 22. II kl. 21, kolmap., 23. II kl. 18, neljap., 24. II kl. 19, reedel, 25. II kl. 18 esietendus: Toomas Saarepera—Ervin Ounapuu "Kruppi viimane lint ehk Valmistu sõjaks", etendus ühes vaatuses kolmes pildis: Teine maailmasõda, kõigi tegelaste armastus & surm; pühap., 27. II ja esmasp., 28. II kl. 19 Eesti Muusikaakadeemia lavakunstikateedri XVII lennu etendus, J. Genet "Toatüdrukud", lavastaja Rene Reinumägi.

Piletite tellimine ja info tel. 44 36 55. TEATRI BAAR: reedel, 11. II kl. 21 "Kukerpillid" (folk), 15.-; laup., 12. II kl. 21 "Sullivan. Unplugged (unplugged — 15.-); pühap., 13. II kl. 17 Talkshow: D. Isiklikke jutte 500 kõrvale (Jüri Aarna ja Merle Jääger, 15.-); esmasp., 14. II kl. 21 Andres Aak & Aivar Oja (ac blues, tasuta); teisip., 15. II kl. 21 Henry Laks (uued viisid ja mustlasklaulud, 10.-); kolmap., 16. II kl. 21 Standard Timers (jazz, 10.-); neljap., 17. II kl. 21 "Jäääär" (folk-rock, 10.-); reedel, 18. II kl. 18 "Tudengijazz" (15.-); laup., 19. II kl. 18 "Tudengijazz" (15.-); pühap., 20. II kl. 21 Weekend Guitar Trio (tasuta).

RAT "VANEMUINE"

SUURES MAJAS: reedel, 11. II kl. 18 "Oliver!", laup., 12. II kl. 18 "Hulkur Rasmus"; pühap., 13. II kl. 12 "Sabajant", kl. 14 "Sabajant"; kolmap., 16. II kl. 18 "Hulkur Rasmus"; neljap., 17. II kl. 18 "Oliver!"; reedel, 18. II kl. 18 "Oliver!"

VÄIKESES SAALIS: reedel, 11. II kl. 18 "Me sõidame Torontosse"; laup., 12. II kl. 18 "Telefon", "Imeline mandariin"; pühap., 13. II kl. 16 "Don Juan" (piletit soodushinnaga); teisip., 15. II kl. 19 "Kaunistad aegade su elus" (ovaalsaalis); kolmap., 16. II kl. 19 "Meheleminekuaas tütar" (ovaalsaalis); neljap., 17. II kl. 18 "Jõulud"; reedel, 18. II kl. 18 "Ainsai õõl".

VILJANDI DRAAMATEATER "UGALA"

Reedel, 11. II kl. 19 "Krahv Monte Cristo"; pühap., 13. II kl. 12 "Leskmehe majad" (esietendus), kl. 18 "Armunud lõvi"; esmasp., 14. II kl. 19 "Sõõgituba"; teisip., 15. II kl. 19 "Eilujäämise juhised vanale daamile", kl. 19 "Hiirtest ja inimestest" ("Vanemuises"); kolmap., 16. II kl. 19 "Pikk tee Veronasse"; neljap., 17. II kl. 19 "Sõõgituba"; reedel, 18. II kl. 19 "Helisev muusika".

RAKVERE TEATER

Pühap., 13. II kl. 17 "Isamaa ilu hoides" (Jõhvi Teatrimajas); esmasp., 14. II kl. 19 "Põletatud oranž" (Eesti Draamateatris); teisip., 15. II kl. 18 "Niraki nirak" (Sõbra Majas Tartus); kolmap., 16. II kl. 18 "Tulge minu juurde" (Läänemaa muuseumis); reedel, 18. II kl. 11 "Kaar-nakivi" (Loksa Laevahitustehase saalis), kl. 18 "Niraki nirak" (Rakvere Linna Kultuurimajas).

Jalgratas Kaie Kõrbile

EHK ESTONIA TEATRI BALLETIUUDISED

Tõeliselt avastuslikke uudiseid sel hooajal veel pole, esimene balletiesietendus on planeeritud märtsi. Ent vaikelust ollakse kaugel: repertuaaris hoitakse nii romantismi balletti kui ka akadeemilist klassikat. Aga tähtsaim, balletile oma näo andjat — Orffi, Pärti, Stockhauseni Mai Murdmaa interpretatsioon. Pinget tõstavad üha uued osatäitjad.

Mastaapsemaks uusrolliks kujunes Kaie Kõrbi mitmenäoline Kujutelm "DON JUANI MÄNGUS". Roll värviti tugevate toonidega ja esitati nendes kõrgustes, kus unustad tantsutehnika. Ka Larissa Sintsova oli varem samas osas tasemel, ent jäi ikkagi üheks Don Juani naiste reas (küll juba koreograafil huvitavamalt karakteriseeritud). Kõrb aga domineerib, kujuneb lavastuse mõteteliseks teljeks, kuigi ilmub tegelikult vaid episoodides.

Balleti tänavustes etendustes nägime teisigi debütante — Tatjana Voronina (Donna Anna) ning Dmitri Harchenko (Leporello). Viimane tantsis esmakordselt ka Pähklipureja — Printsi Tšaikovski balletis, kus Kati Ivaste eriti armsalt muinasjututüdrukut esitas. Lavastuses, kus II vaatuse lahenduses muinasjuttu nappima kipub, oli just Ivaste see, kelle tantsus tunnetasime muinasjutu sära. "Pähklipureja" pikas tantsude reas jäi meelde Riivo Sillak "Hiina tantsus". Oli kergust ja kindlust.

Tore uudis tuli Andrus Kämre Estonia Teatrisse naasmisest. Tantsija esines paar hooaega Soomes, nüüd nägime teda taas tantsuvormis soleskerimas Murdmaa — Orffi "CATULLI CARMINAS". Kämre tantsis põnevalt. Proovides nähtu põhjal võib öelda, et temalt on veelgi tulemas jälgimapanevat tantsu (Espada "Don Quijotes").

Mitmed meeldivat debüüti võis näha mõnuses pereballetis "ARMASTUSE MUINASJUTT" (Bournonville'i — Oberly koreograafia). Hedi Pundone niga alustas tööd USA-st pärit lavastaja ise, see jätkus sügisel ja nüüd on visand primaalibaleeri Rosalie portreele olemas. Edasises töös nõuavad tehnikapoolset erilist tähelepanu labajalad.

Nüüdsetes etendustes on uudiseks veel kaks elurõõmsat markitanti. Noored tantsijatarid Tiina Kripsaar ja Luana Georg esitavad Oliviat sarmika noore neiuna, kes Tinasõdurist tõeliselt huvitub. Georgile on see pärast balletikooli lõpetamist ja Stockholmi konkurssi esimene hooaeg Estonias, aga Kripsaar on taas laval pärast paariaastasi eksirännakuid välismaal. Meestest oli debütant Sergei Fedossejev (premjäär Montplaisir).

Sellel taustal evib Estonia käesoleval balletihooajal erilaadset tähendust Minikuse/Petipa/Gorski jt. "DON QUIJOTE" taastulek. Koostöös repetiitoritega (Helmi Puur, Aime Leis, Aigi Rüütel, Tatjana Laid, Inge Arro) esitab Mai Murdmaa uue versiooni Juri Petuhhovi 1986. aasta lavastuse põhjal. Kõik korrektiivid on asja eest. Rikka aadliku Camacho koreograafiline tekst pole nüüd enam nii utreeritud, uus lahendus haakub loogiliselt balleti ülejäänud koega. Mõjuvum on finaali. Tundub, et põhjalikumalt on läbi mõeldud valgustus (juht Tiit Urvik). Dekoratsioon muuta polnud siiski võimalik, nii et endiselt teevad need kitsast lava veel kitsamaks.

"Don Quijote" polnud mängukavas kaks hooaega. Kas oli mõttekas lavastust üles soojendada? Muidugi tuli seda teha, sest kõigi balletiloost kaasa too-

"Don Quijote" etenduse keskmes on endastmõistetavalt Kaie Kõrb ja Viesturs Jānsons.

Foto: Harri Rospu

dud rumaluste ees näeme ka üht suurt eelist: siin tantsitakse. Ehk on veider nõnda kirjutada, ent ka seda väärtust tuleb nüüd osata hinnata. Etenduses valitseb, ühendatud meeleolu, elujulgeus, mängurõõm — kõik see, millest argielus tihti ilma jääme.

Taasesietendus tõi mitu uut osatäitjat ja põnevaid, varasemast täiuslikumaid rollilahendusi. Nimiosas üllatas oma ümberkehastumisevõimega Sergei Fedossejev. Noor artist toob usutavalt vaataja ette tolle veidriku õigusetootlused ja südamedaami jumaldamise. Täpne liikumisplastika!

Don Quijote portree aitab lõpuni viia Anatoli Gussevi Sancho Panza. Meelde jäävalt teeb ta seda osa juba esietendusest alates, miimika, reageeringud, kehapiirid — kõik on rakkes lihtsameelse Sancho sümpaatseks muutmisel. Gussev on staažikas tantsija, kelle saavutustest seni kahjuks vähe juttu olnud. Meenutagem siin vähemalt tema Kaššid "Tulilinnust".

Praeguses interpreteeringus asub etenduses vajalikule kohale Juri Mihhejevi Camacho — parajalt karkeeritud sümpaatne kõbi. Sobiva hoolitsusega ümbritseb teda Mati Kalda teenrina (hästi leitud grimm). Mõlemad rikkavad etendust. Need suuresti pantomiimiliste vahenditega antud osatäitmised sulavad seekord orgaaniliselt ühte balleti tantsupoolega.

Agas tantsida on nii rühmal (haaratud palju balletikooli õpilasi) kui ka solistidel.

Juba varem on mitmes lavastuses silma hakanud Marina Kesler, seekord Tänavatantsitari/Mercedese kaksikrollis. Esimesse vaatusse sobib tema pisut metsik klassikaline tants, ka lähedast hästi järgmiste vaatuste tantsud *à la* Hispaania. Ta on üks neid, kes elab tantsus ja rikastab etendust. Seesama käib ka Toomas Rätsepa kohta, kes tantsib toreadoori. Muidugi lööb välja tema Peterburi-kool — üksjagu forsseeritud, teravuse poolest ehk üle pakutudki. Klas-

sikalist tantsu kandsid peaosaliste kõrval veel Quiteria sõbratarid — Kati Ivaste ja Tiina Kripsaar. See elurõõmus duett sündis suuresti tänu repetiitoritööle, kuna kumbki baleeril valdab erisugust reageerimiskirrust. Amori — Luana Georgi väljendusvahendid pärinevad samuti klassika valdkonnast. Graatsilis-kelmikalt juhib ta unenäopil-ti.

Etenduse keskmes on endastmõistetavalt Kaie Kõrb (Quiteria) ja Viesturs Jānsons (Basilio). "Don Quijote" kuulub juba mõnda aega nende repertuaari, millele vaatamata on tulnud uusi värve. Rohkem on mängulust, koomilisi detaile ("surmastseen", Jānsoni reageeringud pärast õhutuuri sooritamist jm.). Quiteria partii sisaldab tervet balletikunsttükke kaskaadi. Kogu materjal (*pique'd*, tuurid diagonaalil, *fuetee'd*) on alustatud: lava täidab hea partneritunnusega suurejooneline klassikaline tants. Silmapaistev balletipaar panebki aluse etenduse pühapäevatuundele. Kaie Kõrb on eesti kunsti uhkus. Teda vaadates ei teki mõtet: ma ei saa balletist aru.

Praegu on raadio/televisioon/ajakirjandus teada andnud, mis võidu korral ootab eestlastest lillehammerlasi... kosmeetikavahendid, ravimid, autod, 50 000- ja 100 000-lised preemiad. Üks püüab teist spordi toetamises üle lüüa. Ja see on tõesti väga hääl! Kui ikka olümpial kõlaks meie hümn ja masti kerkiks sinimustvalge!

Mind aga on juba Palusalu aegade peale vaevanud, miks meie muusika/tantsu jt. kunstide maailmameistrid ikka ja alati vaeslapse osas on pidanud olema. Miks nende saavutused ja tase alati materiaalselt märkimata on unustatud? Neid, keda pärjata, on praegugi käeulatuses. Kaie Kõrb — Eesti lavakunstnikest ilmselt kõige arvestatavam. Temagi on seisnud apujedestailidel, hoidnud juba peaaegu viisteist aastat hülgvormi ja viinud Eesti nime maailma. Üks võit järgneb teisele ("Eestlastest baleeril päästis Moskva Suure Teatri" — pealkiri Hispaania ajalehest). Kas ei võiks mõni organisatsioon või firma talle vähemalt jalgrattagi kinkida? Ehk lükkaks see liikuma mõtte: kõik Eestile nimekuulsust toovad alad on võrdselt hinnatavad.

...Ja siis võiks Kaie Kõrb jalgratast välja üürida, palgale (mis alla kahte tuhat krooni!) lisa teenida.

HEINO AASSALU

Käesolevat nädalat lõpetades

Ameerika kirjaniku H. S. Lewise romaanis "Doktor Arrowsmith" on ühes peatükis juttu väikelinna teravishoiu juhust, kes organiseerib pidevalt linna rahvale nädalakam-paaniaid *à la* "Jooge piima nädal" või "Rohkem lapsi nädal". Tallinna muusikaeluski on nädalate ja päevade temaatiline järjestamine hakanud võtma eesti talurahva kalendritähtpäevade jada jooni. Vanasti loeti aega kolmekuningapäevast maarjapäevani, maarjast jürini, jürist jaanini jne. Nüüd võib meie kontserdihooaega reastada Andresest (Uibo orelinädal) Anneni (Ermi "Jazzkaar"), Annest Madiseni (Kolgi "NYDD"), Madisest Andreseni (Mustoneni barokk) jne.

Ega selles midagi paha ole. Olen juba öelnud, et Mustonenil ideid jätkub, ja barokki võib ikka kuulata, olgu selleks või Bruckner. Bruckneri e-moll missa ettekanne Tallinna Toomkirikus haakus tege-likult üsna hästi barokipäevadega, kuigi teos ise (üks kolmest Bruckneri missast) on hilisromantismi laps. Bruckner aga, olles läbi imbu-nud saksa sajanditevanuse kiriku-muusika kõrgkultuurist, suudab siin maha salata oma romantilise olemuse ja omaks võtta koguni Du-fay-aegse missaosade palve soolo-esituse ("Gloria", "Credo").

Tõsi, polüfoonilistes arendustes jaab ta Bachist tublisti maha. Aga veel enam jäi maha meie nn. oratoo-riumikoor (koormeister Elmo Tiis-vald), kelle sooritus eriti missa al-gusosades paremat soovida jättis. Ega jahedavõitu kirik vokaali soosi, kuid ansambli ühtsus, eriti jõulise-mates *forte*-lõikudes, läks käest: sopranid kilkasid üle nõrkade meeshääle. Objektiveteks põh-justeks võib leida proovide vähe-sust (?), kaheksa) või koori paigutu-se või mida veel. *Piano*-kohad see-vastu saavutasid nauditava kõla ja üldse paranes asi lõpu lähenedes (kohanemine?) üha enam.

Midagi olenes ju ka dirigendist. Mustonen pole teadagi mingi filig-raantehnika dirigent. Rohkem on siin üleüldist suurt kaasaelamist ja emotsionaalset rabelemist. Kokku-võttes koorus sellest võitlusest pa-radoks: mida ägedamalt Mustonen dirigeeris, seda kehvem oli tule-mus. Lõpuosade *piano*'s tagasi tõm-budes läks lugu märksa paremaks.

Üllatavalt hästi sobis missa osa-de vahele Frescobaldi orelimuusika Ivo Sillamaa esituses, mis omakor-da tõestas, et Brucknerit võib baro-kipäevadel esitada küll. Ja Bruck-nerit võiks üldse rohkem esitada. See muusika on niisama hea kui Brahmsi oma — kaasaegsed ja viin-lased mõlemad. Missa esituses os-alet Tallinna puhkpilliansambel, kellega Mustonen seob nüüd juba korduvalt hea koostöö.

Pealkirjas öeldu on parafras Jüri Tuuliku, ühest meretagusest jutust, milles kolhoosiesimees alus-tab matusekõnet tavapärase "Käes-olevat surnut mattes..."

Ei jää seegi nädal viimaseks, küll neid tuleb veel.

MÄRT KRAAV

KONTSERT

"EESTI KONTSERT"

ESTONIA KONTSERDISAALIS: reedel, 11. II kl. 19. Hollandi klaverikvartett. Kavas Bruyñel, Nasveld, Loe-vendie, Denissov, Mäche, Fitkin, Bryars; laup., 12. II kl. 19. Eesti Muusikaakadeemia sümfooniaor-kester, dirigent Gregory Rose (Inglis-maa). Kavas Baxi "Tintagel", Bruchi Viili-kontsert (solistid Sigrd Kuulmann), Tšaikovski avamäng-fantaasia "Romeo

ja Julia", Prokofjevi "Klassikaline süm-foonia".

RAEKUJA SAALIS: esmasp., 14. II kl. 19. uus kuum nimi Hispaania kitarr-taevast Margarita Escarpa, kavas Bob-rowsicz, Scarlatti, Bach, Rodrigo jt.

EESTI MUUSIKAKADEEMIA MATKAMAJAS: reedel, 11. II kl. 17. Tarmo Eespere kammeransambli klassi kontsert. Esinevad E. Heinapuu, K. Ränni, P. Roomere, P. Levandi, K. Jakobson, A. Mutso, R. Pajusaar, K. Hallik, S. Selis, J. Rand. Kavas Schumann, Dvorak, Madetoja, De-bussy, Britten.

NIGULISTES: laup., 12. II kl. 11.30

esineb Ülle Kalvik (orel). Kaastegev Juta Roopalu (laul). Kavas Bach, Re-ger, Tosti, Messiaen, Tobias.

OLAVI SAALIS: pühap., 13. II kl. 17. dots. Ada Kuuseoksa klaveriklassi kontsert. Esinevad Marika Vulla, Julia Semjonova, Lilia Semjonova, Anneli Tohver, Inna Anikina, Külliki Kuul-mann, Karolina Sepp. Kavas Bach, Beethoven, Schumann, Chopin, Grieg.

TALLINNA MUUSIKAKESKKOOL. EESTI AJALOOMUUSEUMIS (Pikk tn. 17): laup., 12. II kl. 16. esinevad Toivo Peaske ansambli klassi õpila-sed.

OLAVI SAALIS (Pikk tn. 26): pühap., 13. II kl. 14. esinevad Tiia Ranna an-sambli klassi õpilased, kaastegev Moonika Sutt (laul).

ESTONIA KONTSERDISAALIS: es-masp., 14. II kl. 19. esineb Tallinna Muu-sikakeskkoolisümfooniaorkester, di-rigent Toomas Kapten, solist Kristjan Saar (tšello). Kavas Tšaikovski "Roko-koo variatsioonid", Faure süit "Pelléas ja Mélisande", Bizet' süit nr. 1 "Arlitar", Britteni süit "Muusikalised õhtud", Britte-ni süit "Muusikalised hommikud".

"FESTUM FINNICUM"

KONTSERDID

Kava 15. lk.

Pärnu nüüdismuusika päevad koosnevad kahest osast: päeval on ettekan- ded ja öhtul kontserdid. Tänavu olid kahtlemata tugevamaks poo- leks kontserdid. Rõõmustab, et üles on kasvanud interpreetide põlvkond, kel nüüdismuusika peale hammas verel. See annab lootust, et tänapäeva muusika ka tänapäeva Eestis üha sagedamini kõlama hakkab — on ju meie kontserdikavad pikka aega ol- nud ebanormaalselt nüüdismuu- sikavaesed valdavalt klassikalis- romantilise muusika kasuks.

Et kõikide kontsertide tase oli ühtlaselt hea, vääriks igaüks omaette tähelepanu. Messiaeni kaalukamate teoste ettekannetest jäävad meelde kaks laulutsükli — "Chants de Terre et de Ciel" ja "Poèmes pour Mi" (Katrin Lehis- mets ja Tatjana Timofejeva koos Tanel Joametsaga), "Quatuor pau la Fin du Temps" (Tarmo Pa- jusaar, Merje Hallik, Pärt Tarvas ja Reinut Tepp) ja "Kaksküm- mend pilku Jeesuslapsele" (Peep Lassmann). "Aameni visioonid" (Tanel Joamets, Inga Lehto ja Anto Pett) kõlasid Eestis esma- kordselt. Huvi pakkus kindlasti ka Marja-Liisa Anttikoski kava soome tänapäevase klaveriloo- mingust. Juba kolm aastat plaa- nitsetud Schönbergi "Kuu- Pierrot" esitus jõudis lõpuks ka Pärnu nüüdismuusika päevade- le, kahtlemata omapärase va- riandis Taniel Kirikali soleerimi- sel (tavapäraselt solistiks alt).

Ettekannetest tundusid ehk

Aasta pärast Bouleziga

26.—29. jaanuaril toimusid Eesti A. Schönbergi Ühingu korraldusel järje- kordsed, sedapuhku seitsmenda Pärnu nüüdismuusika päevad põhirõhu- ga Oliver Messiaeni loomingul.

Katrin Lehis-mets

kõige väärtuslikumad pillitut- vustused: Tarmo Pajusaar rääkis klarneti võimalustest, Mihkel Peäske flöödist ja Kristi Mühling kandlest. Peatuksin pisut viima- sel. Kristi Mühling, kes õpib prae- gu Sibelius Akadeemias solo- kannelt, tutvustas kuulajatele kandle ajalugu ja tänapäeval kandlele kirjutatavat muusikat, tuginedes põhiliselt soome heli- loomingu. Kannel on tuntud nelja rahva, eestlaste, soomlaste, lätlaste ja leedulaste hulgas. Eesti on neist siiani ainuke, kus ei ole võimalik saada kandlealast kõrg- haridust, nii oleme paradoksaal-

ses olukorras: oma rahvapilli mängu tuleb õppida välismaal. Osaliselt on sellest tingitud ka eesti heliloojate vähene tähelepa- nu kandle kui teistega võrdse pil- li suhtes, mistõttu puudub ka tö- siselt võetav repertuaar. K. Müh- ling on võtnud nõuks sellest nõia- ringist välja murda. Edastan siin- kohal tema üleskutse kõigile heli- loojatele: õppigem tundma oma rahvapilli, mis võiks leida koha ka tänapäeva kunstmuusikas, nagu see on näiteks Leedus või Soomes.

Kolmel hommikul järjest pi- das Mart Jaanson analüüsise- minari "Mida teha muusikateose- ga?". Sümpatiseerib tema püüe kasutada muusikast rääkimisel väga täpselt piiritletud mõisteid, kuid hetki tundus, et äärmuslik põhjalikkus ei pruugi alati voo- rus olla. Sooritanud küll eeskujul- likud formaaloloogilised operat- sioonid, jõudis ta justkui ainsu- võimalikule lõppjäreldusele, mis siiski mitmes kuulajas küsimusi tekitas. Öeldakse: kes otsib, see leiab. Seega jään põnevusega ootama tema võimalikku ette-

Tanel Joamets Fotod: Kalju Suur

kannet Pärnu nüüdismuusika päevadel 1995.

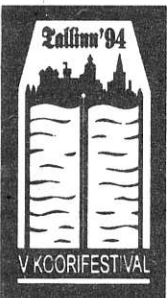
Olivier Messiaeni muusikat puudutasid kahe Mardi ettekan- ded — Siimer tema laadidest ja Humal kuuendast pilgust Jeesus- lapsele.

Kolmest kavas seisnud ooperi- käsitlest sai teoks kahjuks ainult üks: Timo Lipponen kõne- les nüüdisooperist B.A. Zimmer- manni "Die Soldaten" alusel, mida on nimetatud sajandi oope- riks — ja millest oli ka õnnelik võimalus näha videosalvestust. Madis Kolk tutvustas Viini Riigiooperi töökorraldust.

Pärnu järgmiste nüüdismuu- sika päevade põhiheliloojaks on kinnitatud Pierre Boulez, üks to- taalse serialismi põhiideoloog. Loodame, et vaatamata korral- dusraskustele ja pidevale raha- puudusele toimuvad Pärnu nüü- dismuusika päevad siiski ka järg- misel aastal. Sest "protsess, mis on käivitunud, ei tohiks peatu- da", nagu märkis diskussioonil Andrus Kallastu. Oleme praegu sarnases olukorras, nagu see oli Soome muusikaelus kujunenud 1970. aastate lõpuks. Tollal oli rühmituse "Korvat Auki" (kuhu kuulused näiteks Magnus Lind- berg, Kaija Saariaho, Jouni Kai- painen, Esa-Pekka Salonen jt.) püüdeks tuua soome muusikasse lääneeuroopalikke, moodsaid meetodeid. Selle tulemuseks on soome nüüdismuusika praegune kõrgtase, aga ka pidevalt tegut- sev nüüdismuusikaansambel "Avanti!". Seda meenutades soo- viks ka meie verinoorele "NYYD-ansamblile" edu: et ta ikka püsiks ja edeneks!

Pärnu nüüdismuusika päeva- de lõpuõhtu oli ühendatud klubi avamisega Sütevaka Humani- taargümnaasiumis, kus kohalvi- binuid lõbustasid meeleolukate improvisatsioonidega Anto Pett, Tanel Joamets, Tarmo Pajusaar ja Priit Lehto, ning kus võis vaadata ka filmi A. Schönbergist.

MARI VIHMAND

Konkurss on koorile tipphetk

Juubelilaulupeo eel, 26.—29. juunini toimub V rahvusvaheline koorifestival "Tallinn '94", mille üks poolus on kolmevooruline võistlus ja teine — üksteist koorikontserti Tallinna kirikutes. Traditsioon juba, ent konkursi juhend on seekord uus nii nagu ürituse liider — AIVAR MÄE. Tema tutvustabki, kui kaugele ettevalmistustega on jõutud.

Traditsioon traditsiooniks, koo- rifestivali idee on ikkagi populari- seerida koorimuusikat. Ja sel aastal oleme püüdlusi kahekordistanud: kui festivalil "Tallinn '91" osales 700 lauljat, siis nüüd räägime 1400—1500 osavõtjast. Alustasime festivaliga tööd 1992. aastal, sest maailmas kolapinna leidmine on äärmiselt raske. Tänu kultuurimi- nisteeriumi ja Tallinna linnavalit- suse toele pääsesime oma reklaami- ga augustikuu sümposionile Vancouveris, kus oli koos 2400 di- rigenti ja u. 60 festivali esindajaid. Sealt tulid tohutud vastukajad: ole- me registreerinud 38 külaliskoori ja teist niisama palju tagasi lüka- nud. Säärast tungi pole siia varem olnud. Esmakordselt tulevad Ees- tisse koorid Singapurist ja Lõuna- Aafrikast, üldse on esindatud 12 riig- ki ja seega sisuliselt tosin koori- muusika stiili.

Teine osavõttu kasvatanud teg- ur on uus reglement, mille kokku- panemiseks uurisime läbi 40 festi- vali. Kui varem võisteldi 3—4 kate- goorias, siis seekord nägime neid ette seitse. Tõsi, kavatsust päriselt läbi viia ei õnnestunud. Mäletata- vasti oli juba "Tallinn '91" puhul muret meeskooridega ja olukord ei ole kahjuks muutunud. Leidsime, et kolmel meeskooril ei ole mõtet võistelda kolmele auhinnakohale, mistõttu kaotasime selle kategoo- ria. Samuti juhtus poistekooridega: kaks osalevat poistekoori võistleb segakooride kategoorias nii nagu see mujalgi kombeks. Nigela tase- me tõttu sulges kunstnõukogu ka vokaalansamblite kategooria, kus

oli vaid paar arvestatavat paku- mist; ülejäänud soovijate puhul oli tegemist kuuekesi kooslaulmise, mitte ansamblimuusikaga.

Nii et sisuliselt jääb praegugi võistleva neli kategooriat (kam- mer-, sega-, nais- ja lastekoorid), neist suurim on KAMMERKOORI- DE osavõtt: 12 välismaalt ja ainult 3 Eestist. Alles kahe aasta eest, III kammerkooride festivalil laulis kümneid kammerkoore, neist pari- mad — ja päris mitu — tasemelt tihedalt proffide kannul. See aeg on nüüd läbi. Selgub, et ka kõrgtase- mel taidluskoor neelab tohutuid summasid: kui neid ei leita, pole varsti taset või koori ennastki... Nii et kui keegi imestas, et "Tallinn '94- le" pääses Eestist vaid kolm kam- merkoori, siis tegelikult küündis neist külaliste tasemele vaid üks,

teised kaks lubati konkursile teatud mõõndustega.

Muide, suure üllatuse põhjusta- sid NAISKOORID: neid tuleb võistleva üksteist, sealhulgas viis Eestist. Siinsed naiskoorid arene- vad praegu üldse tõusujoones, mil- lest kõnelevad ka suured etteval- mistused naiskooriliidu loomiseks.

Festivali idee ei ole tingimata selles, et üks koor peaks teisega võistleva. Aga võistlusmoment on sisse toodud mõttega anda koori- dele kindel eesmärk, pideva tööta- mise stiimul. Konkurss on tavaliselt koorile üks hooaja tipphetki, selle- pärast sinna kiputaksegi. Ja muidu- gi mitte raha hankima (kuigi täna- vune preemiafond on meie mõistes erakordselt suur), sest kulud ületa- vad tavaliselt tulusid, vaid teisi kuulama, neilt õppima, nendega lä-

vima. Teisisõnu — koorilaulu edendama.

Võisteldakse KOLMES VOO- RUS: eelvoor (27. VI kl. 10 — 20 Mustpeade Majas), finaali (28. ja 29. VI samas) ning grand prix 29. VI õhtul Estonia Kontserdisaalis. Sisul- iselt jääb võistlus publikule kätte- saamatuks, sest väikesed saalid ei mahuta kõiki osavõtjaidki, kes üksteist kuulata tahaksid. Seda suure- mat huvi võiksid äratada külalis- kooride kontserdid Tallinna kiriku- tes, mida 27. ja 28. juuni õhtul toi- mub kokku üksteist, igaühel esine- mas kaks koori. Festivali peaküla- line on ansambel "The King's Sin- gers", kahtlemata ansamblimuusi- ka tipp. Ammu on juba soov teda Eestis näha, nüüd siis tulebki, muu hulgas kaasas Veljo Tormise talle loodud teos "Piiskop ja pagan". Usun, et üritused üksteist sööma ei hakka, seda enam et festivaliga kä- sikäes korraldatav oratooriuminä- dal (kunstiline juht Tõnu Kaljuste) pakub seekord ühe kontserdi päe- vas. Aga see on juba teine teema.

Veel kord — festival on sihili- kult kavandatud laulupeonädalale, mil kogu laulurahvas Tallinnas. Sest on fakt, et paljud taidluskoo- rid on juba lagunenud ja allesjää- nuile on aeg raske. Harrastuskoori- de kontserte õieti enam polegi, taandunud on kunagisele lähtepo- sitsioonile, mil iga koor püüdis teha ühe, n.-ö. aruandekontserdi aas- tas... Võimalus tutvuda teiste maa- de koorikultuuriga ning veenduda, et see siingi siiski kadunud pole, on sellises kontekstis eriti tähtis.

REPLIK

Seoses võistluse "Tallinn '94" ju- hendiga on kerkinud laste- ja pois- tekooride osavõtuprobleem. Lei- takse, et juhendi koostajad alahin- davad meie koorikultuuri ja laulu-

pidude tulevikku, piirates laste- ja poistekooride lauljate arvu ja osale- mist grand prix'is.

Juhendi koostajail oleid eesku- juks ka paljude rahvusvaheliste konkursside reglemendid. Iga riik lähtub neis oma võimalustest ja ta- vadest. Meie senised konkursid on hõlmanud vaid täiskasvanuid. See-

kord oli soov anda võimalus võis- telda ka lastele ja poistele, kahjuks kujunes osavõtivate kooride arv väikeseks. Viigem siis "Tallinn '94" läbi väljakuulutatud tingimustel. Pealegi, miks ei võiks korraldada samalaadseid konkursse lastele ja noortele vastavalt enne noorte lau- lupidusid? Sel juhul eralduksid

noored täielikult "vanadest" ega te- kiks kellelgi alahindamistunnet. Tartu! Näidake eeskujut!

Kus viga näed laita, seal tule ja aita.

Konkursi "Tallinn '94" kunstnõukogu nimel
OLEV OJA

Kerstin Ekman

Põhjamaade kirjandusauhind Kerstin Ekmanile

Põhjamaade kirjandusauhinna (järjekorras 33.) määras tänavu Kopenhaagenisse kogunenud rahvusvaheline žürii Rootsi kirjanikule Kerstin Ekmanile, kes kandideeris sellele juba neljandat korda. Auhinna suurus on 200 000 Taani krooni ehk umbes 170 000 Soome marka. Auhind antakse kirjanikule üle Põhjamaade Nõukogu ministrite koosolekul 8. märtsil Stockholmis.

Kerstin Ekmani premeeriti romaani eest "Händelser vid vatten" ("Sündmused vee ääres"). Sama teos on saanud Rootsis ka Augusti kirjandusauhinna ja detektiivromaanide auhinna. Kerstin Ekman sai tuntuks algul salapolitseiromaanidega, hiljem ka ajaloolise ja lüürilise proosa autorina.

Kerstin Ekman on sündinud 1933. aastal. Ta debüteeris krimi- nulliga "De tre små mästarna" ("Kolm väikest meistrit"), kuid tema tegelik kirjanduslik läbimurre romaanikirjanikuna toimus 1974. a. teosega "Nöiaringid". Sellega alustas Kerstin Ekman sarja, mida rootsi kriitikas on nimetatud naiste sotsiaaleeposeks: sinna kuuluvad veel romaanid "Eluallikas", "Inglima ja" ja "Valguslinn".

Põhjamaade kirjandusauhinna le esitatakse igal aastal igalt Põhjamaalt kaks kandidaati, Gröönimaalt ja Fääri saartelt üks kandidaati. Tänavu ei kandideerinud Põhjamaade auhinna saami kirjanduse esindaja. Põhjamaade kirjandusauhind antakse tavaliselt juba tunnustatud, menukale kirjanikule. Kerstin Ekman valiti 1978. a. Rootsi Akadeemia liikmeks, kuid ta keeldus osalemast akadeemia tegevuses protestiks selle vastu, et Rootsi Akadeemia võttis liiga ettevaatliku seisukoha Salman Rushdie juhtumist suhtes.

Soome-poolne žüriiliige Pirjo Vaittinen Turu Ülikoolist võrdles võitnud teost soome kirjaniku Leena Landeri menuka teosega "Tummen perhosten koti" ("Mustade liblikate kodu"), mis samuti kandi-

deeris tänavu Põhjamaade kirjandusauhinna. Mõlemas teoses toimub kuritegu, kuid selle selgitamine jääb kõrvaliseks asjaks. Selle asemel tõusevad mõlemas romaanis esile elu suured küsimused. Nii Leena Landeri kui ka Kerstin Ekmani teoses viib armastus mõrvani.

Kerstin Ekmani teos käsitleb emaarmastuse paisumist kohatute mõõtmepeni ja seda, kuidas emaarmastus võib muutuda lausa hävitavaks jõuks.

Põhjamaade kirjandusauhinna žürii liikmete hinnangu kohaselt on Kerstin Ekman väga mitmekülgne kirjanik. "See, et ta suudab kirjutada nii kriminaalromaane kui ka lüürilist proosat, osutab tema suurele väljendusrikkusele. Aine otsib tema teostes oma vormi. Auhinnatud teose teeb eriti huvita-

vaks see, et mõrv on tegelik, kuid ometi jääb see muude asjade varju. Romaan on põnev, selle põhielement on kuritegu, kuid ometi on see romaan parimas mõttes," ütles soomerootslasest žüriiliige Ingmar Svedberg. Kerstin Ekmanil on seljaga pikk kirjanikukarjäär, kuid ta on alati jaksanud uueneda ja teiseneda.

Auhinnatud teos tõstatab küsimuse, kas mehe roll isana on nüüdisühiskonnas muutunud, kas traditsioonilistel ema-utoopiatel on põhi alt kadunud. Teose tegevus toimub Põhja-Rootsis, Norra piiri lähedal. Põhjala karmis looduses loksuvad metslus ja rassism. Ühest küljest on tegemist arenguromaaniga, milles täiskasvanud soomerootsi naine "küpsetab" koolipoisist äkitselt mehe. Kesk koomilisigi

situatsioone muutub lugu aga äkki traagiliseks: emaarmastus võib osutuda piisavaks mõrvamotiiviks.

Teos jätkab Kerstin Ekmani naiseepose teemat, sest romaan on ka tapetud naise lugu. Tema õpetajad katsetused, tahe elada alternatiivses koosluses, armastus tütre vastu — kõike seda läbivad naise ehedus ja ausus.

Ent romaani keskne tegelane, kes leiab laibad, jääb otsima süüdlasi kogu eluks ja lõpuks hävitab see tema enda.

Eesti keeles on Kerstin Ekmanilt ilmunud seni vaid üks kriminaalromaan "Hingekell" ("Mirabilia" sarjas), mille tõlkis 1974. aastal Arnold Ravel.

SIRJE KIIN

Turus, 4. veebruaril 1994

1. märtsil on "Faatumi" romaanivõistluse tähtaeg. Kas asi on tõsine?

Tõsine. Tahame kaalukaid romaane, sest loodetavasti ei ole meie proosakirjanike potentsiaal veel kadunud, olenemata väga kitsastest kirjastamisoludest. Loodame, et nii mõnigi vanameister võtab osa. Eriline rõõm oleks "Looduse" eeskujul leida uusi talente. Siiani on mõned kaastööd juba laekunud, kuid põhiosa konkursitöödest laekub loomulikult viimasel minutil — teists ei oskaski tegusat kirjanniku ette kujutada.

Kes hakkavad võistlustööd vaagima?

Žürii hakkab koosnema 5–7 inimesest, plaanitud on, et kaks neist on "Faatumi" poolt, ülejäänud lisanduvad kokkuleppel Kirjanike Liiduga.

Romaanivõistlus on teadagi kallis lõbu...

Muidugi. Oleme pidanud läbiarääkimisi Kultuuri- ja Haridusministeeriumiga, et saada riigilt toetust. Samuti loodame ka Eesti Kultuurifondi kaasatundvale suhtumisele.

Kas žüriil võiks kujuneda minigeid žanrisesiseid eelistusi?

Mitte mingil juhul! Võistluse korraldajad ei sea mahulisi, sisulisi ega muid piiravaid tingimusi. Tere- tulnud on nii klassikaliselt ülesehitatud kui ka kõige moodsamas laadis teosed. Juba algusest peale on välja öeldud, et võidab parim romaan.

Mõnusat lugemist žüriile! Mulle tundub, et on väga hea hetk rääkida "Faatumi" praegusest tegemistest. "Faatum" on ju noor kirjastus, tema saatuse ei kannata veel unustamise fenomeni ja vastuoluliste tõlgenduste pärast.

"Faatum" sündis (jutumärkide- ta) isamaalike põhimõtete pinnal. Kirjastamise olukord üleüldse oli masendav, ülimalt selgelt paistis kätte, et suure hulga eesti rahvus-

Võidab parim romaan

"Faatumi" romaanivõistluse tähtaeg on 1. märts. Intervjuu k/ü "Faatumi" toimetaja Juhan Saarega

Kirjastus täies koosseisus (Sulev Raudsepp, Riina Leetmaa ja Juhan Saar) kingivad oma kirjastuse väljaanded Underi, Tuglase ja Adsoni Kirjandusmuuseumile. Juhan Saar: "Meie raamatud sobivad siia."

Foto: Kalju Suur

kultuurile oluliste teoste publitseerimine on leebelt öeldes problemaatiline. Keskeltläbi püsib samasugune olukord siiani. Teisest küljest, selleks et olulisi trükiseid välja anda, tuleb kõvasti raamatuid müüa. Meil on õnnestunud välja anda mõned bestsellerid. Kõige enam äratas tähelepanu Elo Tuglase "Elukiri" (1993), mille ilmumine sai teoks koostöös muuseumi juhataja August Eelmäega. Imelik, aga tollal mingit suuremat huvi selle käsikirja vastu kirjastajate hulgas polnud, kuigi oli juba ilmunud soomekeelne (kärbetega) tõlge, mis sealpool lahtegi kõneaineks kuju-

nes. Lennult on läinud ka Kalju Lepiku monograafia Arvo Mägi sulest, sest rahvas peab ju oma suuri luuletajaid tundma. A. Eelmäe toimetamisel valmib parasjagu Elo Tuglase mälestuste käsikiri 1930. aastatest, mis on terav lektüür. Loodame edu, aga naljakas ja kurb on see, et n.ö. vaba raha ei ole kirjastusel peaaegu kunagi. Kõik on tegevuse all kinni ja hingamispausi pole ette näha. Sel põhjusel oleme ilmselt sunnitud peatama oma osaluse Kirjastajate Liidus jne.

Nojaa, olete hakanud välja andma eesti originaalset krimkat. "Eesti krimka" ei kõla ülevaht!

Ja mis ta siis nii väga ikka sisse toob? Vähe raha ja vähe au. Kuigi autoriteetsed kirjandushindajad ütlevad ikka: pole krimkat, pole ka elitaarkirjanduse enesestmõistetavust. "Teisejärguline" žanr võib olla indikaatoriks. Seda enam, et on! On kirjandust, on suhte. Ma respektierin näiteks Juhan Paju tegemisi tema raamid, kuigi meil pole ärilist läbikäimist. "Taskudetektiiv" jääb, iseasi et nii mõnedki kor- dustrüki antakse vahel range keele- ja stiilitoimetaja meelevalda.

R. Janno "Selja tagant" on pealegi oma kummalise lõpuga väga küsitava moraaliga.

On küll. Noored lugejad, muide, ei jaga seda asja, kuid ütlevad, et lugu on päris huvitav. Aga algselt oli ta üpris lillalises stiilis — pidime järele aitama, sest eesti keel on viimase poole sajandiga tublisti edasi arenenud. Samas sarjas on ilmunud Karl Ristikivi "Kahekordne mäng", Arvo Korgi "Tänavakuniga", Talvo Pabuti "Surma süf- löör" ja ammune tõlge, Mika Waltari "Kes tappis proua Skroofi?". Väga tihti me tõlkeid ju ei avalda, aga ühe asja tahame siiski teha — Jules Verne'i "Draama Liivimaal", sest maailma klassika ja Eesti ei kohtu iga päev. Pealegi on tegemist Jaan Vahtra tõlkega.

Waltari "krimkade võistlusel" teise auhinna pälvinud romaan on mu meelest üsna igav.

Võimalik, et selle väljaandmist tuleb veel kaaluda. Mõttes on luua uus sari nimega "Väike Nobel", mis on mõeldud noorsoole. Seal on tu-

lemas Rudyard Kiplingi "Julged meremehed", W. B. Yeatsi "Punane Hanrahan", William Goldingi "Kärbest jumala" taastrükk ja võib-olla ka Henryk Sienkiewizsi "Quo vadis". Viimasest ei huvita mitte usuelulise kallakuga adaptatsioon, vaid algmaterjal (tõlgitud eesti keelde selle sajandi algul, vajab uut tõlget).

Siis ometigi tõlkeid?!

Vaevuge jälgima, et vihikutena ilmub järjepidevalt "Eesti iseseisvuse sünd". Varieerimine on paratamatult vajalik. Kui läks juba teadustamiseks, siis ilmub meilt veel Rait Maruste koostatud ÜRO materjalide kogumik "Inimõigused ja õiguste kaitse", kaugemas plaanis on Boris Pasternaki "Doktor Živago" (sellest ei saa üle ega ümber), Tania Alexanderi "Üks eesti lapsepõlv", Daphne du Maurieri "Mary Anne" ja Ingmar Bergmani "Hea tahe".

Ajakirjanikuna olen hakanud tundma, et kultuuriinimestele hakkab rängalt vastu ainelise kitsikuse üle kurtmine. See ei tähenda, et kitsaskohti oleks vähem, pigem on muutunud nende talumi- se emotsionaalne värving.

("Faatumile" lähedal seisev isik Talvo Pabuti: "Eesti rahvas ei taha enam laulda ega halada!") Las Talvo lause jääb. Vaadake vaid tema eripärast muist — just nagu lapse- meelne inimene naerataks sulle vastu. Nõnda selle asisusega ongi. SELLE KINNITUSEKS ON KAS VÕI SEE, ET KÕIGI RASKUSTE KIUSTE ON KIRJASTUSELT "FAATUM" KOHE ILMUMAS IL- MAR TALVE AASTAID KODU- MAAL TRÜKKIMIST OODANUD TÄHTTEOS "JUHANSONI REI- SID".

Küsitles
PEETER KÜNSTLER

Ilona Laaman

Ilona Laaman 60

10. veebruaril tähistas Stockholm oma 60. sünnipäeva eesti kirjanik Ilona Laaman.

Ta on sündinud 1934. aastal Tallinnas ajakirjanik Eduard Laamani tütreks, 1944. aastal asus Rootsi.

Ilona Laaman lõpetas 1953. aastal Uppsalas eksternina gümnaasiumi, õppis Uppsala ülikoolis, omandades 1983. aastal kandidaadikraadi.

Ilona Laaman elab Rootsis ja on

avaldanud neli värsikogu. Trükises "Väliseesti kirjandus" (Tallinn, 1991) märgitakse, et tema luule on kirjutatud selgelt naiselikult vaatepunktist ning tema ootamatuid assotsiatsioonide koondab tundeline loogika. Kõige üldisemal kujul on see kaastundeluule, südamest tulev solidaarsusavaldus kõigiga, keda kahestunud maailmas ei märgata või kellele ülekohut tehakse.

Tema sulest on ilmunud luule-

raamatud, nagu "Mis need sipelgad ka ära ei ole" (Toronto, 1970), "Süda vaatab kiikriga" (Lund, 1974), "Üks üsna kerge haigus" (Toronto, 1980) ja "Nii on see inimeseks olemine" (Stockholm, 1984).

Oma luuletustes toonitab autor ka tundelisust. Sentimentaalsusest säästab seda luulet irooniline valvus, mis ilmneb ka isamaalistes luuletustes ja armastuslühikeses.

Assotsiatsioonide tujukusest

hoolimata on Ilona Laamani vabavärsid distsiplineeritud, ei kuhju ega haju, näiliselt juhuslikkegi seostumisi ühendab ja koondab teravikuks autori puänteerimisvõime, mis luuletusi lõpetades annab neile uue, tihti üllatava perspektiivi.

Ilona Laamani luuletusi on ilmunud rohkesti ka perioodikas, nagu ajakirjades "Tulimuld", "Looming" jt.

Seni ei ole Kodu-Eestis Ilona Laamani luuleraamatuid ilmunud, aga neid oleks vaja. Ootame!

AVO SUURVÄRAV

Murdekeele elujõust

Saaremaalt pärit maailmakuulus keeleteadlane Johannes Aavik kirjutab oma artiklis "Soomesõnad eesti kirjakeeles" (1912): "Viimastel aastatel on Eesti keel hakanud sõnastiku poolest jõudsamalt edenema. Hulk uusi sõnu on ilmunud, ajalehtedes ja kirjanduses tarvitusele tulnud ja juba meie keele varade juurde liitunud, teda rikastades uute tarvili-kude lisandustega."

Ja tuletagem meelde sedagi, et ta on öelnud samas artiklis: "On neli abinõu olemas, mille abil Eesti keel end sõnade poolest rikastab. Need on:

1) tuntud sõnadest ja sõnatüvedest kõikesugu liitelõppude abil ja ühendatud sõnadega loomine (tegur, muljend, korralagedus, hooaeg),

2) murdesõnade, mida kirjakeel ei tunne, tarvitusele võtmine (tõhus, jõhker, pigemini),

3) n.n. võõrad sõnad ehk kultuursõnad (enamasti Ladina, Greeka ja Prantsuse keelest), mis on vastu võetud üleüldise kultuuri terminoloogiana igasse haritud keele (kultuura, teater, sotsiologia, filosoofia),

4) Soomesõnade laenamine (huvitama, aade, väitama)."

Ma otsisin selle Aaviku artikli üles pärast Kaia Alasi lugu 28. jaanuari "Sirbis". Ta ütleb lõpetuseks nõnda: "Minu emakeel on Muhu murrak."

Saareinimesena on minugi emakeel murdekeel, milles on juba läbi põiminud nii Muhu murrak kui ka Põide murrak. Kümme aastat tagasi kogusin ema suust murdesõnu, et neid kasutada oma ajakirjanduslikes artiklites. Tegelikult osutus see pürgimus takistatuks. Aga ma teen praegu ettepaneku: olgu igal maakonnalehel oma maakonna murrakute eripära! Ja murdesõnu ei peaks kasutama ainult dialoogis, vaid ka saatelauses. Esialgu tuleks aga uus murdesõna ära seletada ja kirjakeele vaste juurde kirjutada. Sest — uskuge — aeg on keeletundlikult taas elavam, paindlikum. Ja seessama aeg näitab, mis uutest sõnadest läbi läheb, mis mitte. Uute sõnade all mõtlen ikka murdesõnade aktiivsemat, julgemat kasutuselevõtmist.

Tundmused, millest kirjutab Kaia Alasi, on mulle lähedased. Keelt on tõesti ka hoidnud kabineetivaikuses virgad keeleinimesed. Ja samal ajal võib öelda, et siin provintsis, Kuressaares, on tabavat, lopsakat rahvakeelt leheveergude-

le küll ja küll toodud. Siin on omad rubriigid, kus murdesõnad kõnelevad Mätaaugu Miili, Keiguste Jurje ja teised. Ma olen oma provintsslikkuse üle natuke isegi uhke, sest Saaremaa on Eestimaa kõige eestimaalikum paik.

Kui ilmus mingi slängide sõnaraamat, siis olime siin lausa hämmingus: kas tõesti on eesti keelde jõutud nii palju mõttelagedaid sõnu vorpida? Ja seda on teinud peamiselt meist noorem põlvkond. Küsid mõne õpilase käest, mis on "ruand", "tuhlis": ei tea. Aga seda teab, mida tähendab "keppima". Mind kohutas Kati Murutari raamat "Naisena sündinud". Mitte selle aineist ja eesmärgi, vaid selle raamatu keel. Halvast tundeist sain jagu alles siis, kui olin lugenud R. Tagore "Teed" Stella Noa tõlkes. Suured mõtted on suudetud edasi anda kaunis eesti keeles. Armastusest kirjutades ei pea tingimata pisaraid nõristama, aga ei pea ka viha ja tülgastust tundma, kui ilmub mõni uus eesti raamat (eestikeelne raamat).

Ma naudin Jaan Kaplinski keelt, kui näiteks olen üle lugenud tema etüüdid kogu "Tükk elatud elu". Ta oleks nagu saarlasele laenanud keele laulvust... Ta ei spekuleeri

võõrsõnadega. Ta keel on lihtne, kõigile arusaadav eesti keel. Ta ei kirjuta nii, nagu peab, ta kirjutab nii, nagu t u n n e b. Ilus eesti keel on ka Viivi Luigel, Jaan Krossil, vendadel Tuulikutele.

Aga läheme kirjameeste juurde kaugemas aega. V. Grünthal-Ridala oli Johannes Aaviku tõusuvees ja V. Adamski võttis oma osa sellest. Paljud Aaviku loodud uued sõnad ei läinud keeleuudenduses läbi. Aga nüüd kehitame õlgu, kui saame teada, et sellised sõnad, nagu embama, kümbelma, armuma jt, tõi just Aavik meie keelde.

Ei! — ütlen slängile, jah! — murdesõnale, murrakutele!

Olen kunagi koolitundides teinud õpilastega eksperimenti, andnud neile murdesõnu ja väljendeid, nagu: *kenti lööma* — iluga uhkeldama. "Ta lööb kenti."; *tõhe* — külm, uhke. "Ta oli südame poolest tõhe."; *sutrima* — nalja heitma. "Ära sudri."; *pire* — natuke, vähe. "Ajame pire juttu."; *kuipima* — käima, jalutama. "Kes seal kuibib?"; *madunad* — riided. "Pani endale madunad selga."; *mõngima* — jonnima. "Miks ta mõngib?" jne.

Nad ei osanud neid isegi ligilähedastel ära mõistatada. Kunstlikult noori murdekeele juurde viia

ei saa. Aga kuidas? Sellele tahaks koos teistega vastust otsima hakata.

Johannes Aaviku tegi allkirjutatule kunagi lähedaseks see, et tema keeleuudenduses elas saarte traditsioon nii tugevasti, ta polnud murdesõnades elbaks. Nimelt usun üht tõika: nagu sünnib släng, nii sünnib ka praegu uusi murdesõnu. Viimaste autorid on vanemad inimesed, kes teab kust äkki kasutada just sellist sõna, aga mitte teist. Näiteks oli selliseks omaloominguks sõna "kjabustama". Ma ei olnud seda saartel varem kuulnud. Ka mu ema ei teadnud seda. Aga äkki ühe vanema muhulase jutu sisse see sõna tuli. "Ta kjabustas mind nii tugevasti." Küsisin, mida see tähendab. Ta vastas: see tähendab rohkemalt kallistama.

Need, kes kunagi saarlaste ajalehekeelt hakkavad uurima, võivad kogeda, et hallust ja monotoonust on keeles vähem kui mõnel pool mujal.

Palun, kuidas teile sobib, kõrvalde ja silmadele, järgmine lause: "Tuul yldub ja ma pean naasema saarele. Seal kohtan sõpra Joosep Aavikut ning tema ütleb mulle: "Naaber, palun võtke naume.""

Nii võisin veel viis aastat tagasi rääkida. Ka muusikapedagoog Joosep Aavik on manalateed läinud, koos temaga elav Johannes Aaviku uuenduslik keel.

ENDA NAABER

RAAMAT

Daniel Palgi. MURDUVAS MAAILMAS. Mälestusi.
"Loomingu Raamatukogu" 1—4.

"Autentsed memuaarid esimese iseseisvusaja kirjanduselust hakkavad paratamatult otsa saama koos ühe inimpõlve kadumisega." "Murduvas maailmas" on arvatavasti üks viimaseid ehtsaid "pealtnälgija tunnistusi", öeldakse nelikümne järeilmärkuses. Mälestuste kirjutamist alustas Daniel Palgi (1899—1988) viiekümneandel aastal ja lõplik redaktsioon valmis 1965. a. lõpul. Käsikirjas ei ole aga ridagi tsensuurinõuetele mugandatud, nii et mälestused said ilmuda alles vabas Eestis. Mälestused algavad Tartus aastal, mil Venemaal puhkes Veebruarirevolutsioon, ja lõpevad samas Eesti riigi likvideerimise päevil. Keskseks on aga aastad 1929—1940 Eesti Kirjanduse Seltsi teadusliku sekretärina. Järeilmärkus T. Haugilt. Aastakäigu kujundus: Anne Linnamägi. "Perioodika", 1994. 174 lk. Hind 18 krooni.

Veikko Huovinen. ONU JOSS. Kaasaegse jutustusi Jossif Stalinist.

Veikko Huovineni (sünd. 1927) loomingust on eesti keeles juba romaanid "Havukka-aho mõtleja" ja "Koeraküüne lõikaja", kaksikjutustus "Talveturist" ning "Joodiku eetika". Kahe himuvallitseja Hitleri ja Stalini kuju oli kirjaniku huviorbiidis kaua aega. Raamat Hitlerist ("Kelm") ilmus 1971. a., Stalini-aineline "Onu Joss" sai lõpliku kuju 1988. a. Raamatu 15 lugu on pigem tõgavad visted kui ootuspärane satiir. Soome keelest tõlkinud ja järelsõna kirjutanud Tiit Koka, kaane kujundanud ja illustreerinud Pekka Vuori. 128 lk. "Koolibri", 1993.

Arvi Siig. VALGUSE NIMI.

Kuuekümne aastail luulesse tulnud mitme värsikogu autor Arvi Siig astub pikema aja järel jälle lugeja ette. Kujundanud A. Säde. 98 lk. A/s "Kupar", 1993.

Aino Kabe. TUULEMAA MÖTTERIIM. 2. trükk.

Aino Kabe on sündinud Tallinnas 1914. a. Praegu elab Santa Monica, California, kus ta viljeleb oma ateljees kunsti — skulptuuri, õlimaali, nahkehistööd ja keraamikat. Tema sulest on välismaa eesti ajalehtedes ilmunud pikemaid reisikirjeldusi ja lühijutte. Kõnesoleva luuleraamatu esmatrükk nägi ilmavalgust 1987. a. Stockholmis. Luulekogu kaas ja illustatsioonid on autori kavandatud. 128 lk. A/s "Kupar", 1993.

Michael Ende. MOMO ehk Kummaline lugu ajavarastest ja lapsest, kes inimestele varastatud aja tagasi tõi. Muinasjuttromaani.

Lastekirjanik prosaist ja rüütel Michael Ende (sünd. 1929) sai juba oma esimese lasteraamatu eest 1961. a. Saksa noorsookirjanduse preemia. Sama preemia pälvis "Momo"

1974. a. M. Ende lasteraamatud on alati olnud populaarsed ja saanud auhindu ning neid on suure eduga ekraniseeritud. Saksa keelest tõlkinud Helgi Loik, värsid tõlkinud Peep Pedmanson. Kunstnik: Reti Saks. 224 lk. "Tiritamm", 1994.

"VIKERKAAR" nr. 1.

Ajakiri alustab aastat edukaks kujunenud erinumbrite koostamise traditsiooni järgides. Seekord on tegu ungari kirjandusele ja vaimuelule pühendatud üllitisega (toimetust täna Avatud Eesti Fondi numbril honorarifondi toetamise eest!). Lisaks kaalukad artiklid ja käsitlused Leonhard Lapini, Enn Soosaare, Eduard Parhomenko, Tiit Hennoste ja Viktor Grünbergi sulest. Järgnema jääb Mirca Eliade essee "Okultne ja nüüdismaailm", mis kanti ette 21. Freudi mälestusloengul 1974. a. Avaldatud on ka Freudi kiri R. Rolland'ile. Numbri lõpp on aktuaalsete retsensioonide ja kultuuri-teabe päralt. 96 lk. Hind 8 kr.

"LOOMING" nr. 1.

Värsket proosat esitavad Mihkel Mutt (katkendid valmivast romaanist "Rahvusvaheline mees"), Heljo Mänd,

Viimases "Sirbis" (nr. 5, lk. 5) toodud tabelis "1993. a. riiklik dotatsioon ajakirjandusväljaannetele" on raskesti märgatav eksitav viga. "Haridus" on saanud tööpoolest toetust 200 000 kr. kirjastamiskulude katteks, ent ministereium annetas sellest 150 000 kr., 50 000 kr. laekus valitsuse reservfondist nagu "Loomingu" puhulgi.

Kriitik on ühiskonna valvekoer

INTERVJUU SEPPO HEIKINHEIMOGA

Seppo Heikinheimo, Soome suurima päevalehe "Helsingin Sanomat" muusika- ja kultuurikriitik, saabus Tartusse 25. jaanuaril Soome kultuurielust ja kriitikast rääkima. Samaaegselt kavatses ta kirjutada Eestist "Helsingin Sanomat'esse" (HS) teemadel "Mida eeldab lääneühiskonda siirdumine eesti kultuurilt?" ja "Kuidas suunab oma pilku idast läände Tartu Ülikool".

Aeg-ajalt tundus, nagu oleksid pildistajad pildistanud pildistajaid, niivõrd segi läksid selles "kultuurivahetuses" rollid ja eesmärgid: need olid kohakuti, toimisi üheaegselt.

Seppo Heikinheimo palus kõigepealt endale tutvustada sanskriti, inglise keele ja ajaloo õpetust ning ülikooli juhte.

SEPPO HEIKINHEIMO PÕHIMÕTTEID

Seppo Heikinheimo ei ole põhimõteteta inimene, seda teatakse kogu Soomes. Käisin Helsingis tema tööpaigal just Soome uue ooperimaja avamise järel. Soome ajakirjanikud rääkisid suursündmuse puhul peamiselt kahest asjast: esiteks, et Heikinheimo oli ooperimaja avaetenduse, Aulis Sallise "Kullervo" oma arvustuses maatas teinud, ning teiseks, et Heikinheimo oli avamispresikonverentsil palunud kätt tõsta neil, kes olid kohale sõitnud Soome Välisministeeriumi raha eest. Mõnedki Heikinheimo kolleegid, tuleb kahjuks tunnistada, olid kurvad, et suurejooneline pidu niimoodi ära rikuti. Nad ei saanud mõtet aru. Heikinheimo kommentaar: "Iga kiisimust peab nägema mitmest vaatenurgast. Olin kindel, et kõik kohalolijad räägivad ühte juttu. Nii juhtuski. Mul tuli asjadele uusi vaatenurki luua."

Ka töökohal on tunni soov vormis olla. Seppo Heikinheimo tööpaik on üks lahter ajalehe "Helsingin Sanomat" kultuuriosakonna suures toas. Lahtri kolm külge on ühtlasi töölaual, koos rohelise ekraaniga arvutiga, mida ta toimetajana aeg-ajalt uurib: milliseid värsked kultuuriuudiseid on maailmast kuulda? Eriti elavalt reageerib Heikinheimo võimalikult viimaste minutite teadete peale. Kiirus, maailma kaugelest kohtadest teadetes saamine sündmuse toimumise hetkel selles on maailma-ajakirjaniku joont. Aeg-ajalt vestleb ta mõne inimesega kaugemalt ka mobiiltelefoni abil.

Tööpabereid on nii laudadel kui seintel. Laudadel rohkem pooleli tööd, seintel pildid-märgid ja tööd suunavad tsitaadid:

"Parimad toimetajaelused on halvasti kohanevad ja skandaalidesse kalduvad indiviidid." (Keijo Kylävaara)

"Feminismi üks põhiküsimus on, miks mees peab teise naise rindu kauni-maks kui minu omi ja miks ta on sugulises vahekorras meelsamini teistega kui minuga." (Leena Hietanen)

"Bud gotov!"

"Meil on hulk sõpru, kes arvavad end olevat suured kunstnikud. Rahval ja kriitikutele tuleb paljastada need parasidid ja petturid selleks, et need, kellel on eeldusi luua tõelist kunsti, saaksid esile tõusta." (Mao Zedong)

Seppo Heikinheimo ei ole põhimõteteta inimene, seda teatakse kogu Soomes.

Arhiivifoto

EELARVAMUSTEST

Ei saa väita, et Heikinheimo tõesti nii arvas, aga Eestis tema esimeste küsimuste ja soovitude järgi otsustades jäi mulje, et ta arvas eest leidvat suletud ühiskonna, mis on segaduses ega suuda otsustada paari võimaliku valiku vahel. Ühiskonna, mis vajab abi ja nõu. Vist arvas ta nägevat ka optimistlikult vilgast sebmist hea ja õige nimel, ning keeldumist ohtusid näha.

TÄHELEPANEKUTEST

Õhtusöögi ajal Tartus arenes rahulik jutt elust. Ei mingeid erilisi emotsioone. (Seppo Heikinheimo tellis endale kõik käigud. Teised piirdusid praega ning seetõttu igavlesid silmanähtavalt.) Osalt oli põhjus ka see, et Heikinheimo, kes polnud pikemat aega käinud Eestis, küll aga Venemaal, rääkis pisut üleoleval toonil naljakaid jutte Neukkulast, mille endisel alal ta teadis end viibivat. "Teil pidavat praegu olema väga ärgas ja elav elu," küsis ta lõpuks ettevaatlikult lausa otse. Vahetasime laua ümber pilke. "Jah," vastas keegi. Vaikus jätkus. Siis rääkis Heikinheimo veel oma Neukkula-kogemusi.

MÄLETATAVASTI

Seppo Heikinheimot on põhjust mäletada meie kultuuriinimestel kui kolleegi, kes 1980. aastate algul üritas kirjutada tõde Eesti olukorrast oma artiklis "Eesti kultuur surve all" (HS, 25. X 1981).

Kirjutis tutvustas Eesti NSV juhtide raamatuid ENSV-st, avaldas samas võrdluseks tegelikke (salastatud) andmeid Eesti ja Nõukogude Liidu kaubavahetusest ning 1979. a. rahvaloendusest.

Lõpuks viis Heikinheimo probleemi Soome ja Nõukogude suhete pinnale: "...nii kui Nõukogude Liit tunneb huvi teatud tendentside vastu Soomes, võib Soomegi tunda muret ja hoolt sellepärast, et meie vennasrahvas, tema kul-

tuur ja keel on sellise surve all." Niisugune probleemiasetus oli tol ajal suhteliselt vabas Soomeski ajakirjaniku isepäise sõltumatus ebatavaline avaldus.

Heikinheimo artiklile vastasid Eesti NSV kultuuritegelased Kaarel Ird, Veljo Tormis, Mati Unt, Mati Palm ja Paul Ariste "Helsingin Sanomates": "Meie, eesti kultuuri esindajad, ei saa jääda ükskõikseks, kui kahtluse alla seatakse kogu rahva tulevik, kui meie rahvast ja rahvuskultuuri solvatakse... Eesti rahvuslik kultuur on rahva kindlates kätes ning sotsialistlik ühiskonnakord on loonud selle arenguks kõik vajalikud eeldused." ("Missugune on eesti kultuuri olukord", HS, 5. XII 1981).

Praeguse ni on arusaamatu, miks nad sellise vastuse kirjutasid.

Võib arvata, et nüüdsel käigul Eestis jätkab Heikinheimo justkui oma poolelijaetud keskustelu, taga-põhjade uurimist, taseme võrra teoreetilisemalt.

VALVEKOERAST

Seppo Heikinheimo esinemisele Tartu Kirjanike Majas järgnes hulk eestlasi huvitavaid küsimusi. Uurisin, missuguses rollis ta Soomes tunneb end olevat.

Heikinheimo: "Olen kultuurielus ühtaegu nii kohtuniku kui advokaadi osas."

Nõukogude Liidus oli tavaks, et kriitikud ja heliloojad olid ühes ja samas loomingulises liidus, istusid ühe laua taga. Kes sai oma kolleegi kohta sellises olukorras midagi öelda! See olukord on nüüd lõppenud."

Kuigi Seppo Heikinheimo räägib meelsasti oma sõpradest (enamasti on need suured loojanimed või presidendid, näiteks Eesti puhul), rõhutab ta igapäevasel töötasandil sõltumatus vajadust: "Häda on selles, et arvustajad on heliloojad. Nad pole mitte ajalehe esindajad muusikas, vaid muusika-troojalased lehtedes. Kriitik peaks olema ajakirjanik, kes jälgib oma kunstiala arengut. Nüüdsel ajal peetakse väga oluliseks, et kriitik oleks suhteliselt eemal nendest,

kelle tegevust ta kriitiliselt jälgib. Kriitikud ja tegijad ei tohiks süüa ühest ja samast kausist. Väikese maa probleem on see, et kõik tunnevad üksteist. Nii on see Soomes ja ilmselt Eestis veelgi rohkem. Kujutan ette, et Eesti kirjanduselu on nii väike, et ühed kirjanikud kirjutavad teisest. Parim kriitik on hea akadeemilise teoreetilise ettevalmistusega inimene, kellel ei ole soovi ise kunsti luua."

Tundub, et meil on tegijatel ja kriitikutele praegu veel piisavalt ühiseid muresid, näiteks ühiselt kultuuri käekäigu eest seista. Heikinheimo vaatab ettepoole: "Kriitikutele võib tekkida olukord, kus 'suusad lähevad risti'. Sel teemal peaks hoopis rohkem avalikult rääkima. 1995. aasta mais korraldatakse Soomes rahvusvaheline muusikakriitike seminar "kriitika moraalsed probleemid". Esinema tulevad maailma tipp-professionaalid, kes igapäevatoos toovad selgust kriitika ja raha vahel... Euroopas pole praegu ühtegi sellist muusikaajakirja, mille paberid oleksid päris puhtad. Suured ajakirjad elavad tihti muusikafirmade reklaamirahast. Lääneühiskonnas peab seda olukorda veidi tuulutama, püüdma vabaneda kaubanduslikest sõltuvussuhetest."

Eetilisest põhimõtetest rääkides peab Seppo Heikinheimo silmas eelkõige inimlike omadusi. Selles mõttes ei tee ta vahet poliitilise ja majandusliku tausta vahel: valiku teeb igas olukorras inimene. Ta peab selleks valmis olema: "Mu esimene põhimõte on — kirjutada ausalt, teine — kirjutada lihtsale inimesele arusaadavalt. Palju on neid, kes soovivad näidata, mida nad õpinud on ja kui keeruliselt nad väljenduda suudavad. Olen muusikakriitik. Ma pole kunagi kirjutanud isegi mitte balle-tist, kuigi see on muusikakunstile lähedane. Praegu huvitab mind eriti Peterburi muusikaelu. Olen tõlkinud D. Šostakoviči "Mälestused" soome keelde. Soovitan need avaldada ka eesti keeles."

HOIDA KETIS VÕI MITTE?

Seppo Heikinheimo töötab Soome suurima ajalehe toimetuses. Eestis ei ole (enam) ühte erilist väljaannet, milles avaldatu oleks suurem tõde kui mujal kirjutatu. (Ja kui oleks, kas seda usutaks?) Võimalikud on dialoogid eri lehtede vahel.

Soome suurimal lehel on aga jumaliku töö kuulutaja oreool. Mis tahes mõtted saavad siin suure kõlapinna. Mida teha, et kõik ei mõjuks inimestele liiga tugevasti? Heikinheimo tõmbub kinniseks, talle ei meeldi küsimuse aspekt. Vastus on hoopis HS-i huvide esindaja oma: "Meie käes on arvamus kujundamise monopol Soomes. Selles süüdistatakse HS-i pidevalt. Küllap siin on tõtki. Mind on nimetatud kriitika diktaatoriks. Aga see ei ole meie viga. Me teeme oma lehte nii hästi, kui oskame. Ja kui teised lehed uurivad meie arvamusilubiga, kordavad ja võimendavad neid, ei ole see meie probleem. Me ei saa teha muud kui soovida, et kõik väikesed lehed võtaksid oma kirjutistes julgema suuna. Aga kahju küll, enamikus linnades ilmub ainult üks suurem leht ning selles on võimatu väljendada midagi kriitiliselt selle linna valitsuse kohta. Ikka selgub, et peatoimetajad on sõnunud koos linnasidalega liiga palju saunavoorsti." Kas lehe arvamusmonopoliga ei seata ohtu kogu kultuuri huvid? "Mina ei näe mingit ohtu, sest HS-is on vabad põhimõtted. Iga arvustaja saab just eriti vabad käed arendada oma nägemust, nagu soovib. See on võimalik seepärast, et

ajalehe omandussuhted on sõltumatud: omanikuks on üksainus perekond ning teda ei saa mõjutada. "Helsingin Sanomat'es" olen töötanud kolmkümmend aastat, enne seda neli aastat "Uusi Suomi's". Seal oli olukord vastupidine. US-i omanike ring oli lai ning seetõttu said ka eri huvigrupid lehetöösse sekkuda. Side-meid kasutades võis mõjutada peatoimetajat nii, et tema omakorda mõjutas ajakirjanikke.

HS-is on see aga välistatud. Omanikuküsimus ei peagi tingimata demokraatlik olema. Demokraatlikud on sellised lehed, mis on mingi partei ja erakonna häälekandjad. Ja nendes on sõnavabadust küll kõige vähem. Parteilehed on alati mingi survegrupi arvamus vahendajad ning nendel tuleb ajada oma asja. Me ei aja aga muud asja kui Soome asja tervikuna. Leht on majanduslikult kindel: toob aastas 100 miljonit kasumit. Siin on parimad võimalused Soomes teha ajalehte."

Nii on ta oma ühiskonnas olukorras, kus tema hääli on tuntud ja arvestatud. Võitleb uhkes üksinduses. Nii kõrgelt ei saagi kosta paljude erinevaid arvamusid. Selle ühe teadasaamiseks tuleb aga eelkõige tunda iseenast.

TA ELAB OMA MAAILMAS

Ja tõesti, midagi vägagi valmis, küpset on Heikinheimo maailmas. Ülikooliga tutvudes esitas ta enam-vähem samad küsimused kõigile. Reageeris aga kõige elavamalt neile vastustele, mis sarnanesid tema nägemusega asjast. Seejuures rääkis ta igauhele iseendast. Tajutavad olid raamid, millesse ta püüdis oma ajakirjanikuhuvi mahutada.

Kahtlemata on Seppo Heikinheimo maailmas koht ka vanadel kultuuridel ja kangelastel. Näiteks mitmel korral tuli jutuks Maksim Gorki ajakirjandustegevus. Vestlustes ja esinemistes läks jutt korduvalt keeleküsimustele. Et Eesti oli okupeeritud ning vene keel okupantide keel (nii nagu rootsi keel olevat Soomes okupantide keel), soovitas Seppo Heikinheimo, et Eestis asutataks võimalikult palju ingliskeelseid lasteaedu: "Teil osatakse vene keelt palju paremini kui Soomes. Hoolitsege selle eest, et selle asemel tuleks nüüd inglise keel!" (Algul tekstilt lugedes arvasin selle olevat Nõukogude Eestist näinu künnilise huumori, ent Heikinheimo esinemisi kuuldes jäin uskuma, et ta usub seda.) Ainus, kes selle väite üle imestas avaldas, oli Linnart Mäll: "Ei, miks inglise keel selle asemel? Meil on vaja osata ka teisi keeli, näiteks saksa ja prantsuse keelt." Samuti kuulati rahulikult ka Heikinheimo arvamus, et Nõukogude Liidus poleks vaba ajakirjanduse tingimustes võinud tekkida sellist olukorda ja riiki, nagu see lõpuks oli: "Maksim Gorki sai enne 1917. aastat ajalehes "Novaja Žizn" kirjutada kõigest sellest, mis ta soovis. Ta hoiatas, et revolutsioon läheb valesse suunda. Kultuurivaldkonnas nii vägevaid küsimusi ei esine..."

Heikinheimot ennastki võib Gorkiga mitmes mõttes võrrelda. Temaski on olemas valmisolek inimeste ja (nende) tõdede vastupidavust proovida, valmisolek oma töö ütlemise kangelasteoks oma (kaitstud) aegruumis. Ja siiski väidab ta, et kriitikuamet on koeraamet.

MAARJA PÄRL
Tartus 27. jaanuaril 1994

Marju Lauristin

Marju Lauristin: Eesti riigil puudub meediapoliitika

näiteks kas riigile kuuluvas infolevis võib olla reklaami või mitte. Kolmandaks peaks riiklik teabelevis poliitika tegelema infrastruktuuri arenguga, meediate soovitava arengutempoga, lülitumise ja rahvusvahelistesse organisatsioonidesse.

Üks vaieldavamaid probleeme on, kas riiklik poliitika peaks haarama ka riiklike meediate sisu. Tõenäoliselt tuleks siin saavutada teatud kokkulepe, kui suur on riikliku info osakaal. Siit kasvab välja ka riigi kontrolli aspekt. Kindlasti ei tohiks riik seada sõnavabaduse piiranguid. Kas riigi meediapoliitika peaks kuuluma teabelevi kvaliteet? Siin oleks mõistlik sekkuda näiteks meediahariduse kvaliteedi kaudu. Kindlasti kuulub meediapoliitikasse see, mis puudutab välispoliitikat.

Milliste vahenditega võiks riik konstruktiivselt või tõkestavalt sekkuda teabelevi tegevusse? Kõigepealt on selleks reguleerimine seaduste kaudu (mitte ainult otseselt meediaseaduste, vaid ka näiteks põhiseaduse kaudu). Teiseks reguleerimisvahendiks on finantseerimine — kas riikliku eelarve või riiklike tellimuste kaudu. Seni on kasutatud vaid esimest teed, kuid kindlasti peaks olema ka finantseerimine programmide kaudu, mida võiksid tellida näiteks ministeeriumid.

Riikliku kontrolli ja järelevalve vahendiks on eelkõige kohtud. Kas peaks kontroll toimuma ka kuidagi teisiti, näiteks kui tegemist on riigi julgeolekuga?

Millised peaksid olema riigi funktsioonid oma meediapoliitika elluviimisel? Esmalt tuleb tagada teabe kättesaadavus võrdselt kogu elanikkonnale. Tagatud peab olema info representatiivsus: edastatava nähtavus ja kuuldavus kogu Eestis, mitte vaid Tallinnas. See tähendab saatjate, korrespondentide võrgu loomist üle Eestimaa — probleem, millest on kaua räägitud, kuid mis on ikka veel lahendamata. Samuti peab olema tagatud, et infoandjateks oleksid esindatud kõik grupid: eri usugrupid, rahvused jne. Eestis peab olema tagatud info muust maailmast, samuti Eesti kohta käiv info mujal. See puudutab väliskorrespondente. Saatjateks seni pressiatäsed puuduvad. Meediapoliitika peaks tähendama ka keele ja kultuuri kaitset; tagada tuleks, et meedia kvaliteet vastaks tänapäevase hariduse nõuetele. Riiklik meediapoliitika peaks garanteerima demokraatia arengu, mis on oluline eriti seoses infoleviskanalite osavõtuga valimiskampaaniaist. Oluline on ka riigi julgeoleku ja kaitse aspekt, sest eriti ringhääling kui hoiataja-mobiliseerija on ohu- ja kriisiolukorras osa riigi kaitsest süsteemist. See tähendab, et investering meediasüsteemi on ühtlasi investering riigikaitseks.

Riigil peavad olema ka teatud tõkestavad funktsioonid: nii meedia tegijale kui ka neile, kellest räägitakse, peab olema tagatud põhi-seaduslik kaitse. Tarvilikud on samuti tervisest lähtuvad piirangud (siia kuulub ka vaimne tervis). Kõlblusest lähtuvad piirangud on vajalikud näiteks reklaami puhul: audiovisuaalne reklaam ei tohi muutuda prostitutsiooni reklaamiks, lapsi ei tohiks kasutada reklaamiks. Viimasel ajal on pensionäride protesti ja stressi tekitanud kassitoidureklaam.

Marju Lauristini põhiseisukohale vaidles vastu Sulev Alajõe, kes väitis, et kuivõrd riik on vastu võtnud meediat puudutavaid otsuseid (riiklikust dotatsioonist, ette tellitavate väljaannete käibemaksu ärajätmisest, kojukandedotatsiooni vähendamisest, eratelekanalite avamisest), siis on riiklik meediapoliitika ikkagi olemas. Olemas pole aga meediakontseptsiooni. Tema omakorda ei nõustunud, sest leiti: üksikud otsused pole poliitika. Marju Lauristin: poliitika on otsuste, määruste, seaduste süsteem, mis viib mingi eesmärgi saavutamiseni. Kui seadused seostuvad omavahel juhusekult, siis ei saa rääkida poliitikast. Sulev Alajõe mõnisk, et senine teabelevipoliitika

on kehv ja ebataiuslik, kuid ta siiski eksisteerib.

Hagi Šein tõi oma ettekandes sisse mõiste avalik-õiguslik meedia, pidades selle all silmas reguleeritud infolevi põnimõttega seotud süsteemi, mis jouab kõigini, rahuldab kõiki. See süsteem pole seotud ei omandivormi ega finantseerimisviisiga, nii et teoreetiliselt võib avalik-õigusliku teene kohustus üle minna ka eraomandile, kuid praktiliselt seda ei esine. Praktiliselt on niisiis tegemist riikliku infoleviga. Euroopas on avalik-õiguslikud süsteemid osutunud väheefektiivseks, muutunud monstrumiteks, infomasinateks. Kommertskanalid on oma lipukirjaks tõstnud nooruse, moe, naudingut ning võidavad nõnda auditooriumi. Auditooriumi peab aga arvestama ka avalik-õiguslik meedia. Selle tähtsaim funktsioon on tähtsustada ja toetada rahvusliku loome- ja arenguvõime säilimist, rahvuslikku kultuuri, rahvuslikku identiteeti. Mida väiksem riik, seda tähtsam arvatakse olevat avalik-õiguslik süsteem. Iirimaa, Hollandis, Taa-nis on seda süsteemi püütud hoida konkurentsi- ja eluvõimelisena. Enamik erakanaleid toetab avalik-õigusliku süsteemi mitmesuguseid trende.

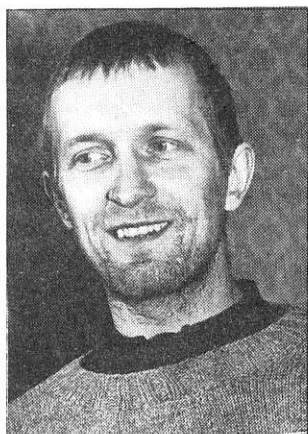
Kristjan Taska leidis, et erakanalid ei saa meil olla avalik-õiguslikud juba oma ebapiisava levi tõttu, kuid saadete sisult (eesti filmide näitamine) "Kanal 2" seda on.

Raul Rebane osutas, et mingi osa Eestist on juba praegu infost ilma.

Marju Lauristin tõstis üles küsimuse meediailidu loomisest ja ajakirjanikele litsentside väljaandmise vajadusest. Litsents kinnitaks, et ajakirjanik kannab vastutust ja on kompetentne. Viimane ettepanek leidis nii vastuvõtteid kui ka toetust (terminit "litsents" ei peetud küll heaks). Raul Rebane: Eestis on praegu ainult kaks ametit, kus pole vaja tõendada kutseoskusi, — ajakirjanik ja parlamendisaadik!

Päeva teisel poolel arutati ringhäälinguseaduse eelnõu.

MARIS BALBAT

Sulev Keedus

Aasta film 1993

Eesti Filmiajakirjanike Ühing, kes möödunud aasta oktoobris ühines ka rahvusvahelise organisatsiooniga FIPRESCI, valis hääletamise teel mulluste filmide seast välja parima. "Aasta filmiks 1993" osutus Sulev Keeduse tunniajane dokumentaalteos "In paradisum", mis on võetud Eesti vangilaagrites. Keeduse põhikonkurendiks oli Riho Unt nukufilmiga "Kapsapea", kaalumisel olid ka Mark Soosaare "Ema vene" ja Peep Pedmansonini joonisfilm "Eesel heliredelil". Filmiauhinna üleandmine toimus pidulikult 2. veebruaril Kinomajas. Auhind võimaldab sõidu Helsingisse suvel toimuvale festivalile "Armastus & anarhia". Nagu mainis auhinna üleandmisel kriitik Jaan Ruus, on muud filmiauhinnad Eestis jäänud minevikku, enam ei toimu Eesti filmifestivale, auhindu ei anna välja "Tallinnfilm". Nii püüdisid filmiajakirjanikud ja -kriitikud omalt poolt tõmmata tähelepanu meie parimatele ekraanitöödele. Premeeritud Sulev Keedust (samuti meie teisi filmiloojaid) ahistab praegu rahanappus. Rahapuudusel on seiskunud Keedusel töö dokumentaalfilmiga "Eesti Telefilmis".

"FESTUM FINNICUM"

Soome kultuurifestival
Tallinnas 17.—23. veebruar

PÜHAP., 13. II MUSTPEADE MAJA VALGES SAALIS

kl. 16 Tapiola Sinfonietta, solist Ivo Sillamaa, dirigent Andres Mustonen, kavas Mendelssohn-Bartholdy helitööd.

NELJAP., 17. II GALERIIS "LUUM"

avatakse Paavo Rabinä kunstinäitus (lahti 6. märtsini).

EESTI HELILOOJATE MAJAS

kl. 15 prof. Einojuhani Rautavaara loeng tema heliloomingust.

ESTONIA KONTSERDISAALIS

kl. 19 avakontsert — esineb ERSO, solist Folke Gräsbeck, dirigent Ari Rasilainen; kavas E. Rautavaara, A. Merikanto ja M. Raveli looming.

REEDEL, 18. II HERMANNI LINNUSES NARVAS

kl. 18 Jarkko Laine ja Risto Ahti luuleõhtu.

EESTI DRAAMATEATRI VÄIKESE SAALIS

kl. 19 "Naine nagu jäätunud šampanja" (Aino Piirola Mononäidend Aino Kallasest), esitab Tiina Louste.

NIGULISTE KIRIKUS

kl. 19 oreliõhtu — mängib Kari Jusila; kavas J. S. Bach, E. Rautavaara, A. Pärt, A. Merikanto, O. Merikanto.

LAUP., 19. II EESTI DRAAMATEATRI VÄIKESE SAALIS

kl. 17 "Naine nagu jäätunud šampanja".

RAKVERE KIRIKUS

kl. 18 oreliõhtu — mängib Kari Jusila; kavas J. S. Bach, E. Rautavaara, A. Pärt, A. Merikanto, O. Merikanto.

PÜHAP., 20. II JAANI KIRIKUS

kl. 10 pidulik jumalateenistus.

GALERIIS "VAAL"

avatakse Teemu Mäki videoinstallatsioon (kestab 20 märtsini).

MUSTPEADE MAJAS

kl. 15—21 MARATONKONTSERT:
kl. 15 Valges saalis "Ouverture" — E. Rautavaara, kl. 15.15 samas "Pianissimo" — esinevad pianistid Jouko Lai-vuori ja Mart Ernesaks, kl. 15.15 Olavi saalis "Prologue Française" — esinevad "Suomen kamarisolistid", kl. 16 Valges saalis "Canto Sacrae" — Eesti Filharmonia Kammerkoor Tõnu Kaljuste juhatusel E. Rautavaara ja J. Kokkose teostega, kl. 16 Olavi saalis "Brahmsiana"; kl. 17 Valges saalis "News from Finland" — "Suomen Kamarisolistid", esiettekandel Erkki Palola "Miksi aina yksin?", kavas ka H. Wessmani, H. Ahmase ja E. Rautavaara teosed, kl. 18 "Concertante" — esineb ERSO kammerkoosseis, solistid Mikael Helasvuo

(flööt) ja Martti Ruosi (tšello), dirigent Jorma Panula, kavas J. H. Roman, W. A. Mozart, A. Merikanto, E. Rautavaara, kl. 20 Valges saalis "Schubertiana" — P. Lassmann ja Tallinna Keelpillikvartett, kavas "Die Forelle", kl. 20.45 Valges saalis "Epilogue Finlandaise" — Erkki Palola (viul), Joonas Pohjonen (klaver) ja Folke Gräsbeck.

ESMASP., 21. II HERMANNI LINNUSES NARVAS

kl. 18 Taru Valjakka (sopran) lauluõhtu, kaastegevad Folke Gräsbeck (klaver), Päivyt Rajamäki (viul) ja Tero Airas (tšello), kavas J. Sibelius, Y. Kilpi-nen, A. Sallinen, J. Canteloube ja D. Šostakovits.

MATKAMAJAS

kl. 19 kandlekontsert — esinevad "Finn-Kanteleet" (Soome) ja "Kukulind" (Eesti).

TEISIP., 22. II ESTONIA TEATRIS

kl. 19 "Aurinkoballetti" (Turu) — Marketta Heikkinen, Jaana Jäkärä, Toomas Jõõger, Tarmo Karivirta, Janne Kilpiö ja Nina Renvall esitavad lühiballetid "Kõrgusevaataja" ja "Tangod";

KOLMAP., 23. II TALLINNA KUNSTHOONES

Paul Osipovi retrospektiivnäitus avamine (lahti kuni 23. märtsini).

TALLINNA RAEKOJAS

kl. 19 lõppkontsert — Tartu Valjaka lauluõhtu, kavas J. Sibelius, Y. Kilpi-nen, A. Sallinen, J. Canteloube ja D. Šostakovits.

Festivali patroon President Lennart Meri, kunstiline juht Folke Gräsbeck, peakorraldaja "StillArt".

VÄLISRIIKIDE KULTUUR

Briti Nõukogu
Vana-Posti 7, EE0001 Tallinn, tel. 44 15 50
Dirigeerib GREGORY ROSE
11. veebruaril **WORKSHOP**
12. veebruaril kl. 19
Estonia Kontserdisaalis **MUUSIKA AKADEEMIA ORKESTER.**
Kavas Bruch, Bax, Tšaikovski, Prokofjev.
14.—19. veebruarini **FILMISARI**
"BRITI REŽISSÖÖRID EKSILIS" Kinomajas
14. II "The Commitments", (rež. Alan Parker, 1991),
15. II "Mürisev Süda"/"The Thunderheart", (rež. Michael Apted, 1992),
16. II "Saatuslik veetlus"/"Fatal Attractions", (rež. Adrian Lyne, 1987),
17. II "Tulnukas"/"Alien", (rež. Ridley Scott, 1979),
18. II "Ohtlikud suhted"/"Dangerous Liaisons", (rež. Stephen Fears, 1988),
19. II "Lahtirebimine"/"Breaking Away", (rež. Peter Yates).
SEANSID kl. 17.30 inglise keeles, kl. 20. eestikeelse tõlkega.

Prantsuse Kultuurikeskus
Kuninga 4, EE0001 Tallinn, tel. 44 95 05

Põhjamaade Ministrite Nõukogu Infobüroo
Tolli 3, EE0001 Tallinn, tel. 60 12 38
UNIVERSITY OF BERGEN is planning to initiate a Master Programme in Spanish and Latin American Studies for the fall of this year. If there are students in Estonia interested in obtaining scholarships for this two-years programme, they should announce their interest as soon as possible. (The provisional expiry date for sending an application is the 1st of March.)

Saksa Kultuuriinstituut
Tolli 6, EE0001 Tallinn, tel. 69 18 69

Soome Instituut
Harju 1, EE0001 Tallinn, 44 92 37

Tallinna Linnahall
19. ja 20. veebruaril kell 12 ja 16
lisaetendused
"Lumivalgeke ja seitse põialpoissi"
Lavastaja Ingo Normet, mängivad
lavakunstikateedri XVI lennu diplomandid
Piletid 6, 10, 15, 18 ja 20 kr.
Piletid müügil ja piletite tellimine tel. 601 655
alates 24. jaanuarist.
Kassad avatud
iga päev
kella 10—18.
Teated
tel. 601 888.

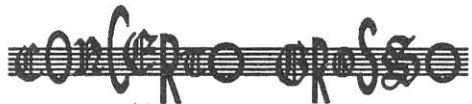
JA VEEL ÜKS LISAETENDUS
21. veebruaril kl. 18

SAKSA ERIALAKEELE KURSUS

**RAAMATUKOGU-, ARHIIVI- JA
MUUSEUMITÖÖTAJATELE**
1 kord nädalas 16. II—13. IV Tallinna kesklinnas.

INFO JA REGISTREERIMINE
tel. 32 12 55 või T, N kl. 10—13 tel. 47 43 21.

AS "Teek", pk. 502, Tallinn 10.

MUSTPEADE MAJA VALGES SAALIS
reedel, 11. veebruaril kl. 19

BUXTEHUDE JA BACHI KANTAADID

ESINEVAD Kaia Urb, Taniel Kirikal, Tiit Kogerman, Uku Joller, "Studio Vocae"
ja "Väike rinG".
Dirigent TOOMAS SIITAN

Laupäeval, 26. veebruaril
kell 11 toimub
Värvatornis
(Lühike jalg 9)
**LAULJATE
KONKURSS**
**EESTI FILHARMOONIA
KAMMERKOORI**
hooajaks 94/95
1. Vabal valikul teos klaveri
saatel.
2. Test.
Info telefonil 44 89 26.

RAKOJA SAALIS
16. veebruaril kell 18
**SUUR KVINTETTIDE
KOLMAPÄEV.**
Kavas W. A. Mozarti
keelpillikvintetid K. 515, 516,
593, 614 Tallinna
Kammerorkestri nelja
kvinteti esituses.
Päasmed müügil Toompuistee
18c ja vanalinna kassas,
Kullasepa tn. 2.
Info tel. 45 34 21.

EESTI POST
RIIGIETTEVÖTE
"EESTI POST"
KUULUTAB VÄLJA
POSTMARGI
KAVANDITE VÕISTLUSE.
Teavet teemade ja tingimuste
kohta saab Kunstnike Liidu
sekretärialt (Vabaduse väljak 6).
Täiendav info tel. 45 15 25,
"Eesti Postmark",
Toompuistee 33-A.
KAVANDID ESITADA
29. aprilliks
Kunstnike Liitu.
Auhinnad: I koht — 3000 krooni,
II koht — 2000 krooni, III koht —
1000 krooni.
Žüriil on õigus jätta auhinnad
välja andmata, kui tööde tase ei vas-
ta konkursi nõuetele.
RE "EESTI POST"

14.veebr. kl.19.00
Raekoja
Margarita Escarpa on säravamaid
uustulnukaid kitarrimaa Hispaania
tippvirtuoside seas.
Paari viimase aastaga on ta
võitnud auhindu kõigil Euroopa
tähtsamatel kitarrikonkurssidel
(Pariisis, Esztergomis, Alcoys ja
Segovia konkursil).
Kavas:
Scarlatti, Bach, Bobrowicz,
Rodrigo, Mompou, Barrios.
"Uus kuum nimi
Hispaania kitarritaevast!"
(Heiki Mälik)

11.veebr. 1994 kell 19.00
Estonia Kontserdisaalis

**MARGARITA
ESCARPA**

Nelikümmend sõrme klahvidel -
müriaad pianistlike värv!
Haruldase koosseisuga ansambelis
mängivad tunnustatud Hollandi pianistid
Niek de Vente
Marian Bolt
Corien van den Berg
Robert Nasveld
Oma esimesel Balti tumeel esitab kvartett
mitmepalgelise kava nimekate inglise,
hollandi ja prantsuse nüüdshelliloojate
(Brynnel, Nasveld, Loevendie, Denissov,
Mähe, Fitkin, Bryars) muusikast, mis enamjaolt
sündinud just sellele ansambelile.
**HOLLANDI
PIANISTIDE KVARTETT**

1994.a. sügisel on
Sorose Kaasaegse Kunsti
Eesti Keskuse II aastanäitus.
Näitus jätkab SKKE suunda uurida kunstiideede ja nähtuste
muutumisi ühiskonnas, kunstielu praegust potentsiaali ja energiad.
SKKE II aastanäituse deviis on "Olematu kunst",
näituse kuraatoriks on Urmas Muru.
Veel olematu kunst, olematu tsivilisatsiooni kunst, mõtteline
kunst, kunst ekraanil, unenägu, nägemus, *performance*, kontseptuaal-
ne kunst, kunst, mida ei saa esitada, müüa ega reprodutseerida, või
pole sellist kunsti olemas? Mis kunsti tehakse kohas, mida peaaegu et
pole olemas? Kas kunstnikud on realselt olemas, on nad staarid või
pole neid olemas? Mis valdkond võiks veel olematusega tegelda kui
mitte kunst?
Need küsimused on esitatud kõigile eesti kunstnikele, kes soovi-
vad osaleda 1994.a. SKKE aastanäitusel. Oodatud on kõikvõimalikud
ideed, projektid, installatsioonid, *performance*, video, heli, valgus,
kontseptuaalsed teosed jms., eriti aga tundmatud ja olematud kunst-
töid. Näitus saab teoks Tallinna galeriides ja Ajalooinstituudi
ruumides.
URMAS MURU
SKKE palub esitada oma ideede võimalikult täpsed kirjeldused
(tekst, joonised, graafik jms.)
Sorose Kaasaegse Kunsti Eesti Keskusesse,
Vabaduse väljak 6 31. märtsiks k.a.
Info tel. 44 35 42.

VIRO-SÄÄTIÖ

VIRO-SÄÄTIÖ — EESTI SIHTASUTUS TEATAB:

On alanud 1994. aasta stipendiumitaotluste vastu-
võtt. Taotluste esitamise tähtaeg on 1. märts 1994.
Viro-Säätiö jagab teadus-, kunst- ja haridusala
stipendiume kasutamiseks väljaspool Eestit. Tänavu
pööratakse erilist tähelepanu keskkonna-alastele
uurimisprojektidele. Lisaks väiksematele abirahadele
on võimalus kandideerida kolmele Soomes kasutata-
vale teadusstipendiumile suuruses 30 000–50 000
Soome marka.

Ankeetid ja lisainfo Viro-Säätiö esindusest Tallinnas
Roosikrantsi 6, tel. 449 270, Mart Meri.